

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedra

Gabrielės Slivskytės
V kurso, Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

Vaiko teisių apsauga pagal tarptautinę teisę tarptautinio vaikų grobimo atveju

**Protection of the Child's Rights under International Law in the Case of
International Child Abduction**

Vadovė: doc. dr. Vygantė Milašiūtė
Recenzentė: doc. dr. Deimilė Prapiestytė-Wagener

**Vilnius
2026**

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame magistro darbe analizuojama, kaip yra užtikrinama vaiko teisių apsauga tarptautinio vaikų grobimo atveju, remiantis tarptautinės teisės aktais, konvencijomis ir Europos Žmogaus Teisių Teismo suformuota praktika. Keliamas darbo tikslas – remiantis įvairiais teisiniais šaltiniais, literatūra, tarptautinio teismo praktika, išanalizuoti, kaip yra užtikrinama vaiko teisių apsauga tarptautinio vaikų grobimo atveju. Darbo objektas – vaiko teisių apsauga ir jos ypatumai tarptautinio vaikų grobimo atveju, remiantis tarptautinės teisės aktais ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika. Tyrimas atskleidžia, kad, nors teoriškai teisinis reglamentavimas, įtvirtinantis vaiko teisių apsaugą jo tarptautinio grobimo atvejais, egzistuoja tarptautiniuose dokumentuose, tačiau teismų praktika atskleidžia tokio teisinio reglamentavimo įgyvendinimo spragas, sunkumus ir iššūkius.

Pagrindiniai žodžiai: vaikas, grobimas, vaiko teisės, vaiko teisių apsauga, konvencija, grąžinimas.

This Master thesis analyzes how the protection of children's rights is ensured in cases of international child abduction, based on international legal instruments, conventions and the case-law of the European Court of Human Rights. The aim of the thesis is to analyze, on the basis of various legal sources, literature, and the case law of international court, how the protection of children's rights is ensured in cases of international child abduction. The object of the research is the protection of children's rights and its specific features in cases of international child abduction, as regulated by international legal instruments and reflected in European Court of Human Rights practice. The analysis applies linguistic, descriptive, comparative and systematic methods. The study reveals that although, in theory, a legal framework ensuring the protection of children's rights in cases of international child abduction exists in international documents, judicial practice demonstrates gaps, difficulties and challenges in the implementation of this legal regulation.

Keywords: child, abduction, children's rights, protection of children's rights, convention, return

TURINYS

IŽANGA	3
1. TARPTAUTINIAI VAIKO TEISIŲ APSAUGOS STANDARTAI.....	8
1.1. Vaiko teisių raida tarptautinėje teisėje	8
1.2. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija.....	11
1.3. Europos Žmogaus teisių konvencija.....	13
2. TARPTAUTINIO VAIKŲ GROBIMO TEISINIS REGULIAVIMAS.....	15
2.1. Tarptautinio vaikų grobimo sąvoka ir teisinis reglamentavimas.....	15
2.2. 1980 m. Hagos konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų 18	
2.3. 1996 m. Hagos konvencija dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje 23	
3. TARPTAUTINIŲ VAIKO TEISIŲ APSAUGOS STANDARTŲ ĮGYVENDINIMAS EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO PRAKTIKOJE	27
3.1. Geriausių vaiko interesų principas.....	27
3.2. Vaiko teisė būti išklausytam	35
3.3. Didelės rizikos vertinimas.....	40
3.4. Teismų praktikos ir tarptautinės teisės aktų, nustatančių vaiko teisių apsaugos standartus, suderinamumas	46
4. PRAKTINIAI IŠŠŪKIAI IR SISTEMINĖS PROBLEMOS	50
4.1. Vaiko greito grąžinimo užtikrinimo problematika	50
4.2. Ilgai trunkančių grąžinimo procedūrų pasekmės vaiko interesų užtikrinimui	53
4.3. Teisinio reguliavimo ir praktikos tobulinimo galimybės	56
IŠVADOS.....	61

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	64
SANTRAUKA	74
SUMMARY	75

IŽANGA

Temos aktualumas. Nors ne teisinėje visuomenėje vis dar gajus mąstymas, kad vaiko grobimas yra lygiagretus prekybai žmonėmis (angl. *human trafficking*), pagal 1980 m. Hagos konvenciją dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų, vaiko grobimą (angl. *child abduction*) gali įvykdyti bet kuris asmuo, įskaitant ir vaiko tėvą bei motiną, o pats vaiko grobimas reiškia neteisėtą, vaiko iki 16 metų, išvežimą arba laikymą užsienio valstybėje, kuri nėra vaiko gyvenamoji valstybė. Šių dienų kontekste, kuomet vis labiau auga įvairialypių šeimų modeliai, t. y. skirtingų pilietybių, kultūrų, religijų, socialinių fonų šeimos, įskaitant ir Lietuvos piliečius, kurie vis dažniau kuria mišrias šeimas su užsienio piliečiais, vaikų grobimas pagal 1980 m. Hagos konvenciją dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų, yra vis aktualesnis, kadangi potencialus konfliktų skaičius tarp mišrių šeimų didėja. Net ir ne skirtingoms socialiniams, kultūriniais, tautiniais, religiniais ar kt. aspektais šeimoms, dažnai vienas iš tėvų išvyksta su vaiku nepranešęs kitam tėvui, pavyzdžiui, siekdamas geresnių gyvenimo sąlygų, patirdamas psichologinį ar fizinį smurtą iš sutuoktinio ar sugyventinio, arba dėl kitų asmeninių priežasčių, kartu pasiimdamas vaiką. Pagal 1980 m. Hagos konvenciją dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų, tai laikoma vaiko grobimu. Tuomet kyla būtinybė užtikrinti ne tik tėvų, bet ir paties vaiko teises bei teisėtus interesus, o valstybių teismams spręsti sudėtingus teisinius klausimus, siekiant (ne)grąžinti vaiką į valstybę, iš kurios jis buvo pagrobtas. Neretai tarptautinio vaikų grobimo bylos susilaukia visuomenės, žiniasklaidos dėmesio, o visuomenė staigiai pasiskirsto į dvi stovyklas, vieniems palaikant asmenį, kuris pagrobė vaiką, kitiems – iš kurio vaikas buvo pagrobtas. Tačiau dažnu atveju pamirštama, kad tikroji situacijos auka yra vaikas, kurio teisės tarptautinio grobimo atveju privalo būti užtikrintos ir kuriam gali būti padaryta neatitaisoma emocinė, psichologinė žala.

Statistika rodo, kad bylų, susijusių su vaikų grobimu ir, atitinkamai, 1980 m. Hagos konvencijos dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų, taikymu, skaičius didėja. Tai puikiai matoma Europoje. Pavyzdžiui, tokių bylų skaičius Ispanijoje 2021 m. buvo 434, 2023 m. – 477 bylos; Lenkijoje 2021 m. – 150 bylos, o 2023 m. – 175 bylos; Nyderlanduose 2021 m. – 178 bylos, 2023 m. – 260 bylos (European Youth Forum, 2024). Nesifokusuojant vien ties Europa, bendras prašymų grąžinti pagrobtus vaikus skaičius padidėjo 3 procentais dar nuo 2008 m. iki 2015 m. (Lowe ir Stephens, 2018). 2015 m. buvo pateikta 2 730 prašymų grąžinti pagrobtus vaikus, o 2021 m. – 2 579¹ prašymai (naujesnė, aktualesnė

¹Remiantis Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos duomenimis, šis skaičius apima tik 94 % visų pateiktų prašymų skaičiaus, kadangi informacija buvo gauta iš 71 valstybės (konvencijos dalyvės yra 103

statistika šio darbo rengimo metu dar nėra sudaryta). Nors lyginant 2015 m. ir 2021 m. pateiktų prašymų skaičių, matyti, kad 2021 m. prašymų skaičius neženkiai sumažėjo, tačiau šį pokytį reikėtų vertinti kritiškai, kadangi, profesorių N. Lowe ir V. Stephens nuomone, 2021 m. duomenis greičiausiai paveikė pasaulinė COVID-19 pandemija (Lowe ir Stephens, 2021).

2025 m. gruodžio 3 d. buvo minimas Konvencijos taikymo 45 metų jubiliejus. Nepaisant teisės profesorių kritikos Konvencijai dėl įvairių procedūrinių klausimų, pernelyg ilgo teikiamų paraiškų nagrinėjimo laikotarpio, apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje spragų (Freeman, 2024), Konvencija, kaip rodo statistika, vis dar aktyviai taikoma ir yra aktuali tarptautinio vaikų grobimo atveju, kas dar kartą patvirtina šio darbo aktualumą. Iki šiol Konvencija vertinama kaip vienas sėkmingiausių tarptautinės privatinės teisės dokumentų (Europos Parlamentas, 2025), kurios šalys šiuo metu yra 103 valstybės.

Nagrinėjama tema yra aktuali ne tik tarptautiniu požiūriu, tačiau ir Lietuvos teisės teorijai bei praktikai. Analizuojant Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką, pateikiamos įžvalgos dėl tarptautinės teisės aktų aiškinimo ir taikymo vaiko teisių apsaugos srityje, kas atitinkamai padeda plėsti, tobulinti Lietuvos teisės doktriną, prisidėti prie vienodesnės, nuoseklesnės, aiškesnės nacionalinės teismų praktikos.

Nepaisant tarptautinio vaikų grobimo teisinio reglamentavimo svarbos, šio darbo aktualumą atskleidžia socialiai jautriausių, pažeidžiamiausių visuomenės narių – vaikų – teisių užtikrinimo svarba. Akivaizdu, kad grobimas beveik visada kenkia vaikui. Teisės mokslų daktaro, profesoriaus M. Freeman atlikti tyrimai rodo, kad didelė dalis pagrobtų vaikų patyrė reikšmingų psichinės sveikatos sutrikimų ir, kad ši vaikui padaryta žala tęsiasi ir suaugus, praėjus daug metų po traumuojančio įvykio, t. y. tarptautinio grobimo. Atsižvelgiant į tai, kad vaiko pagrobimo poveikis gali būti ilgalaikis ir turintis neigiamų pasekmių vaiko emocinei, psichinei sveikatai, būtina dėti kuo daugiau pastangų siekiant apsaugoti vaikus nuo pagrobimo ir jo padarinių (Freeman, 2014). Taigi, akivaizdu, kad šio darbo tema aktuali tiek teisinio reglamentavimo ir jo reguliavimo kontekste, tiek platesniu – socialiniu – aspektu, nes ji susijusi su vaikų teisių apsaugos užtikrinimu, kuris laikomas vienu iš prioritetinių visuomenės interesų. Tarptautinis vaiko grobimas reglamentuojamas tarptautinės teisės aktais, todėl itin aktualu, svarbu ir naudinga išsiaiškinti, kokie teisės aktai taikomi, kaip jie veikia praktikoje, kuo remdamiesi nacionaliniai, tarptautiniai teismai

valstybės). Hague Conference on Private International Law. European Parliament (2025). *The 1980 Hague Convention: Lessons learned and ways forward* [interaktyvus]. Hague: Permanent Bureau of the Hague Conference on Private International Law
https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/300604/2025.12.03_item%2017_workshop_Prof%20Freeman_%20Powerpoint_Hague%20C.pdf.

priima sprendimus, kokios gali būti išimtys dėl vaiko grąžinimo į jo kilmės ar gyvenamąją valstybę.

Darbo tikslas. Remiantis teisine literatūra, Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, galiojančiais tarptautinės teisės aktais, tarptautinėmis konvencijomis, išanalizuoti, kaip yra užtikrinama vaiko teisių apsauga tarptautinio vaikų grobimo atveju.

Darbo uždaviniai. Siekiant nurodyto darbo tikslo, iškeliami atitinkami uždaviniai:

1. Atskleisti tarptautinio vaikų grobimo sąvoką.
2. Išanalizuoti Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką, išsiaiškinant, kaip sprendžiamos tarptautinio vaikų grobimo situacijos, užtikrinant vaiko teisių apsaugą.
3. Įvertinti tarptautinės teisės aktų, nustatančių vaiko teisių apsaugos standartus, ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos suderinamumą.
4. Išsiaiškinti, kokios yra teisinio reglamentavimo ir praktikos tobulinimo galimybės užtikrinant vaikų teises tarptautinio vaikų grobimo atveju.

Darbo objektas. Vaiko teisių apsauga ir jos ypatumai tarptautinio vaikų grobimo atveju, remiantis tarptautinės teisės aktais ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika.

Tyrimo metodai. Šiame darbe, analizuojant darbo objektą, pasitelkiami tokie tyrimo metodai:

1. Lingvistinis (gramatinis) metodas – naudotas aiškinant darbo rašymui reikalingas sąvokas, jų reikšmę.
2. Aprašomasis metodas – reikalingas aprašant tarptautinio vaikų grobimo sąvoką, kitas šiame darbe nurodytas sąvokas.
3. Lyginamasis metodas – naudotas lyginant Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimus, kuriuose sprendžiamos tarptautinio vaikų grobimo bylos, taip pat, kaip vaikų teisės ir jų apsauga yra įgyvendinamos skirtingose sistemose, t. y. teismų praktikoje, tarptautinės teisės aktuose.
4. Sisteminiis analizės metodas – parankus išsiaiškinti, koks yra tarptautinės teisės aktų ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos suderinamumas dėl tarptautinės teisės aktuose įtvirtintų vaiko teisių apsaugos standartų tarptautinio vaikų grobimo atveju.

Darbo originalumas. Magistro darbo originalumas pasireiškia tuo, kad jame neapsiribojama vien Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos analize, tačiau yra siekiama sistemiškai įvertinti Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijos ir tarptautiniuose dokumentuose įtvirtintų vaiko teisių sąveiką. Darbe analizuojama, kaip 1950 m. Europos žmogaus teisių konvencijos nuostatos yra aiškinamos atsižvelgiant į 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos ir 1980 m. Hagos konvencijos dėl tarptautinio

vaikų grobimo civilinių aspektų numatytus standartus, taip užtikrinant vaikų teises tarptautinio vaikų grobimo atvejais. Darbo originalumą taip pat atspindi tai, kad apsiribojama ne vien galiojančio teisinio reglamentavimo teorine analize, bet taip pat pagrįstai vertinamos ir kritikuojamos šio reglamentavimo spragos vaiko teisių apsaugos kontekste ir praktikoje. Atsižvelgiant į tai, keliamas klausimas dėl teisinio reguliavimo ir, atitinkamai, praktikos tobulinimo galimybių, siekiant įgyvendinti efektyvesnę vaiko teisių apsaugą tarptautinio vaikų grobimo atvejais.

Pabrėžtina, kad tarptautinio vaikų grobimo tema yra aktyviai plėtojama tiek Lietuvoje, tiek kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse. Pavyzdžiui, 2010 m. ir 2011 m. publikuoti K. Pranevičienės moksliniai straipsniai apie vaikų grobimo Europos Sąjungos valstybėse narėse taikomas teisingumo nustatymo taisykles ir sprendimų dėl pagrobtų vaikų grąžinimo pripažinimą bei vykdymą Europos Sąjungos valstybėse narėse, taip pat 2025 m. publikotas A. Limantės ir R. Vaičiūnienės lyginamosios analizės vadovėlis, kuriame A. Limantė ir Lenkijos teisininkė A. Wysocka-Bar aptaria vaiko teisės būti išklausytam vaikų grobimo bylose aspektus. Nors minėti darbai neabejotinai yra reikšmingi analizuojant tarptautinio vaikų grobimo bylas ir grobiamų vaikų teisių apsaugos klausimus, juose, jau nepaisant to, kad apsiribojama nacionaliniu ir Europos Sąjungos teisiniu lygmeniu, tačiau taip pat nekvestionuojamos teisinio reguliavimo spragos ir tokio reguliavimo bei praktikos tobulinimo galimybės. Šiame magistro darbe nagrinėjami tarptautinio vaikų grobimo ir vaikų teisių užtikrinimo aspektai vertinami platesniame – tarptautinės teisės – kontekste, neapsiribojant vien nacionaliniu ar Europos Sąjungos reguliavimu, ir, kaip minėta, keliant klausimą dėl teisinio reguliavimo ir praktikos tobulinimo galimybių.

Svarbiausi šaltiniai. Stengiantis pasiekti šio magistro darbo tikslą, nagrinėjant jo objektą ir siekiant įvykdyti nurodytus uždavinius, daugiausia dėmesio skiriama tarptautinės teisės aktams, Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikai, tarptautinėms konvencijoms. Pagrindinės tarptautinės konvencijos – tai 1950 m. Europos žmogaus teisių konvencija, 1980 m. Hagos konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų, 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, 1996 m. Hagos konvencija dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje – sudaro teorinį šio darbo pagrindą, apibrėžiant pagrindines šio darbo teisinės sąvokas, apibrėžimus. Aktualiausia šiame darbe nagrinėjamo teismo praktika – tai Europos Žmogaus Teisių Teismo suformuota praktika, taikanti tiek jau minėtas konvencijas, tiek kitus tarptautinius teisės aktus. Galiausiai, atlikta išsami mokslinės literatūros apžvalga ir analizė (Freeman, Taylor, Limantė, Lowe, Stephens, MCEleavy), kuri padėjo pagrindus tiek teoriniams, tiek praktiniams šio magistro darbo aspektams, leido

įsigilinti į probleminius šio darbo temos klausimus, pažvelgti į grobiamų vaikų teisių apsaugos aspektus iš įvairesnių perspektyvų ir išvelgti teisinio reguliavimo spragas.

1. TARPTAUTINIAI VAIKO TEISIŲ APSAUGOS STANDARTAI

„Žmonija privalo duoti vaikui visa, ką ji turi geriausio“ – 1924 m. Ženevos vaiko teisių deklaracija

Pirmajame darbo skyriuje nagrinėjami tarptautiniai vaiko teisių apsaugos standartai, atskleidžiant jų formavimosi prielaidas, praktinę reikšmę. Pirmiausia aptariama vaiko teisių raida tarptautinėje teisėje, siekiant atskleisti, kaip kito požiūris į vaiką bėgant laikui. Toliau dėmesys skiriamas 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijai, kuri laikoma esminiu dokumentu, įtvirtinančiu fundamentalius vaiko teisių apsaugos principus. Galiausiai, analizuojama Europos Žmogaus teisių konvencija, įvertinant jos reikšmę vaiko teisių apsaugai tarptautinio vaikų grobimo kontekste.

1.1. Vaiko teisių raida tarptautinėje teisėje

Šiuo metu pasaulyje yra daugiau kaip 2,4 milijardo vaikų (UNICEF, 2023), kas sudaro daugiau nei trečdalį visos pasaulio populiacijos. Įprastai vaiko sąvoka yra apibrėžiama kaip asmens, neturinčio 18 metų (United Nations Department of Economic and Social Affairs, n.d.). Tačiau nesvarbu, koks būtų vaiko amžius, visi vaikai naudojami šiomis dienomis įprastai suprantamomis žmogaus teisėmis, kaip ir suaugę, vyresni nei 18 metų, asmenys. Tai reiškia, kad vaikai turi teisę į identitetą, teisę reikšti savo nuomonę, teisę į lygybę, sveikatą, švietimą, švarią aplinką, saugią gyvenamąją vietą ir kt. Vaikų teisės yra įtvirtintos 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje, kuri yra labiausiai ratifikuota žmogaus teisių konvencija pasaulyje (Amnesty International, 2023). Vienintelė Jungtinėms Tautoms priklausanti šalis, kuri nėra ratifikavusi šios konvencijos, yra Jungtinės Amerikos Valstijos. Nepaisant to, kad 1989 m. konvencija siekia apsaugoti vaikus nuo žalos, galinčios pakenkti vaikų gerovei, įskaitant, bet neapsiribojant, nepakankamos ir (ar) netinkamos priežiūros, bado, minties, sąžinės, religijos laisvės apribojimo, ekonominio, seksualinio išnaudojimo ir kt., vis dėlto, skirtingi žmonijos istorijos laikotarpiai liudija, kad vaikų teisės ir jų apsauga ne visada buvo pakankamai užtikrinamos.

Senovėje vaikai buvo laikomi ne lygiaverčiais žmonėmis, asmenybėmis, kaip mes juos suprantame šiandien, bet kaip nuosavybę. Senovės Romoje *patria potestas* turėjo visišką viršenybę savo vaikų atžvilgiu – jie galėjo būti parduodami ar net nužudomi be jokių kylančių teisinių pasekmių (Britannica, 2023). Vaikai buvo vertinami iš ekonominės

perspektyvos, kadangi tėvams jie reiškė tik pigią darbo jėgą ar galimus finansiškai naudingus sandorius, sukurtus per vaikų santuoką.

Viduramžiais vaiko teisių statusas taip pat neparodė jokių pozityvių prošvaisčių. Vaikai nuo ankstyvo amžiaus privalėdavo prisidėti prie buities, namų ūkio darbų (Snell, 2025). Švietimas buvo prieinamas tik privilegijuotų, pasiturinčių šeimų vaikams, o likusieji privalėdavo dirbti sunkius, fizinės ištvermės reikalaujančius darbus. Tik Apšvietos epochoje, kuri žymi Europos civilizacijos istorijos periodą, įvyko reikšmingos permainos, susijusios su vaikų teisėmis. Filosofai Džonas Lokas ir Žanas-Žakas Ruso teigė, kad vaikystė yra unikalus gyvenimo etapas, reikalaujantis ypatingos priežiūros, ugdymo. Buvo teigiama, kad vaikai nėra tik jų tėvų nuosavybė, tačiau yra individai, kurių teisės į švietimą, ugdymą, priežiūrą, negali būti pamintos.

XIX a. Pramonės perversmo metu, žyminčio Europos modernizaciją, judėjimas už vaikų teisių apsaugą įgavo pagreitį visame pasaulyje. 1924 m. buvo priimta Tautų Sąjungos Ženevos vaiko teisių deklaracija, kuri padėjo pagrindus šiuolaikinei vaikų teisių apsaugos sistemai. Šioje deklaracijoje buvo įtvirtintos pagrindinės vaiko interesų apsaugos nuostatos, apimančios teisę į maistą, prieglobstį, sveikatos apsaugą. Deklaracijoje, be kita ko, buvo aptartos vaikų darbo ir nusikalstamumo problemos. Vis dėlto, 1924 m. deklaracija vaikui nesuteikė subjektyvių teisių – vaikas nebuvo laikomas savarankišku teisiniu santykių subjektu, turinčiu teisių, kurias valstybė privalėtų užtikrinti ir ginti nepriklausomai nuo paties vaiko dalyvavimo (D’Costa ir Liefwaard, 2017).

1945 m. Jungtinių Tautų įkūrimas žymėjo dar vieną, naują vaikų teisių raidos erą. Atsižvelgiant į žmonijos patirto Antrojo pasaulinio karo siaubus, 1948 m. priimta Visuotinė žmogaus teisių deklaracija buvo dokumentas, įtvirtinantis visų – tiek suaugusiųjų, tiek vaikų – teises. Nors deklaracija nebuvo teisiškai įpareigojanti, tačiau ji patiesė kelią 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijai, kuri galioja ir šiandien bei išlieka išsamiausia ir plačiausiai ratifikuota tarptautine sutartimi dėl vaiko teisių (Mazinjanin, 2024).

Nepaisant 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos priėmimo, vaiko teisių raida progresuoti nenustojo. Priešingai – vis ryškesnę vaiko teisių augimo evoliuciją žymi net keletas paminėjimo vertų datų. Pavyzdžiui, 1990 m. parengtos nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos gairės, 1999 m. priimta Konvencija dėl blogiausių vaiko darbo formų (angl. *Worst Forms of Child Labour Convention*), kuria raginta nedelsiant uždrausti bet kokias darbo formas, kenkiančias vaiko interesams, saugumui, sveikatai, moralei. 2000 m. Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja priėmė du papildomus 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos protokolus, kuriais valstybės įpareigojamos užtikrinti, kad vaikų dalyvavimas ginkluotuose konfliktuose, vaikų pardavimas, seksualinis išnaudojimas, būtų

uždrausti. 2002 m. priimama programa „A World Fit for Children“, numatanti ateinančio dešimtmečio tikslus vaikų gyvenimo sąlygoms gerinti. 2006 m. UNICEF išleidžia vadovą, skirtą valstybėms įvertinti savo teisingumo sistemą, taikomą nepilnamečiams ir, reikalui esant, atlikti reformas. 2011 m. priimamas naujas 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos protokolai, kuriuo suteikiama galimybė nagrinėti skundus dėl vaikų teisių, numatytų minėtoje konvencijoje, pažeidimų. 2015 m. Somaliui ir Pietų Sudanui ratifikavus 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją, ji tampa plačiausiai ratifikuotu tarptautiniu dokumentu pasaulyje, kurį yra ratifikavusios 196 valstybės.

Nurodytos datos atspindi tik keletą svarbiausių etapų vaiko teisių apsaugos raidoje. Vis dėlto, kova už vaiko teisių apsaugą nėra apribota pavieniais tarptautiniais dokumentais – ji vyksta kasdien visame pasaulyje – teismuose, nevyriausybinėse organizacijose, tarptautinėse institucijose. Nors per pastaruosius dešimtmečius vaiko teisių apsaugos raida pasiekė reikšmingą pažangą, vis dėlto, daugelyje mažiau pažangių valstybių vaiko teisės vis dar nėra tinkamai užtikrinamos. Esminė užduotis yra nuoseklus tarptautinių ir nacionalinių mechanizmų stiprinimas, tarpusavio bendradarbiavimas, siekiant užtikrinti, kad kiekvieno vaiko, nepaisant kokioje šalyje jis gyvena, teisės būtų užtikrintos. Nors yra ne viena sritis, kur vaiko teisių apsauga yra šlubuojanti ir reikalaujanti didesnio tarptautinių institucijų be, organizacijų dėmesio, pavyzdžiui, vaikų ekonominis išnaudojimas, seksualinis, fizinis, psichologinis smurtas, vaikų dalyvavimas ginkluotuose konfliktuose, prekyba vaikais, kibernetinės patyčios, tačiau tarptautinis vaikų grobimas yra viena iš opiausių problemų, susijusių su vaiko teisių apsaugos pažeidimais, su kuria susiduriame šiandien². Būtent dėl šios priežasties atsispindi šio darbo aktualumas ir būtinybė nagrinėti vaiko teisių apsaugos klausimus tarptautinio vaikų grobimo bylose, siekiant išsiaiškinti, ar, ir kaip konkrečiai, užtikrinama vaiko teisių apsauga ne tik nacionaliniu ar Europos Sąjungos, bet tarptautiniu mastu.

²United Nations. Office of the Special Representative of the Secretary-General for Children and Armed Conflict (n.d.). *Abduction* [interaktyvus]. <https://childrenandarmedconflict.un.org/six-grave-violations/abduction-of-children/>.

1.2. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija

1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija yra tarptautinis dokumentas, dedikuotas išimtinai vaiko teisių apsaugai. Konvencijos 3 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad imantis bet kokių vaiką liečiančių veiksmų, nesvarbu, ar tai darytų valstybinės ar privačios įstaigos, užsiimančios socialiniu aprūpinimu, teismai, administracijos ar įstatymų leidimo organai, svarbiausia – vaiko interesai. Konvencija sudaryta iš kone svarbiausių ir bet kuriam žmogui reikalingiausių, esminių teisių, t. y. konvencija įtvirtina vaikų prigimtines, pilietines, politines, socialines, kultūrines, ekonomines teises³.

Konvencijos 1 straipsnis įtvirtina vaiko sąvoką, numatant, kad vaiku laikomas kiekvienas žmogus, neturintis 18 metų, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė nepripažinta anksčiau. Ši konvencijos nuostata apibrėžia jos taikymo ribas ir leidžia nustatyti, kokiems konkrečiai asmenims valstybės privalo užtikrinti konvencijoje numatytas teises. Nepaisant to, kad valstybės turi diskreciją nustatyti amžiaus ribas, jos negali nukrypti nuo bendrųjų konvencijoje įtvirtintų principų ir tikslų.

Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją sudaro 4 bendrieji principai, aplink kuriuos, atitinkamai, formuojamos visos kitos konvencijoje įtvirtintos teisės, atliekančios esminį vaidmenį užtikrinant vaikų interesus. 4 bendrieji principai apima: nediskriminavimo principą (2 straipsnis), vaiko interesų viršenybės principą (3 straipsnis), teisę į gyvybę, išgyvenimą ir vystymąsi (6 straipsnis) ir teisę reikšti savo nuomonę (12 straipsnis). Nediskriminavimo principas užtikrina vaikų, kuriems gali reikėti didesnės paramos, teises, pavyzdžiui, mergaičių, vaikų su negalia, tautinių mažumų vaikams, skurde gyvenantiems vaikams, migrantams, prieglobsčio prašytojams, pabėgėliams ir kt. Vaiko interesų viršenybės principą Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas aiškina 3 aspektais⁴. Pirmiausia, kaip teisę, kad vaiko interesai būtų įvertinti; kaip aiškinimo principą, nes teisės norma gali būti interpretuojama skirtingais būdais, todėl ji turi būti interpretuojama taip, kad geriausiai atitiktų vaiko interesus; ir galiausiai, kaip procedūrinę taisyklę, nes sprendimų priėmimo procese privalo būti įvertintas poveikis vaikui, o sprendimo motyvuose atspindėta, kaip konkrečiai buvo atsižvelgta į vaiko interesus⁵. Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas teisę į gyvybę, išgyvenimą ir vystymąsi aiškina kaip kompleksinę teisę, kadangi ji negalėtų

³Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veiklos ataskaita. 2000-11-01 – 2000-12-31, 3.

⁴Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas (2013-05-29). *General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1)* [interaktyvus]. https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/gc/crc_c_gc_14_eng.pdf.

⁵Scottish Government (2024-09-13). United Nations Convention on the Rights of the Child (UNCRC): clarification of inherent obligations [interaktyvus]. <https://www.gov.scot/publications/clarification-inherent-obligations-united-nations-convention-rights-child-uncrc/pages/2/>.

būti užtikrinama be kitų teisių, t. y. teisės į sveikatą, tinkamą gyvenimo aplinką, švietimą, socialinę apsaugą ir kt. (Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 24, 27, 28, 39, 31 straipsniai). Vystymasis, be kita ko, suprantamas plačiuoju požiūriu, t. y. kaip fizinis, psichinis, emocinis, socialinis vaiko augimas⁶. Teisė reikšti savo nuomonę apima ne tik vaiko išklausymo teisę, bet ir realų vaiko nuomonės įvertinimą⁷. Teisė būti išklausytam apima ir neverbalines išraiškos formas, t. y. žaidimą, spalvinimą, piešimą, kūno kalbą, ypač mažamečių ar verbaliai nebendraujančių vaikų atveju. Šios teisės įpareigotos laikytis visos teisminės ir ne tik institucijos, kuomet ginčas susijęs su vaikais, įskaitant vaiko tėvų santuokos nutraukimą, globą, įvaikinimą, sveikatos priežiūrą, socialinę apsaugą ir kt.⁸

Nepaisant to, kad 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija įtvirtina daugelį esminių, pamatinių vaiko teisių, tačiau konvencija tiesiogiai nereguliuoja tarptautinio vaikų grobimo atvejų. Glaudžiausiai su vaiko grobimo atvejais susiję yra konvencijos 9–11 straipsniai, kuriuose numatyta, kad valstybės dalyvės gerbia vaiko, kuris išskiriamas su vienu ar abiem tėvais, teisę nuolat su jais bendrauti, išskyrus atvejus, kai tai nesuderinama su vaiko interesais. Šiuose straipsniuose taip pat įtvirtinta valstybių pareiga kovoti su neteisėtu vaikų perkėlimu ir negrąžinimu iš užsienio. Šiam tikslui skatinama sudaryti dvišalius arba daugiašalius susitarimus arba prisijungti prie galiojančių susitarimų (1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 11 straipsnio 2 dalis). Valstybių pareiga imtis atitinkamų priemonių siekiant užkirsti tarptautinį vaikų grobimą, numatyta ir konvencijos 35 straipsnyje. Šios konvencijoje numatytos susitariančiųjų valstybių pareigos prisidėjo prie itin plataus 1980 m. Hagos konvencijos dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų taikymo tarptautiniu mastu, nepaisant to, kad Hagos konvencija buvo sudaryta 9 metais anksčiau nei aptariama vaiko teisių konvencija.

⁶ Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas (2005-09-12,30). *GENERAL COMMENT No. 7 (2005) Implementing child rights in early childhood* [interaktyvus]. <https://www.refworld.org/legal/general/crc/2006/en/40994>.

⁷ Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas (2009-05-29–2009-06-12). *GENERAL COMMENT NO. 12 (2009). The right of the child to be heard* [interaktyvus]. <https://www.refworld.org/legal/general/crc/2009/en/70207>.

⁸Žr. nuorodą 4 išnašoje.

1.3. Europos Žmogaus teisių konvencija

1950 m. Europos Žmogaus teisių konvencija (toliau – EŽTK) nenumato atskirų nuostatų, reguliuojančių išimtinai vaikų teises. Tačiau konvencija įtvirtina pavienes teises, kurios yra svarbios vaikų apsaugai ir gerovei užtikrinti, t. y. teisę į gyvybę, laisvę ir saugumą, teisingą bylos nagrinėjimą, privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą ir kt. (EŽTK 2, 5, 6, 8 straipsniai).

Atitinkamai, EŽTK nereglamentuoja tarptautinio vaikų grobimo ir joje, priešingai nei pirmiau aptartoje 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje, nėra nuostatų, skirtų neteisėtam vaiko išvežimui ar negrąžinimui. Nepaisant to, EŽTK reikšmė tarptautinio vaikų grobimo kontekste turi svarią reikšmę, kadangi praktikoje tarptautinio vaikų grobimo bylos vertinamos per konvencijos 8 straipsnio prizmę. Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT), nagrinėdamas tokio pobūdžio bylas ir formuodamas praktiką, vertina, ar valstybių institucijos ėmėsi pakankamų veiksmų dėl greito vaiko grąžinimo į jo įprastinės gyvenamosios vietos valstybę, ar sprendimas (ne)grąžinti vaiką priimtas atsižvelgiant į geriausius vaiko interesus. Pabrėžtina, kad mechaninis, automatiškas vaiko grąžinimas, nesigilinant į papildomas aplinkybes, nėra suderinamas su EŽTK 8 straipsniu, o valstybės privalo atlikti individualią situacijos analizę, įvertinant neteisėtai išvežto ar laikomo vaiko brandą, aplinką, galimą riziką jį grąžinant į įprastinės gyvenamosios vietos valstybę⁹.

Kaip minėta, teismas tarptautines vaikų grobimo bylas nagrinėja remiantis EŽTK 8 straipsniu, tačiau be teisės į šeimos gyvenimo gerbimą, EŽTT, esant atitinkamiems atvejams, gali konstatuoti EŽTK 6 straipsnyje įtvirtintos teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimą. Pagal 6 straipsnio 1 dalį, asmuo turi teisę, o valstybės, atitinkamai – pareigą, kad byla per įmanomai trumpiausią laiką viešumo sąlygomis būtų teisingai išnagrinėta pagal įstatymą įsteigto nepriklausomo ir bešališko teismo. EŽTT šiuo atveju yra pažymėjęs, kad nagrinėjant tarptautines vaikų grobimo bylas, laikas yra esminis kriterijus, kadangi gali turėti lemiamą reikšmę galutiniam bylos sprendimui iš esmės¹⁰. EŽTK 6 straipsnio pažeidimą gali lemti, pavyzdžiui, vilkinimas nagrinėjant įrodymus, dėl ko vėliau tenka pakartotinai rinkti tuos pačius įrodymus¹¹, arba delsimas suteikti teisinę pagalbą, kuomet pareiškėjas yra atstovaujamas valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos¹². Tačiau, pažymėtina, kad EŽTK 6 straipsnyje numatyta valstybių pareiga veikti skubiai, nereikia atmestinio bylos nagrinėjimo ir neatleidžia nacionalinių teismų nuo pareigos

⁹*Kupas prieš Vengriją* [EŽTT], Nr. 24720/17, [2021-10-28]. ECLI:CE:ECHR:2021:1028JUD002472017.

¹⁰*Hoholm prieš Slovakiją* [EŽTT], Nr. 35632/13, [2015-01-13]. ECLI:CE:ECHR:2015:0113JUD003563213.

¹¹*Ibid.*

¹²*Anghel prieš Italiją* [EŽTT], Nr. 5968/09, [2013-06-25]. ECLI:CE:ECHR:2013:0625JUD000596809.

atlikti išsamią šalių pateiktų argumentų analizę¹³. EŽTK 6 straipsnio pažeidimas, *inter alia*, gali būti nustatomas ir tuo atveju, jei pareiškėjui nėra suteikiama galimybė būti išklausytam. *Adžic prieš Kroatiją*¹⁴ bylos atveju, nacionaliniai teismai atmetė pareiškėjo, iš kurio buvo pagrobtas vaikas, prašymą dėl bylos nagrinėjimo žodžiu, kadangi Kroatijos teismas manė, jog šalių parodymai neprisidės prie bylos faktinių aplinkybių nustatymo ir taip bus vilkinamas teismo procesas. EŽTT, konstatuodamas EŽTK 6 straipsnio pažeidimą, nurodė, kad efektyvumo ir proceso ekonomiškumo principai nesudaro pagrindo atsisakyti rengti žodinį teismo posėdį, ypač atsižvelgiant į tai, kad byla tęsėsi jau trejus metus. Pasak teismo, žodinis teismo posėdis būtų suteikęs Kroatijos teismams galimybę tiesiogiai patikrinti faktines bylos aplinkybes, tiesiogiai išklausti šalių, apklausti liudytojus ir ekspertus. Nors EŽTT nurodė, kad EŽTK 6 straipsnis negarantuoja teisės tiesiogiai dalyvauti žodiniame bylos nagrinėjime, tačiau šiuo straipsniu turi būti suprantama asmens teisė veiksmingai pristatyti savo bylą¹⁵.

Atsižvelgiant į tai, kad EŽTK nėra tiesiogiai numatytų nuostatų dėl tarptautinio vaikų grobimo ir vaiko teisių apsaugos, šiuo atveju EŽTK veikia kaip papildomas vaiko teisių apsaugos mechanizmas, kuriuo užtikrinama, kad nagrinėjant tarptautinio vaikų grobimo bylas būtų išlaikomas balansas tarp kuo skubescio vaiko grąžinimo į jo įprastinės gyvenamosios vietos valstybę ir vaiko geriausių interesų užtikrinimo. Taigi, nors EŽTK tiesiogiai nereguliuoja tarptautinio vaikų grobimo atvejų, 8 straipsnyje numatyta teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą ir 6 straipsnyje numatyta teisė į teisingą bylos nagrinėjimą, formuoja Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją tarptautinio vaikų grobimo srityje ir tiesiogiai stiprina vaiko teisių apsaugą tarptautinių šeimos ginčų kontekste.

¹³KRUGER, Thalia, LEMBRECHTS, Sara (2025). Case law of the European Court of Human Rights on international child abduction. Iš: FREEMAN, Marilyn, TAYLOR, Nicola (sud.). *Research Handbook on International Child Abduction*. Čeltnamas: Edward Elgar Publishing [interaktyvus]. <https://doi.org/10.4337/9781800372511>.

¹⁴*Adžic prieš Kroatiją* [EŽTT], Nr. 22643/14, [2015-03-12]. ECLI:CE:ECHR:2015:0312JUD002264314.

¹⁵*Andersena prieš Latviją* [EŽTT], Nr. 79441/17, [2019-09-19]. ECLI:CE:ECHR:2019:0919JUD007944117.

2. TARPTAUTINIO VAIKŲ GROBIMO TEISINIS REGULIAVIMAS

Antrajame darbo skyriuje analizuojamas tarptautinio vaikų grobimo teisinis reguliavimas, atskleidžiant tiek šio reiškinio sampratą, tiek pagrindinius teisinius instrumentus, skirtus tarptautinio vaikų grobimo situacijoms spręsti. Pirmiausia aptariama tarptautinio vaikų grobimo sąvoka, atskleidžiant jos formavimosi prielaidas. Toliau analizuojami konkretūs teisiniai instrumentai, taikomi sprendžiant tarptautinio vaikų grobimo atvejus – 1980 m. Hagos konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų ir 1996 m. Hagos konvencija dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje. Aptariama šių konvencijų sąveika ir įtaka, užtikrinant efektyvų pagrobtų vaikų grąžinimą ir teisių apsaugą.

2.1. Tarptautinio vaikų grobimo sąvoka ir teisinis reglamentavimas

Tarptautinis vaiko grobimas reiškia neteisėtą vaiko išvežimą iš jo gyvenamosios vietos valstybės arba vaiko laikymą kitoje valstybėje nei yra vaiko gyvenamoji vieta ilgesniam laikui, nei buvo duotas vaiko tėvo, globėjo ar vaiko gyvenamosios vietos teismo sutikimas išvykti. Tai reiškia, kad vaikas atsiduria valstybėje, su kuria, tikėtina, neturi jokio arba turi ribotą ryšį. Dažniausiai pagrobtam vaikui tai gali sukelti didžiulį stresą, identiteto krizę, nerimą (Taylor ir Freeman, 2023). Paradoksalu, tačiau vaiko grobimą įprastai įvykdo vienas iš vaiko tėvų ar globėjų, taip pažeisdamas tiek tėvo, iš kurio vaikas buvo pagrobtas, tiek paties pagrobto vaiko teises.

Bendram kontekstui suprasti, svarbu paminėti, kad sąvoka „tarptautinis vaikų grobimas“ apskritai nebuvo apibrėžta teisiškai iki pat septintojo dešimtmečio. Tarptautinis vaikų grobimas iki tol buvo apibrėžiamas kaip teisinis pagrobimas ar tiesiog vaiko grobimas (angl. *legal kidnapping*, *childnapping*). Nepaisant neegzistuojančio konkretaus šios sąvokos apibrėžimo, buvo pripažinta, kad vaiko grobimas gali pakenkti tiek vaikui, tiek tam iš tėvų, iš kurio vaikas buvo pagrobtas (Anton, 1981). Sunkumai susigrąžinti pagrobtus vaikus iš užsienio valstybių tarptautiniu lygmeniu atkreipė teisininkų, teismų, visuomenės dėmesį. Pagrobto vaiko suradimas ir grąžinimo procedūra į gyvenamosios vietos valstybę buvo sudėtingas, brangus, ilgas ir varginantis procesas, kuriam trūko tinkamų teisinių priemonių, valstybių tarpusavio bendradarbiavimo. Vaiko grąžinimą

apsunkindavo, be kita ko, didžiulė jurisdikcijos taisyklių įvairovė ir iš to kylanti vaiko pagrobėjo laisvė bei siekis ieškoti palankesnės jurisdikcijos (*forum shopping*).

Tarptautinių priemonių būtinybė dėl tarptautinio vaikų grobimo pripažinta dar po Antrojo pasaulinio karo, tačiau, kaip minėta, būtent septintajame dešimtmetyje buvo imtasi konkrečių iniciatyvų¹⁶. Galiausiai, po 1976 m. Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos, buvo dedami pirmieji žingsniai link tarptautinės sutarties inicijavimo, kurioje būtų numatytos priemonės kovoti su tarptautiniu vaikų grobimu, kuri įvykdo vienas iš vaiko tėvų. Sąvoka „tarptautinis vaikų grobimas“, kuri vartojama šiandien, netrukus buvo įvesta į tarptautinės teisės žodyną, kadangi prieš tai vartojama sąvoka „teisinis pagrobimas“ (angl. *legal kidnapping*) buvo laikoma oksimoronu¹⁷ ir neverčiama į prancūzų kalbą, kuri, nepaisant anglų kalbos, buvo oficiali Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos kalba (Taylor ir Freeman, 2023). Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos keturioliktoje sesijoje 1980 m. spalio 6–25 dienomis, konvencijos dėl kovos su tarptautiniu vaikų grobimu projektas buvo pagrindas nuožmioms diskusijoms, o pats projektas sesijos metu buvo išplėstas ir patobulintas. 1980 m. spalio 25 d. Hagos konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų įsigaliojo 1983 m. gruodžio 1 d., kuomet ją ratifikavo Kanada, Prancūzija ir Portugalija.

1980 m. spalio 25 d. Hagos konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų išsprendė, rodos, neišsprendžiama problemą – sprendimų pripažinimo vykdymą, kadangi visas dėmesys buvo skiriamas ne vykdymui, kaip anksčiau, o valstybių tarpusavio bendradarbiavimui. Vietoje to, kad būtų siekiama kuo greičiau įvykdyti jau priimtus nacionalinių teismų sprendimus, 1980 m. Hagos konvencija siekta užtikrinti, kad visi ginčai dėl vaiko globos būtų nagrinėjami toje valstybėje, kur buvo vaiko įprastinė gyvenamoji vieta, prieš jį neteisėtai išvežant ar laikant. Vienintelė numatyta priemonė 1980 m. Hagos konvencijoje – skubus vaiko grąžinimas į jo įprastinės gyvenamosios vietos valstybę. 1980 m. Hagos konvencija nenumato, kam ir kodėl priklauso vaiko globos teisės ir neapibrėžia, kuris teismas konkrečiai turi jurisdikciją nagrinėti tokias bylas, kadangi tai nustatoma pagal vaiko įprastinės gyvenamosios vietos valstybės vidaus teisę (Taylor ir Freeman, 2023).

Šiandien tarptautinio vaikų grobimo bylos nagrinėjamos taikant kompleksinius teisinius įrankius, priklausomai nuo regiono, kur buvo vaiko įprastinės gyvenamosios vietos valstybė ir į kurią šalį vaikas buvo neteisėtai išvežtas ar joje laikomas. Pavyzdžiui,

¹⁶Pavyzdžiui, Jungtinėse Amerikos Valstijose 1980 m. įtvirtintas Tėvų vykdomo vaikų pagrobimo prevencijos aktas; Europos Taryboje 1980 m. įtvirtinta Europos konvencija dėl sprendimų dėl vaikų globos atkūrimo pripažinimo ir vykdymo.

¹⁷Priešingos reikšmės epitetas. Žr. KOŽENIAUSKIENĖ, Regina (n.d.). Oksimoronas. Iš: *Visuotinė lietuvių enciklopedija* [interaktyvus]. <https://www.vle.lt/straipsnis/oksimoronas/>.

Europos Sąjungos valstybėse narėse (išskyrus Daniją), bylose dėl tarptautinio vaikų grobimo, kompleksiskai taikoma 1980 m. spalio 25 d. Hagos konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų ir 2019 m. birželio 25 d. Tarybos reglamentas (ES) 2019/1111 dėl jurisdikcijos ir sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis bei tarptautiniu vaikų grobimu, pripažinimo ir vykdymo (toliau – Reglamentas Briuselis II ter). Reglamentas Briuselis II ter yra skirtas jurisdikcijos klausimams spręsti, t. y. nustatyti, kurios valstybės narės jurisdikcija taikoma bylose su tarptautiniu elementu, kuriose sprendžiami tėvų pareigų ar santuokos klausimai. Briuselis II ter 22 – 29 straipsniuose suformuotos taisyklės yra įtvirtintos atsižvelgiant į visišką vaiko teisių užtikrinimą, įskaitant vaiko teisę būti išklausytam, teisę palaikyti ryšį su abiem tėvais, įskaitant vaiko įprastinėje gyvenamojoje valstybėje likusį tėvą, teisę būti saugiam grįžimo į įprastinę gyvenamąją valstybę atveju.

Aktualu tai, kad Reglamentas Briuselis II ter papildo ir sustiprina 1980 m. Hagos konvenciją, kadangi nustatomos taisyklės dėl valstybių narių tarpusavio bendradarbiavimo tėvų vykdomo vaikų grobimo atvejais¹⁸. Be kita ko, Konvencija ne tik papildo, bet sąveikauja su Reglamentu tarptautinio vaikų grobimo bylose. Tačiau tarptautinės teisės aktų taikymas tarptautinio vaikų grobimo bylose priklauso nuo to, tarp kokių valstybių yra susiklosčiusi tarptautinė vaiko grobimo situacija:

- 1) Jei vaiko grobimas įvykdomas tarp dviejų Europos Sąjungos valstybių narių (pavyzdžiui, jei vaikas gyveno Europos Sąjungos valstybėje ir buvo pagrobtas, neteisėtai išvežtas į kitą Europos Sąjungos valstybę), tuomet taikoma tiek 1980 m. Hagos konvencija, tiek Reglamentas Briuselis II ter.
- 2) Jei vaiko grobimas įvykdomas tarp Europos Sąjungos valstybės narės ir valstybės, kuri yra tiek 1980 m., tiek 1996 m. Hagos konvencijų narė, taikomos abi Hagos konvencijos, todėl tarptautinis bendradarbiavimas šiuo atveju itin stiprus ir vaiko (ne)grąžinimo procedūra, tikėtina, bus išspręsta greičiau, taip užtikrinant geriausius vaiko interesus.
- 3) Jei vaiko grobimas įvykdomas tarp Europos Sąjungos valstybės narės ir valstybės, kuri nėra Europos Sąjungos valstybės narė, bet yra 1980 m. Hagos konvencijos narė, taikoma tik pastaroji konvencija, o tarptautinis bendradarbiavimas šiuo atveju yra siauresnio pobūdžio.
- 4) Jei vaiko grobimas įvykdomas tarp Europos Sąjungos valstybės narės ir trečiosios šalies, nėra taikomos vieningos tarptautinės teisės. Įprastai tokios bylos dėl

¹⁸European e-Justice Portal (n. d.). *Reglamentas „Briuselis II ter“. Su santuoka ir tėvų pareigomis susijusios formos* [interaktyvus]. https://online-forms.e-justice.europa.eu/online-forms/matrimonial-matters-forms_lt.

tarptautinio vaikų grobimo yra itin sunkios, kadangi sprendžiamos remiantis ne tarptautinėmis, o dvišalėmis sutartimis, nacionaline teise¹⁹. Tai reiškia, kad Europos Sąjungos viduje taikoma stipriausia apsauga dėl vaikų grąžinimo tarptautinio vaikų grobimo bylose.

Australazijoje²⁰ ir Ramiojo vandenyno regione (išskyrus Samoa, Tonga, Papua Naujojoje Gvinėjoje ir Kuko salose) taikoma 1980 m. Hagos konvencija, kuri buvo inkorporuota į Australijos ir Fidži salų šeimos teisės nuostatas. Nors prisijungimui prie konvencijos buvo reikalingas ilgas laiko tarpas (išskyrus Honkongui ir Singapūriui), Azijos šalyse taip taikoma 1980 m. Hagos konvencija. Lygiai tai pat Jungtinėse Amerikos Valstijose ir 14 Afrikos valstybių²¹ taikoma 1980 m. Hagos konvencija, nors Afrikoje tarptautinio vaikų grobimo klausimu beveik nėra nei teismų praktikos, nei literatūros (išskyrus Pietų Afrikos Respubliką). Nepaisant to, akivaizdu, kad tarptautinio vaikų grobimo bylų teisiniame reglamentavime vis vien dominuoja 1980 m. Hagos konvencija, kas pagrindžia jos svarbą, aktualumą ir svarumą tokio pobūdžio bylose. Atsižvelgiant į tai, šis tarptautinis teisės aktas aptariamas žemiau.

2.2. 1980 m. Hagos konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų

Esminis ir kone svarbiausias tarptautinį vaiko grobimą reglamentuojantis dokumentas yra 1980 m. Hagos konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų (toliau – Konvencija). Šiuo metu Konvencija galioja 103 valstybėse, įskaitant ir visas Europos Sąjungos valstybes. Tokį visuotiną šios Konvencijos pripažinimą lėmė tai, kad nesant tinkamo teisinio reglamentavimo, t. y. Konvencijai dar neegzistuojant, bylos dėl tarptautinio vaikų grobimo buvo sprendžiamos chaotiškai, o teismo sprendimų vykdymas buvo neefektyvus. Valstybės, iš kurios buvo pagrobiamas vaikas, teismų sprendimai buvo ignoruojami valstybių, į kurias pagrobtas vaikas būdavo neteisėtai atvežtas. Ši aplinkybė tapo paskata ieškoti palankesnio teisinio reguliavimo. Jau pagrobtus vaikus dažnai

¹⁹MUSSEVA, Boriana ir OHRIDSKI, Kliment (2025). *The 1980 Hague Convention: the Main Differences and the Added Value of the Brussels II ter Regulation and the Interplay with the 1996 Hague Convention*. [interaktyvus].

https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/300742/2025.12.03_item%2017_Presentation%20JURI%20Boriana%20Musseva.pdf.

²⁰Geografinis terminas, kuriam priklauso Australija, Naujoji Zelandija, Malajų salynas, Filipinai, Melanezija (Naujoji Gvinėja ir salų grupės į rytus bei pietryčius nuo jos iki Naujosios Kaledonijos ir Fidžio imtinai), Mikronezija ir Polinezija. Žr. Britannica Editors (2025). Australasia. Iš: *Encyclopedia Britannica* [interaktyvus]. <https://www.britannica.com/place/Australasia>.

²¹Bostvana, Burkina Faso, Žaliasis Kyšulys, Gabonas, Gana, Gvinėja, Lesotas, Mauricijus, Marokas, Pietų Afrika, Seišeliai, Tunisas, Zambija ir Zimbabvė.

pakartotinai „pergrobavo“ paliktas vienas iš tėvų arba jo vardu veikiantys asmenys, taip sukeldami dar didesnę žalą vaikui, pažeidžiant ir taip pažeistas vaiko teises²². Konvencijos priėmimas žymėjo naują tarptautinio bendradarbiavimo vaikų grobimo klausimais erą, sukuriant konkrečias teises gynbos priemones ir atgrasant tėvus nuo jų vykdomų tarptautinių vaikų grobimų (Elrod, 2023).

Konvencijos preambulėje numatyta, kad valstybės, pasirašiusios Konvenciją, yra įsitikinusios, jog sprendžiant klausimus, susijusius su vaikų globa, svarbiausia yra vaikų interesai. Konvencija buvo sudaryta norint tarptautiniu mastu apsaugoti vaikus nuo žalingų padarinių, kuriuos sukelia jų neteisėtas išvežimas ar laikymas, užtikrinant greitą vaikų sugrąžinimą į valstybę, kurioje jie nuolat gyveno, ir, atitinkamai, užtikrinant teisės matytis su vaiku apsaugą.

Konvencija taikoma vaikams, kurie: 1) yra nevyresni nei 16 metų; 2) iki neteisėto išvežimo ar laikymo turėjo įprastinę gyvenamąją vietą vienoje iš Konvencijos valstybių. Visoje Konvencijoje pastebėtinai skubumo, greitumo reikalavimas, sprendžiant vaikų grobimo klausimus. Konvencijos 1 straipsnio a dalyje numatyta, kad vienas iš Konvencijos tikslų yra užtikrinti, kad neteisėtai į bet kurią Konvencijos valstybę išvežti ar jose laikomi vaikai būtų greitai grąžinti. Konvencijos valstybės imasi visų reikiamų priemonių, kad užtikrintų Konvencijos tikslų įgyvendinimą savo teritorijose. Šiam tikslui jos naudoja pačias sparčiausias procedūras (Konvencijos 2 straipsnis). Centrinės įstaigos bendradarbiauja tarpusavyje ir skatina savo valstybės kompetentingų įstaigų bendradarbiavimą, kad užtikrintų greitą vaikų grąžinimą ir pasiektų kitus Konvencijos tikslus (Konvencijos 7 straipsnis). Vykstant vaiko grąžinimo procesui, Konvencijos valstybių teismo ir administracinės institucijos turi veikti kuo sparčiau (Konvencijos 11 straipsnis). Preziumuojama, kad toks skubus grąžinimas paprastai atitinka geriausius vaiko interesus ir jų teisių apsaugą (Taylor ir Freeman, 2023).

Tam, kad būtų galima inicijuoti bylą pagal Konvenciją, vaikas turi būti neteisėtai išvežtas ar laikomas iš savo įprastinės gyvenamosios vietos valstybės, kuri kartu yra ir Konvencijos valstybė. Vaiko išvežimas ar laikymas laikomas neteisėtu, jei: a) pažeidžiamos globos teisės, suteiktos asmeniui, institucijai ar kitai organizacijai atskirai ar kartu, pagal valstybės, kurioje vaikas nuolat gyveno prieš pat jį išvežant ar laikant, įstatymus; ir b) jei išvežimo ar laikymo metu tomis teisėmis buvo kartu ar atskirai naudojasi arba būtų buvę naudojasi, jei vaikas nebūtų išvežtas ar laikomas

²²European Parliament (2025). *The 1980 Hague Convention: Lessons learned and ways forward* [interaktyvus]. https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/300604/2025.12.03_item%2017_workshop_Prof%20Freeman_%20Powerpoint_Hague%20C.pdf.

(Konvencijos 3 straipsnis). Konvencijos dalyvės paskiria centrinę įstaigą pareigoms, numatytoms Konvencijoje, vykdyti (Konvencijos 7 straipsnis). Pavyzdžiui, Lietuvoje centrinė įstaiga nuo 2002 m. iki 2009 m. buvo paskirta Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. 2008 m. dalis Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos funkcijų Hagos konvencijos įgyvendinimo srityje buvo suteikta Teisingumo ministerijai. Galiausiai, Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2008 m. gruodžio 29 d. įsakymu Nr. A1-425 Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos buvo įgaliota vykdyti Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymo centrinei įstaigai nustatytas funkcijas. Vokietijoje, Šveicarijoje centrinei įstaigai nustatytas funkcijas atlieka federalinės institucijos, pavaldžios teisingumo ministerijai (vok. *Bundesamt für Justiz*); Prancūzijoje – Teisingumo ministerija, Jungtinėse Amerikos Valstijose – Jungtinių Amerikos Valstijų Valstybės departamento Vaikų reikalų biuras (angl. *The U.S. Department of State's Office of Children's Issues*).

Konvencijos principas – neteisėtai iš įprastinės gyvenamosios valstybės išvežto ar laikomo vaiko kuo greitesnis grąžinimas – nėra absoliutus. Konvencija numato šešias vaiko grąžinimo išimtis, kuomet vaiko grąžinimas nėra privalomas, t. y.:

- 1) Jeigu nuo vaiko pagrobimo praėjo vieneri metai ir įrodoma, kad vaikas jau prisitaikė prie naujos aplinkos naujoje valstybėje (Konvencijos 12 straipsnio 2 dalis).
- 2) Asmuo, reikalaujantis pagrobto vaiko grąžinimo, nesinaudojo vaiko globos teisėmis jo išvežimo metu arba neprieštaravo vaiko išvežimui ar laikymui kitoje valstybėje (Konvencijos 13 straipsnio 1 dalies a punktas).
- 3) Asmuo, reikalaujantis pagrobto vaiko grąžinimo, neprieštaravo ar vėliau sutiko, kad vaikas būtų išvežtas ar laikomas (Konvencijos 13 straipsnio 1 dalies a punktas).
- 4) Yra didelė rizika, kad vaiką grąžinus į jo įprastinės gyvenamosios vietos valstybę, jam būtų padaryta fizinė ar psichinė žala arba, kad vaikas pakliūs į kitą netoleruotinę situaciją (Konvencijos 13 straipsnio 1 dalies b punktas). Tokios aplinkybės gali kilti tiek dėl vieno iš tėvų veiksmų, t. y. dėl smurto artimoje aplinkoje, priklausomybės nuo alkoholio, narkotinių medžiagų, seksualinio išnaudojimo, psichologinio smurto, grasinimų ar manipuliavimo vaiku, tiek ir dėl aplinkybių, nesusijusių su tėvų veiksmais ir elgesiu, t. y. jei vaiko įprastinėje gyvenamojoje valstybėje vyksta karas, ginkluotas konfliktas, paskelbta nepaprastoji ar ekstremalioji padėtis, susiklosčiusi humanitarinė krizė, stichinė nelaimė, epidemija.
- 5) Jei teismas ar administracinė institucija nustato, kad vaikas prieštarauja grąžinimui ir jau yra sulaukęs tokio amžiaus ir brandos, kai tikslinga atsižvelgti į jo nuomonę

(Konvencijos 13 straipsnio 2 dalis). Tikslus vaiko amžius, nuo kurio atsižvelgiama į jo nuomonę, nėra numatytas, kadangi vaiko branda kiekvienu atveju nustatoma individualiai.

- 6) Atsisakoma grąžinti vaiką jei to neleidžia valstybės, į kurią kreipiamasi, pagrindiniai žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos principai (Konvencijos 20 straipsnis). Pavyzdžiui, Lietuvoje to atitikties būtų 1950 m. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija ir Lietuvos Respublikos civilinio kodekso II knygos II skyrius, kuriame numatyta teisė į vardą, atvaizdą, privatų gyvenimą ir jo slaptumą bei kt.

Konvencija taikoma daugiau nei 45 metus. Nuo pat Konvencijos taikymo pradžios 1983 m., Konvencija padėjo susigrąžinti tūkstančius neteisėtai išvežtų ar laikomų vaikų į jų įprastines gyvenamosios vietos valstybes, atsižvelgiant į geriausius vaikų interesus. Konvencija iki šiol vertinama kaip inovatyvus, pažangus ir modernus tarptautinės teisės dokumentas, nutolęs nuo tradicinio tarptautinių sutarčių modelio, grindžiamo teismo sprendimų pripažinimu ir vykdymu. Teisinėje literatūroje galima rasti išties kontrastingų nuomonių ties Konvencijos turiniu ir jos taikymo galimybėmis. Vieni autoriai, pavyzdžiui, N. Taylor ir M. Freeman, Konvenciją vertina itin palankiai ir laiko sėkmingu tarptautinės teisės dokumentu, padedančiu grąžinti pagrobtus vaikus į jų įprastinės gyvenamosios vietos valstybes, tačiau Konvencija neišvengia ir griežtų kritikos strėlių (Bryant, 2020, Kruger, 2011, Schuz, 2013, 2018, Trimmings ir Momoh, 2021, Weiner 2021). Esminė kritika Konvencijai skiriama dėl sankcijų trūkumo šalims, kurios nevykdo Konvencijos nuostatų, o tai tiesiogiai silpnina šio tarptautinio dokumento veiksmingumą. Vykdomo mechanizmo nebuvimas sukuria galimybes Konvencijos valstybėms, remiantis savo interesais, atsisakyti grąžinti pagrobtus vaikus, taip paminant esminį Konvencijos tikslą – užtikrinti greitą pagrobto vaiko grąžinimą į jo įprastinės gyvenamosios vietos valstybę. Taip pat kai kurios Konvencijos nuostatos vertinamos kaip pernelyg subjektyvios. Pirmiau minėtas Konvencijos 20 straipsnis suteikia galimybę atsisakyti grąžinti vaiką, jei tai prieštarauja pagrindiniams prašomos valstybės žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių principams. Nors bendras žmogaus teisių įtraukimas tarptautinio vaikų grobimo kontekste yra sveikintinas, tačiau plati Konvencijos 20 straipsnio apimtis gali sudaryti valstybėms galimybes piktnaudžiauti, siekiant pateisinti vaiko negrąžinimą. Be kita ko, kai kurios valstybės kardinaliai skirtingai interpretuoja žmogaus teises. Nors tokios valstybės, kaip Pakistanas ir Irakas, yra Konvencijos šalys, tačiau visuotinai žinoma, kad, pavyzdžiui, moterų ar homoseksualių asmenų fundamentalios teisės šiose valstybėse nėra užtikrinamos tinkamai. Todėl, manytina, kyla pagrįsta rizika, kad Konvencijos 20 straipsnyje įtvirtinta nuostata

gali būti interpretuojama nevienodai, priklausomai nuo valstybės teisinės, kultūrinės aplinkos. Atsižvelgiant į tai, žmogaus teisių apsauga negali būti vertinama pernelyg siaurai. Kur prasideda vieno asmens teisės, ten baigiasi kito asmens teisės, todėl sprendžiant dėl vaiko (ne)grąžinimo, būtina užtikrinti pusiausvyrą tarp skirtingų interesų. Priešingu atveju kyla rizika, kad, prisidengiant žmogaus teisių apsauga, gali būti pažeidžiamos tiek pagrobto vaiko, tiek vieno iš tėvų teisės. Taip pat kaip Konvencijos trūkumas įvardijama išimtis dėl vaiko negrąžinimo, remiantis fizine ar psichologine rizika (Konvencijos 13 straipsnio b punktas), kadangi ši išimtis valstybėse taikoma ir vertinama skirtingai. Šios rizikos vertinimą paprastai atlieka valstybės, kurioje vaikas yra laikomas, institucijos, o tai gali lemti itin šališkus sprendimus. Sutiktina su autorės E. R. Monteiro²³ nuomone, kritikuojančia Konvenciją, kad tokiu atveju, siekiant eliminuoti šią problemą, būtų prasminga, jog tokius vertinimus atliktų nepriklausomi ekspertai iš abiejų – prašančiosios ir prašomos – valstybių, taip užtikrinant objektyvų vertinimą dėl galimos rizikos. Pats Konvencijos veiksmingumas priklauso ne tik nuo jos griežto įgyvendinimo, bet ir nuo suderinamumo su kitais teisiniais instrumentais, pavyzdžiui, jau aptarta 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, kuri išplečia Konvencijos taikymo sritį ir užtikrina visapusišką vaiko teisių apsaugą. Toks integruotas požiūris ne tik stiprina tarptautinės teisės legitimumą tarpvalstybiniuose šeimos ginčiuose, bet tuo pačiu skatina saugią, stabilią aplinką vaikams, prieš kuriuos įvykdytas tarptautinis grobimas.

Nors pripažįstama, kad Konvenciją galima tobulinti, atnaujinti, siekiant užtikrinti jos veiksmingumą pagrobto vaiko teisių apsaugos srityje, negalima paneigti šio tarptautinio dokumento sėkmės tarptautiniu mastu, užtikrinant pagrobto vaikų grąžinimą ir prisidedant prie teisingo, efektyvaus tarptautinių šeimos ginčų sprendimo. Nepaisant kritikos Konvencijai, šio dokumento tarptautinė sėkmė paskatino sukurti dar tris vaikų apsaugos konvencijas: 1) 1993 m. Hagos konvenciją dėl vaikų apsaugos ir bendradarbiavimo tarptautinio įvaikinimo srityje; 2) 1996 m. Hagos konvenciją dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje; ir 3) 2007 m. Hagos konvenciją dėl tarptautinio vaikų ir kitokių šeimos išlaikymo išmokų išieškojimo. Svarbiausia tai, kad visų šių minėtų konvencijų naudos gavėjai yra vaikai (Taylor ir Freeman, 2023).

²³MONTEIRO, Estefany Rocha (2025). The effectiveness of the Hague Convention on the civil aspects of international child abduction: A study of the case X vs. Latvia. *International Journal of Law and Society*, 8(1), 37–44. <https://doi.org/10.11648/j.ijls.20250801.15>.

2.3. 1996 m. Hagos konvencija dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje

1996 m. priimta Hagos konvencija dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje (toliau – 1996 m. Hagos konvencija). Šios konvencijos įgyvendinimas turi reikšmę ne tik vaikų globos, prekybos žmonėmis (vaikais) ir pabėgėlių apsaugos srityse, bet ir sprendžiant vaikų tarptautinio grobimo klausimus, įskaitant ir valstybėse, kurios nėra prisijungusios prie 1980 m. Hagos konvencijos. 1996 m. Hagos konvencija taikoma daugelyje pasaulio regionų, pavyzdžiui, Pietų ir Rytų Afrikoje, Balkanų šalyse, kai kuriose Rytų Europos, Kaukazo regionų valstybėse, Pietų ir Centrinės Amerikos dalyse bei daugelyje Azijos regionų²⁴. Šio darbo rengimo metu 1996 m. Hagos konvencija galioja 58 valstybėse.

1996 m. Hagos konvencijos aktualumas pasireiškia tuo, kad joje paisoma didelės teisinių institucijų ir vaikų apsaugos sistemų įvairovės visame pasaulyje. Joje nemėginama kurti suderintos tarptautinės teisės vaikų apsaugos srityje, kadangi tai atlieka 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija. 1996 m. Hagos konvencijos paskirtis yra padėti išvengti teisinių prieštaravimų ir sukurti pagrindą veiksmingam tarptautiniam bendradarbiavimui tarp įvairių sistemų sprendžiant vaikų apsaugos klausimus. Iš 1996 m. Hagos konvencijos preambulės suprantama, kad ši konvencija siekia gerinti vaikų teisių apsaugą tarptautinėmis aplinkybėmis ir teikia išskirtinę galimybę užmegzti ryšius tarp teisės sistemų, veikiančių skirtingoje kultūrinėje ar religinėje aplinkoje²⁵.

1996 m. Hagos konvencijos tikslai yra aiškiai išdėstyti jos 1 straipsnyje: a punkte nurodyta, kad minėtos konvencijos tikslas yra nustatyti valstybę, kurios institucijos turi jurisdikciją imtis priemonių apsaugoti vaiko asmeninį turtą; b punkte nurodyta, kad 1996 m. Hagos konvencija nustato, kokią teisę turi taikyti tokios institucijos vykdydamos savo jurisdikciją; c punktas nurodo, kad konvencija nustato tėvų pareigoms taikytiną teisę; d punkte įtvirtinta, kad 1996 m. Hagos konvencija užtikrina tokių apsaugos priemonių pripažinimą ir vykdymą visose susitariančiose valstybėse; e punktas numato, kad konvencija formuoja tokį bendradarbiavimą tarp susitariančiųjų valstybių institucijų, kurio gali prireikti šios konvencijos tikslams pasiekti. Taigi, 1996 m. Hagos konvencija siekiama

²⁴Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencija. (2018). *1996 m. spalio 19 d. Hagos konvencijos dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje taikymo praktinis vadovas*. Nyderlandai: Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos nuolatinis biuras, 11–12.

²⁵*Ibid.*, 12.

įtvirtinti jurisdikciškai tinkamą valstybę vaiko apsaugos priemonėms taikyti, apibrėžti taikytiną teisę tėvų pareigų srityje, užtikrinti šių priemonių tarptautinį pripažinimą ir vykdymą bei sukurti veiksmingą tarptautinį valstybių institucijų bendradarbiavimo mechanizmą.

1996 m. Hagos konvencijoje vartojama neteisėto išvežimo arba laikymo sąvoka yra apibrėžta taip pat kaip 1980 m. Hagos konvencijoje dėl vaikų grobimo. Tai rodo, kad abi konvencijos šiuo atžvilgiu viena kitą papildo²⁶. 1996 m. Hagos konvencijos 50 straipsnyje nustatyta, kad ši konvencija neturi poveikio 1980 m. Konvencijos taikymui tarp abiejų konvencijų šalių. Tačiau tas pats straipsnis numato, kad tai netrukdo remtis 1996 m. Hagos konvencijos nuostatomis „siekiant vaiko, kuris yra neteisėtai išvežtas ar laikomas, sugrąžinimo ar tvarkant bendravimo teises“. Tai reiškia, kad kai kuriomis 1996 m. Hagos konvencijos nuostatomis gali būti naudinga remtis papildant 1980 m. Hagos konvenciją. *Inter alia*, tose valstybėse, kuriose 1980 m. Hagos konvencija netaikoma, 1996 m. Hagos konvencijos nuostatos taip pat gali būti naudingas savarankiškas teisių gynimo priemonių tarptautinio vaikų grobimo bylose pagrindas²⁷. Tačiau valstybėse, kuriose galioja tiek 1980 m., tiek 1996 m. Hagos konvencijos, nėra jokios teisės normų kolizijos ar konkurencijos. Konvencijos viena kitos nepanaikina, nepakeičia, priešingai – jos yra taikomos lygiagrečiai. Kaip minėta, 1996 m. Hagos konvencija papildo 1980 m. Hagos konvenciją, kadangi pastaroji neturi konkretaus ir aiškaus jurisdikcijos mechanizmo, leidžiančio spręsti tokius sudėtingus atvejus, kuomet pagrobto vaiko grąžinimo į jo kilmės ar gyvenamąją valstybę yra atsisakoma arba grąžinimo apskritai nėra prašoma²⁸. Ypatingas vaidmuo suteikiamas valstybėms, kuriose vaikas nuolatos gyveno prieš pat jo išvežimą, institucijoms, kurios išlaiko jurisdikciją spręsti ilgalaikius vaiko apsaugos klausimus tol, kol įvykdomos konvencijoje nustatytos sąlygos. Be to, 1996 m. Hagos konvencija numato galimybę taikyti skubias ir būtinas apsaugos priemones tarptautinio vaikų grobimo bylose, kai vaiko grąžinimas pagal 1980 m. Hagos konvenciją yra galimas, tačiau reikalingos laikinos priemonės, užtikrinančios saugų vaiko grįžimą ir jo apsaugą (1996 m. Hagos konvencijos 11 straipsnis).

1996 m. Hagos konvencija taip pat gali būti reikšminga sprendžiant laikinų bendravimo su vaiku klausimus vaiko grąžinimo proceso metu. Skubiais atvejais prašomosios valstybės institucijos gali priimti laikinus sprendimus, kurie galioja tik tol, kol

²⁶*Ibid.*, 40.

²⁷*Ibid.*, 133.

²⁸PEREZ-VERA, Elisa (2016). *Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention, Proceedings of the Fourteenth Session (1980), Tome III, Child abduction*, Haga: Imprimerie Nationale, 425–476.

vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės institucijos imasi atitinkamų apsaugos priemonių. Svarbi 1996 m. Hagos konvencijos pridėtinė vertė pasireiškia ir tarptautinių institucijų bendradarbiavimo srityje. Minėtos konvencijos nuostatos leidžia efektyviau įgyvendinti 1980 m. Hagos konvencijoje nustatytus bendradarbiavimo reikalavimus, ypač keičiantis informacija apie nacionalinę teisę, galimas paslaugas, susijusias su vaikų apsauga (1996 m. Hagos konvencijos 30 straipsnio 2 dalis). Tačiau nei 1980 m., nei 1996 m. Hagos konvencijose nėra aiškiai reglamentuota situacija, kai vaiko grąžinimo procesai vienu metu pradedami tiek vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje, tiek valstybėje, į kurią vaikas buvo neteisėtai išvežtas ar laikomas. Tokiais atvejais sprendimų priėmimas paliekamas susitariančiųjų valstybių institucijų bendradarbiavimui, atsižvelgiant į vaiko interesus (1980 m. Hagos konvencijos 2 ir 11 straipsniai, 1996 m. Hagos konvencijos 15 straipsnis).

Atsižvelgiant į tai, kas jau buvo išdėstyta, būtina įvertinti 1996 m. Hagos konvencijos reikšmę tais atvejais, kai 1980 m. Hagos konvencija netaikoma, pabrėžiant jos galimybes veikti kaip savarankišką teisių gynimo mechanizmą. Tokios situacijos susiklosto tuomet, kai, pavyzdžiui, pagrobta ar neteisėtai laikoma vaikui sukanka 16 metų, kadangi 1980 m. Hagos konvencija taikoma iki 16 metų, o 1996 m. konvencija – iki vaiko pilnametystės, t. y. iki jam sukanka 18 metų.

Be kita ko, 1980 m. Hagos konvencija taikoma tais atvejais, kai abi su vaiko grobimu susijusios valstybės yra Konvencijos susitariančiosios valstybės ir Konvencija yra įsigaliojusi tarp valstybių. Pagal 1980 m. Hagos konvencijos 38 straipsnį, konvencija taikoma santykiams su prisijungiančia valstybe tik tuo atveju, jei kitos susitariančiosios valstybės aiškiai pareiškia, kad priima jos prisijungimą. Tokį pareiškimą turi pateikti kiekviena valstybė, ratifikuojanti, priimanti ar patvirtinanti konvenciją po kitos valstybės prisijungimo. Todėl gali susidaryti situacija, kai abi valstybės yra 1996 m. Hagos konvencijos susitariančiosios valstybės, tačiau 1980 m. Hagos konvencija tarp jų netaikoma. Tokiais atvejais 1996 m. Hagos konvencija įgyja ypatingą reikšmę tarptautinio vaikų grobimo bylose. Joje įtvirtintos svarbios jurisdikcijos taisyklės, pagal kurias jurisdikcija paprastai priklauso vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybei (1996 m. Hagos konvencijos 7 straipsnis). Taip pat 1996 m. konvencijoje įtvirtintos nuostatos, suteikiančios tėvams įvairią pagalbą tarptautinio vaikų grobimo atvejais²⁹. Taigi, abi konvencijos viena kitą papildė, tačiau tuo atveju, kai 1980 m. Hagos konvencija netaikytina – 1996 m. Hagos konvencija sėkmingai reguliuoja tarptautinio vaikų grobimo bylose

²⁹Žr. nuorodą 23 išnašoje.

nagrinėtinus klausimus, ypač jurisdikcijos, tėvų pagalbos, vaiko teisių apsaugos užtikrinimo srityse.

3. TARPTAUTINIŲ VAIKO TEISIŲ APSAUGOS STANDARTŲ ĮGYVENDINIMAS EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO PRAKTIKOJE

Trečiajame darbo skyriuje analizuojama Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, siekiant įvertinti, kaip tarptautinės teisės aktuose nustatyti vaiko teisių apsaugos standartai taikomi konkrečiose bylose ir kokie iššūkiai, siekiant juos įgyvendinti, kyla praktikoje. Nagrinėjamas geriausių vaiko interesų principas, atskleidžiant jo turinį ir reikšmę teismo sprendimuose, vaiko teisė būti išklausytam, pabrėžiant šios teisės įgyvendinimo svarbą. Taip pat analizuojamas Konvencijoje numatytos didelės rizikos kriterijus grąžinant pagrobtą vaiką. Galiausiai, aptariamas Europos Žmogaus Teisių Teismo suderinamumas su tarptautinės teisės aktais, siekiant nustatyti, kaip praktikoje įgyvendinami tarptautiniai įsipareigojimai.

3.1. Geriausių vaiko interesų principas

1989 m. Jungtinių tautų Vaiko teisių konvencijos 3 straipsnyje nurodyta, kad, imantis bet kokių vaiką liečiančių veiksmų, nesvarbu, ar tai darytų valstybinės ar privačios įstaigos, užsiimančios socialiniu aprūpinimu, teismai, administracijos ar įstatymų leidimo organai, svarbiausia – vaiko interesai. Geriausių vaiko interesų principas taikomas ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje. Tarptautinio vaikų grobimo bylose šis principas yra itin svarbus ir reguliuojantis daugelį svarbių, su vaiko teisių apsauga susijusių, klausimų.

Šiame magistro darbe jau buvo trumpai aptarta 1980 m. Hagos konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų. Šios Konvencijos pagrindinis tikslas – išvengti situacijų, kuriomis vaiką pagrobęs tėvas ar motina, laikui bėgant, gautų teisėtą pripažinimą dėl *de facto* situacijos, kurią pats ar pati vienašališkai sukūrė savo veiksmais³⁰. Konvencijoje vaiko interesų užtikrinimas siejamas su *status quo ante* atkūrimu. Kitaip tariant, tam, kad vaiko interesai būtų užtikrinti, turi būti priimamas sprendimas, kuriuo vaikas grąžinamas į jo įprastinės gyvenamosios vietos šalį neteisėto pagrobimo atveju. Išimtiniais atvejais, atsižvelgiant į geriausius vaiko interesus, gali būti priimamas sprendimas negrąžinti vaiko į jo gyvenamosios vietos šalį, jei toks sprendimas yra pateisinamas objektyviomis priežastimis. Šiuo atveju svarbu išanalizuoti EŽTT praktiką

³⁰*Maumousseau ir Washington prieš Prancūziją* [EŽTT], Nr. 39388/05, [2007-12-06]. ECLI:FR:CCASS:2019:C100256.

tarptautinio vaikų grobimo bylose, išsiaiškinant, kaip konkrečiai yra užtikrinama vaiko teisių apsauga ir interesai tiek priimant sprendimą grąžinti vaiką į jo gyvenamosios vietos šalį, tiek priimant sprendimą negrąžinti vaiko į jo gyvenamosios vietos šalį.

Daugelį metų EŽTT praktikoje, taikant Hagos konvenciją, buvo laikomasi pozicijos, kad svarbiausia yra atgrasyti tėvus nuo tarptautinio vaikų grobimo, pagrobtus vaikus grąžinti į jų nuolatinę gyvenamąją valstybę³¹ ir globos bei kitus klausimus, kylančius iš tarptautinio vaikų grobimo bylų, palikti spręsti nacionaliniams teismams, kur yra įprastinė vaiko gyvenamoji vieta (McEleavy, 2021). Tačiau esminis lūžis įvyko 2010 m. EŽTT byloje *Neulinger ir Shuruk prieš Šveicariją*³². Byloje pareiškėjai ginčijo Šveicarijos Federalinio Teismo (vok. *Bundesgericht*) sprendimą grąžinti tuo metu septynmetį vaiką N. Shuruk į Izraelį, teigdami, kad tai pažeidžia jų teisę į šeimos gyvenimo gerbimą, numatytą Europos Žmogaus teisių konvencijos 8 straipsnyje. Taip pat pareiškėjai teigė, kad jų atveju Šveicarijos Federalinis Teismas pažeidė Europos Žmogaus teisių konvencijos 3, 6 ir 9 straipsnius. N. Shuruk iš Izraelio į Šveicariją savo motinos I. Neulinger buvo neteisėtai išvežtas po to, kai vaiko tėvas, Izraelio pilietis, prisijungė prie radikalaus, ultra-ortodoksinio judėjimo, panaudojo fizinį smurtą prieš vaiko motiną, t. y. pirmąją pareiškėją, o pastaroji, baimindamasi, kad vaiko tėvas išsiveš vaiką iš Izraelio, tikslu indoktrinuoti jį į radikalų judėjimą, slapčia išvyko į Šveicariją. Esminiai šios bylos sprendimo motyvai pakeitė EŽTT požiūrį į 1980 m. Hagos konvenciją ir 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją. Sprendime nurodyta, kad šiuo atveju susiduria trys interesų grupės – tėvų, vaiko ir visuomenės. Tačiau prioritetas taikomas vaiko geriausių interesų užtikrinimui, o tai kartais gali peržengti ir paminti tėvų interesus.

EŽTT išaiškino, kad vaiko interesai apima du aspektus. Iš vienos pusės, jie reiškia, kad vaiko ryšiai su šeima turi būti išsaugoti, išskyrus atvejus, kai šeima yra akivaizdžiai netinkama vaikui. Kitaip tariant, vaiko ir šeimos ryšiai gali būti nutraukiami tik išimtinėmis aplinkybėmis, o tuo tarpu turi būti daromi visi įmanomi veiksmai, kad būtų išsaugoti asmeniniai vaiko ir šeimos santykiai bei tinkamu metu atkurta šeima³³. Iš kitos pusės, akivaizdu, kad tam, jog būtų užtikrinti vaiko interesai, būtinas vaiko vystymasis saugioje ir

³¹*Ignaccolo-Zenide prieš Rumuniją* [EŽTT], Nr. 31679/96, [2000-01-25]. ECLI:CE:ECHR:2000:0125JUD003167996.

³²*Neulinger ir Shuruk prieš Šveicariją* [EŽTT], Nr. 41615/07, [2010-07-06]. ECLI:CE:ECHR:2010:0706JUD004161507.

³³*Gnahore prieš Prancūziją* [EŽTT], Nr. 40031/98, [2000-09-19]. ECLI:CE:ECHR:2000:0919JUD004003198.

tinkamoje aplinkoje, o vienas iš tėvų pagal Europos žmogaus teisių konvencijos 8 straipsnį negali reikalauti tokių priemonių, kurios pakenktų vaiko sveikatai ar raidai³⁴.

Tokia pati pozicija yra įtvirtinta ir 1980 m. Hagos konvencijoje, kuri iš esmės reikalauja nedelsiant grąžinti pagrobtą vaiką, nebent egzistuoja didelė rizika (angl. *grave risk*), kad vaiko grąžinimas sukeltų fizinę ar psichologinę žalą arba vaikas pakliūtų į netoleruotiną situaciją (13 straipsnio 1 dalies b punktas). Kitaip tariant, EŽTT nurodė, kad vaiko interesų pirmumo principas yra ir Hagos konvencijos pagrindas. Iš EŽTK 8 straipsnio taip pat išplaukia, kad vaiko grąžinimas į jo įprastinės gyvenamosios vietos valstybę negali būti automatiškas procesas vien dėl to, kad taikoma Hagos konvencija. Vaiko interesai priklauso nuo įvairių, individualių aplinkybių, ypač nuo vaiko amžiaus ir brandos lygio, tėvų buvimo ar nebuvimo vaiko gyvenime, aplinkos ir patirties. Todėl kiekvienu atveju vaiko interesai vertinami individualiai. Teismas išaiškino, kad pirmiausia tai yra nacionalinių institucijų užduotis, nes jos dažnai turi galimybę tiesiogiai bendrauti su suinteresuotais asmenimis. Be to, teismas privalo įsitikinti, kad sprendimų priėmimo procesas nacionaliniuose teismuose buvo teisingas ir leido suinteresuotiems asmenims visapusiškai pateikti savo argumentus³⁵. Šiuo tikslu teismas vertina, ar nacionaliniai teismai atliko išsamų visos šeimos situacijos tyrimą (angl. *in-depth examination*) ir įvertino daugybę veiksnių – faktinių, emocinių, psichologinių, materialinių ir medicininių – bei ar buvo atliktas pagrįstas kiekvieno asmens interesų vertinimas, siekiant nustatyti, koks sprendimas būtų geriausias pagrobto vaiko atžvilgiu jo grąžinimo į kilmės valstybę kontekste³⁶.

Nepaisant įtvirtintų principų byloje *Neulinger ir Shuruk prieš Šveicariją*, šis teismo sprendimas sulaukė daug kritikos. Byloje *X prieš Latviją*³⁷ teismas nurodė, kad vaiko globos ir vaiko grąžinimo bylos yra skirtingos, o pastarosiose vaiko geriausių interesų principas turi būti taikomas remiantis Hagos konvencija. Vaiko interesai nesutampa nei su tėvo, nei su motinos interesais, išskyrus tiek, kiek tai susiję su vaiko asmenybe, kilme ir konkrečia situacija. Vis dėlto, šie interesai negali būti suprantami vienodai nepriklausomai nuo to, ar teismas nagrinėja prašymą dėl vaiko grąžinimo pagal Konvenciją, ar sprendžia globos klausimą iš esmės, nes pastarieji procesai iš principo nėra susiję su Konvencijos

³⁴*Elsholz prieš Vokietiją* [EŽTT], Nr. 25735/94, [2000-07-13]. ECLI:CE:ECHR:2000:0713JUD002573594; *Maršalek prieš Čekijos Respubliką* [EŽTT], Nr. 8153/04, [2006-04-04]. ECLI:CE:ECHR:2006:0404JUD000815304.

³⁵*Eskinazi ir Chelouche prieš Turkiją* [EŽTT], Nr. 14600/05, [2005-12-06]. ECLI:CE:ECHR:2005:1206DEC001460005.

³⁶*Maumousseau ir Washington prieš Prancūziją* [EŽTT], Nr. 39388/05, [2007-12-06]. ECLI:FR:CCASS:2019:C100256.

³⁷*X prieš Latviją* [EŽTT], Nr. 27583/09, [2013-11-26]. ECLI:CE:ECHR:2013:1126JUD002785309.

tikslu (Hagos konvencijos 16, 17, 19 straipsniai). Nagrinėjant prašymą dėl vaiko grąžinimo, vaiko interesų samprata turi būti vertinama atsižvelgiant į pačioje Hagos konvencijoje numatytas išimtis, kurios susijusios su: 1) laiko aspektu (12 straipsnis); 2) Konvencijos taikymo sąlygomis (13 straipsnio 1 dalies a punktas); 3) didelės rizikos egzistavimu (13 straipsnio 1 dalies b punktas); ir 4) valstybės, į kurią kreipiamasi dėl vaiko grąžinimo, pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių apsaugos principų laikymusi (20 straipsnis). Kaip minėta, sprendime *Neulinger ir Shuruk prieš Šveicariją* konstatuota, kad nacionalinis teismas privalo įsitikinti, jog sprendimų priėmimo procesas nacionaliniuose teismuose buvo teisingas ir leido suinteresuotiems asmenims visapusiškai pateikti savo argumentus, o EŽTT vertina, ar nacionaliniai teismai išsamiai išnagrinėjo visos šeimos situaciją. Byloje *X prieš Latviją* ši pozicija buvo sukritikuota, nurodant, kad terminas „išsamus nagrinėjimas“ (angl. *in-depth examination*) *per se* nenustato jokio atskiro principo, kaip nacionaliniai teismai turėtų taikyti Konvenciją. Pagal Konvenciją, pareiga grąžinti vaiką į jo nuolatinę gyvenamąją valstybę nėra absoliuti, todėl nacionalinis teismas kiekvienoje vaiko grąžinimo byloje privalo atlikti tikslingą vertinimą, realiai atsižvelgdamas į visus reikšmingus veiksnius priimant pakankamai motyvuotą sprendimą. Kitaip tariant, nors šios abi aptartos bylos įtvirtino principą, kad vaiko grąžinimas į jo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę nėra absoliutus, tačiau byloje *X prieš Latviją* nurodyta, kad vaiko grąžinimo bylos skiriasi nuo globos bylų ir vaiko geriausių interesų užtikrinimas turi būti vertinamas pagal Hagos konvencijos taisykles, o ne tik pagal bendrą geriausių vaiko interesų sampratą.

Taigi, iki sprendimo *Neulinger ir Shuruk prieš Šveicariją*, EŽTT ne kartą buvo nurodęs, kad EŽTK 8 straipsnis turi būti aiškinamas atsižvelgiant į Hagos konvenciją. Sprendime *Neulinger ir Shuruk prieš Šveicariją* konstatuota, kad EŽTK 8 straipsnis turi būti aiškinamas atsižvelgiant tiek į Hagos konvenciją, tiek į 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją. Ši pozicija buvo išlaikyta ir byloje *X prieš Latviją*. Bylų sprendimas remiantis tiek Hagos konvencija, tiek 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija reiškia, kad spręsdamas tarptautines vaikų grobimo bylas, teismas užtikrina veiksmingą Hagos konvencijoje numatytą vaiko grąžinimo mechanizmą ir kiekvieno pagrobto vaiko individualių teisių apsaugą. Aptartose bylose suformuota doktrina po 2010 m. suteikė nacionaliniams teismams platesnę perspektyvą nagrinėjant vaikų grobimo bylas, nei iki tol dominavusi EŽTT praktika, orientuota išimtinai tik į Hagos konvencijos taikymą (Kvisberg, 2019).

Po *Neulinger ir Shuruk prieš Šveicariją* ir *X prieš Latviją* sprendimų priėmimo, EŽTT toliau plėtojo pastaruosiuose sprendimuose įtvirtintus principus ir juos taikė vėlesnėse bylose, vertinant, kaip nacionaliniai teismai ištyrė ir atsižvelgė į individualią vaiko

situaciją. Pavyzdžiui, byloje *Karrer prieš Rumuniją*³⁸ konstatuota, kad Bukarešto apeliacinis teismas, nagrinėdamas bylą dėl vaiko grobimo, neatsižvelgė į vaiko šeimos situaciją, psichologinius, emocinius aspektus. Teismas kritikavo, kad Rumunijos nacionalinis teismas nevertino, kokios pasekmės kils vaikui jį grąžinus į jo nuolatinę gyvenamąją valstybę ir ar bus užtikrintos tinkamos apsaugos priemonės. Byloje *Phostira Efthymiou ir Ribeiro Fernandes prieš Portugaliją*³⁹ teismas pabrėžė, kad nacionaliniai teismai turi pareigą tikrinti į bylą pateiktus teiginius apie galimą riziką vaiko interesams. Byloje buvo pateikta psichologo ataskaita apie tai, kad pagrobtas vaikas, grąžintas atgal pas tėvą į jo nuolatinę gyvenamąją valstybę, ir atskirtas nuo savo motinos, gali patirti psichologinę traumą. Be kita ko, į bylą buvo pateikti įrodymai apie vaiko tėvo atžvilgiu vykdomą baudžiamąjį persekiojimą. EŽTT nurodė, kad nacionaliniai teismai šių įrodymų išsamiai neįvertino, todėl, atitinkamai, pažeidė EŽTK 8 straipsnyje įtvirtintą teisę į šeimos gyvenimo gerbimą.

Tarptautinis vaiko grobimas, kurį dažniausiai įgyvendina vaiko motina, turinti stipresnius ryšius su prieglobsčio valstybe nei su vaiko įprastinės gyvenamosios vietos valstybe, dažniausiai yra nesuderinamas su Konvencijoje įtvirtinta skubaus grąžinimo procedūra. Tokiose situacijose teismai neišvengiamai linkę vaiko grąžinimo bylas paversti faktišku globos klausimų nagrinėjimu. Ypatingai tai pasireiškia, kai į bylą pateikiami duomenys apie vaiko pagrobėjo pažeidžiamumą, pavyzdžiui, patirtą smurtą artimoje aplinkoje ar ekonominį, finansinį silpnumą. Tačiau didesnis teismų jautrumas šioms aplinkybėms vaikų pagrobėjams taip pat sudaro galimybę piktnaudžiauti. Tai ypač pasireiškia tada, jei pagrobėjas atsisako grįžti kartu su vaiku į jo įprastinę gyvenamosios vietos valstybę, o tai gali lemti žalingą vaiko ir vieno iš tėvų atskyrimą. Tuo pat metu esminė problema, kurią Konvencija siekia spręsti, išlieka ta pati: vienašališki veiksmai, kurie, jei nebūtų stabdomi, mažintų vaiko galimybes palaikyti prasmingą ryšį su likusiu tėvu ir, jei būtų taikomi dažniau, skatintų tokį elgesį visų vaikų nenaudai (McEleavy, 2015). Būtent todėl byloje *McIlwrath prieš Rusiją*⁴⁰ EŽTT įtvirtino principą, kad vaiko geriausi interesai, taikant jau aptartas išimtis, yra geriausiai užtikrinami nurodant nedelsiant grąžinti vaiką į jo įprastinės gyvenamosios vietos valstybę. Šis principas grindžiamas tuo, kad tėvas ar motina, pagrobęs vaiką, neturėtų sulaukti jokių teigiamų pasekmių ar gauti naudos iš savo įvykdytų neteisėtų veiksmų (*M.V. prieš Lenkiją*⁴¹). Kitaip tariant, doktrina fokusuojasi

³⁸*Karrer prieš Rumuniją* [EŽTT], Nr. 16965/10, [2012-02-21]. ECLI:CE:ECHR:2012:0221JUD001696510.

³⁹*Phostira Efthymiou ir Ribeiro Fernandes prieš Portugaliją* [EŽTT], Nr. 66775/11, [2015-02-05]. ECLI:CE:ECHR:2015:0205JUD006677511.

⁴⁰*McIlwrath prieš Rusiją* [EŽTT], Nr. 60393/13, [2017-07-18]. ECLI:CE:ECHR:2017:0718JUD006039313.

⁴¹*M.V. prieš Lenkiją* [EŽTT], Nr. 16202/14, [2021-04-01]. ECLI:CE:ECHR:2021:0401JUD001620214.

į geriausių vaiko interesų užtikrinimą, o ne neteisėtų, savanaudiškų tėvų veiksmų satisfakciją ir siekį išnaudoti Konvencijos teisinės spragas. Analizuojant EŽTT praktiką, matyti tam tikras nenuoseklumas – vienu atveju prioritetas teikiamas greitam vaiko grąžinimui, kitais – individualiam vaiko interesų vertinimui. Tai leidžia daryti išvadą, kad teismas siekia balansuoti tarp dviejų konkuruojančių tikslų, tačiau ne visada aiškiai apibrėžia jų santykį ar nustato konkrečius kriterijus, kurio tikslo kiekvienu nagrinėtinu atveju reikėtų siekti.

Teismui priėmus sprendimą grąžinti vaiką į jo įprastinės gyvenamosios vietos valstybę, itin svarbus visų suinteresuotų asmenų tarpusavio bendradarbiavimas⁴². Nepaisant to, tais atvejais, kai tėvas ar motina, kuris pagrobė vaiką, nebendradarbiauja, tai neatleidžia teismų ar atsakingų institucijų nuo pareigos imtis visų būtinų priemonių, kad būtų sudarytos sąlygos vaikui sugrįžti pas tėvą, iš kurio jis buvo pagrobtas⁴³. Atsižvelgiant į tai, kad bylos nagrinėjimo metu gali kardinaliai pasikeisti bylos aplinkybės, pavyzdžiui, pagrobtas vaikas gali integruotis naujoje valstybėje, sprendimas dėl vaiko grąžinimo į jo įprastinės gyvenamosios vietos valstybę gali būti nebevykdomas. Tačiau tuomet kyla esminė pareiga išsiaiškinti, ar toks aplinkybių pasikeitimas neįvyko dėl valstybės neveikimo. Byloje *Makhmudova prieš Rusiją*⁴⁴, vaikų tėvas neteisėtai išsivežė vaikus iš Estijos į Rusiją. 2016 m. Rusijos nacionalinis teismas priėmė sprendimą, įpareigodamas nedelsiant grąžinti vaikus į jų įprastinę gyvenamąją valstybę – Estiją. Praėjus beveik 4 metams sprendimas vis dar nebuvo įvykdytas. Šiuo atveju EŽTT nebesprendė vaikų grąžinimo į Estiją klausimo – buvo sprendžiamas Rusijos nacionalinių institucijų (ne)veikimo klausimas. Grąžinti vaikus iš Rusijos į Estiją buvo mėginta 4 kartus. Galiausiai, vaikai vykti į Estiją atsisakė patys, kadangi per 4 metus, akivaizdu, integravosi Rusijoje. EŽTT pažymėjo, kad nė vienam iš 4 bandymų vykdyti nebuvo taikytos jokios priemonės, skirtos paruošti vaikus ir užtikrinti sklandų bei psichologiškai saugų jų perdavimą motinai, nors psychologė, dalyvavusi viename iš vykdymo bandymų, aiškiai pažymėjo savo ataskaitoje, kad vaikų perdavimui iš tėvo pareiškėjai (vaikų motinai) reikalingos paruošiamosios priemonės, kad nebūtų padaryta rimta psichologinė žala vaikams. EŽTT pažymėjo, kad vaikų nenoras grįžti į Estiją buvo suprantamas ne vien dėl jų amžiaus, bet ir dėl to, kad nacionalinės institucijos, atsakingos už vykdymo procedūras, nesiėmė jokių priemonių, kurių iš jų būtų pagrįstai galima tikėtis, kad būtų galima laiku įvykdyti vaikų grąžinimo sprendimą arba bent jau

⁴²*Ignaccolo-Zenide prieš Rumuniją* [EŽTT], Nr. 31679/96, [2000-01-25].
ECLI:CE:ECHR:2000:0125JUD003167996.

⁴³*Tzioumaka prieš Graikiją* [EŽTT], Nr. 31022/20, [2024-04-09].
ECLI:CE:ECHR:2024:0409JUD003102220.

⁴⁴*Makhmudova prieš Rusiją* [EŽTT], Nr. 61984/17, [2020-12-01].
ECLI:CE:ECHR:2020:1201JUD006198417.

užtikrinti reguliarius kontaktus tarp vaikų ir pareiškėjos vykdymo laikotarpiu, siekiant išvengti negrįžtamos žalos jų santykiams. Teismas pripažino, kad vaikų nenoras vykti pas pareiškėją į Estiją negalėjo būti laikomas teisiniu pagrindu nevykdyti grąžinimo sprendimą. Taigi, tais atvejais, kai teismo sprendimas dėl vaiko grąžinimo nevykdomas dėl pasikeitusių aplinkybių, EŽTT vertina, ar nacionalinių teismų išvados dėl „didelės rizikos“ neatsirado vien dėl užsitęsusio proceso. Jei taip, analizuojama, kam tenka atsakomybė už nepagrįstai uždelstą laiką – šalims ar institucijoms⁴⁵. Jei delsimas priskirtinas nacionalinėms institucijoms, tai paprastai lemia Europos žmogaus teisių konvencijos 8 straipsnio pažeidimą.

Tėvui ar motinai, prieštaraujančiam dėl teismo sprendimo grąžinti vaiką į jo įprastinę gyvenamosios vietos valstybę ir teigiant, kad vaiko grąžinimas sukeltų didelę riziką vaikui, numatytą Konvencijos 13 straipsnio b dalyje, privalu pagrįsti savo poziciją ir įvardyti konkretų pavojų, grėsiantį grąžinamam vaikui⁴⁶. Tais atvejais, kai vaikus neteisėtai išsivežęs tėvas ar motina įvykdo pareigą pateikti įrodymus dėl konkretaus pavojaus pagal Konvencijos 13 straipsnio 1 dalies b punktą, nacionaliniai teismai turi patikrinti, ar tikrai vaikui gresia pavojus, jei pastarasis bus grąžintas į jo įprastinės gyvenamosios vietos valstybę⁴⁷. EŽTT vertina, kaip nacionaliniai teismai vertino pateiktus galimo didelio pavojaus vaikui teiginius ir, ar nacionaliniai teismai atliko gilesnę aplinkybių analizę, atsižvelgdami į vaiko interesus⁴⁸. Grąžinimo išimtis pagal Hagos konvenciją turi būti interpretuojamos griežtai⁴⁹. Todėl, Konvencijos 13 straipsnio 1 dalies b punkte nurodytas pavojus vaikui negali kilti vien tik dėl to, kad pastarasis atskiriamas nuo tėvo ar motinos, atsakingo už neteisėtą vaiko pagrobimą ar laikymą⁵⁰. Nors EŽTT praktikoje laikomasi pozicijos, kad Konvencijos 13 straipsnio 1 dalies b punkte numatyta didelė rizika negali būti grindžiama vien tuo aspektu, jog vaikas bus atskirtas nuo jį neteisėtai išvežusio ar kitoje valstybėje laikančio tėvo ar motinos, su tokia teismo praktikoje išdėstyta pozicija nesutiktina. Konvencijos 13 straipsnio 1 dalies b punkte aiškiai įtvirtinta, kad gali būti atsisakoma grąžinti vaiką, jei yra didelė rizika, jog vaiką grąžinus jam bus padaryta psichinė žala. Vaiko atskyrimas nuo tėvo ar motinos, su kuriuo jis praleido ilgesnį laiką ir prie kurio

⁴⁵*Severe prieš Austriją* [EŽTT], Nr. 53661/15, [2017-09-21]. ECLI:CE:ECHR:2017:0921JUD005366115.

⁴⁶*G.K. prieš Kiprą* [EŽTT], Nr. 16205/21, [2023-02-21]. ECLI:CE:ECHR:2023:0221JUD001620521; *Voica prieš Rumuniją* [EŽTT], Nr. 9256/19, [2020-07-07]. ECLI:CE:ECHR:2020:0707JUD000925619.

⁴⁷*Y.S. ir O.S. prieš Rusiją* [EŽTT], Nr. 17665/17, [2021-06-15]. ECLI:CE:ECHR:2021:0615JUD001766517.

⁴⁸*Affaire Verhoeven prieš Prancūziją* [EŽTT], Nr. 19664/20, [2024-03-28]. ECLI:CE:ECHR:2024:0328JUD001966420; *F.D. ir H.C. prieš Portugaliją* [EŽTT], Nr. 18737/18, [2025-01-07]. ECLI:CE:ECHR:2025:0107JUD001873718.

⁴⁹*Rouiller prieš Šveicariją* [EŽTT], Nr. 3592/08, [2014-07-22]. ECLI:CE:ECHR:2014:0722JUD000359208.

⁵⁰*GS prieš Sakartvelą* [EŽTT], Nr. 2361/13, [2015-07-21]. ECLI:CE:ECHR:2015:0721JUD000236113.

yra emociškai prisirišęs, gali sukelti vaikui reikšmingas psichologines pasekmes. Ši aplinkybė pažymima, *inter alia*, ir mokslinėje doktrinoje, nurodant, kad toks atskyrimas yra traumuojantis ir turintis įtakos vaiko tolimesnei psichologinei raidai⁵¹. Todėl kategoriška EŽTT praktika, nurodanti, kad vaiko atskyrimas nuo tėvo ar motinos, įvykdžiusio pagrobimą, negali būti suprantamas kaip didelė rizika pagal Konvencijos 13 straipsnio 1 dalies b punktą, manytina, pernelyg susiaurina šios išimties taikymo ribas. Kita vertus, pripažintina ir priešinga pozicija, kad vien tik pagrobto vaiko prisirišimas prie pagrobimą įvykdžiusio tėvo ar motinos negali automatiškai pateisinti vaiko negrąžinimo į jo įprastinės gyvenamosios vietos valstybę. Priešingu atveju būtų sudarytos prielaidos piktnaudžiavimui, kai neteisėtai vaiką išvežęs tėvas ar motina galėtų remtis pačių sukurtomis faktinėmis situacijomis, taip iš esmės paneigiant Konvencijos tikslą – užtikrinti greitą vaiko grąžinimą. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad vertinant didelės rizikos egzistavimą, vaiko atskyrimas nuo jį pagrobusio tėvo ar motinos neturėtų būti nei automatiškai atmetamas, nei savaime laikomas pakankamu pagrindu atsisakyti grąžinti vaiką. Ši aplinkybė turėtų būti vertinama individualiai, atsižvelgiant į vaiko amžių, brandą, emocinį ryšį su abiem tėvais ir galimas psichologines pasekmes, siekiant užtikrinti geriausių vaiko interesų principą.

Taigi, po 2010 m. įvykusio lūžio priėmus sprendimą *Neulinger ir Shuruk prieš Šveicariją*, EŽTT savo praktikoje užtikrina vaikų teisių apsaugą pagal Europos žmogaus teisių konvencijos 8 straipsnį, 1980 m. Hagos konvenciją, 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją, atsižvelgiant į vaiko geriausių interesų apsaugą, kuri, įvertinus konkrečias bylos aplinkybes, kiekvienu atveju gali būti skirtinga, t. y. priimant sprendimą tiek grąžinti vaiką į jo įprastinės gyvenamosios vietos valstybę, tiek priėmus sprendimą vaiko negrąžinti. EŽTT praktikoje, siekiant užtikrinti vaikų teisių ir interesų apsaugą, pabrėžiama vaiko greito grąžinimo procedūros svarba, kaip esminis 1980 m. Hagos konvencijos tikslas, užkertantis kelią tėvų neteisėtų veiksmų konsolidacijai. Tuo pačiu EŽTT pabrėžia nacionalinių teismų ir institucijų pareigą atlikti išsamų, individualų bylos aplinkybių vertinimą, atsižvelgiant į pasikeitusias bylos aplinkybes – ypač vaiko integraciją naujoje valstybėje ir vaiko gyvenimo sąlygas jį grąžinus atgal į jo įprastinės gyvenamosios vietos valstybę. Taigi, EŽTT suformuota praktika tarptautinio vaikų grobimo bylose

⁵¹DE WITTE, Melissa (2018). *The psychological impact of early life stress and parental separation*. Stanford News [interaktyvus]. <https://news.stanford.edu/stories/2018/06/psychological-impact-early-life-stress-parental-separation>; TEICHER, Martin H. (2018). *Childhood trauma and the enduring consequences of forcibly separating children from parents at the United States border*. BMC Med 16, 146 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1186/s12916-018-1147-y>.

akcentuoja tai, kad būtina užtikrinti tinkamą pusiausvyrą tarp Konvencijoje įtvirtintos greito vaiko grąžinimo procedūros ir individualaus vaiko geriausių interesų vertinimo.

3.2. Vaiko teisė būti išklausytam

Esminis klausimas, kurį tarptautinio vaikų grobimo bylose sprendžia EŽTT – grąžinti ar negrąžinti vaiką į jo įprastinės gyvenamosios vietos valstybę. Dėl šio itin svarbaus, vaiko tolimesnio gyvenimo gerovę lemiančio klausimo, ypatingą reikšmę turi vaiko išklausymas byloje. 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje numatyta, kad valstybės dalyvės turi garantuoti vaikui, gebančiam suformuluoti savo pažiūras, teisę laisvai jas reikšti visais su vaiku susijusiais klausimais, o vaiko pažiūroms, turint omenyje vaiko amžių ir brandą, skiriama daug dėmesio. Būtent todėl vaikui suteikiama galimybė būti išklausytam bet kokio jį liečiančio teisminio ar administracinio nagrinėjimo metu, išklausant vaiką tiesiogiai arba per jo atstovą ar atitinkamą organą (1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 12 straipsnio 1 ir 2 dalys). Hagos konvencijoje vaiko teisė būti išklausytam įtvirtinta 13 straipsnio 2 dalyje, kurioje nurodyta, kad vaikas gali būti negrąžinamas, jei yra nustatoma, kad vaikas prieštarauja tokiam grąžinimui ir yra sulaukęs tokio amžiaus ir brandos, kai tikslinga atsižvelgti į jo nuomonę. Nepaisant šios, tarptautinės teisės aktuose įtvirtintos vaiko teisės, pareiga išklausti vaiką praktikoje dažnai interpretuojama skirtingai. Mokslinė doktrina nurodo, kad skirtumai dėl vaiko teisės būti išklausytam egzistuoja tarp skirtingų jurisdikcijų, o kartais pasireiškia net ir toje pačioje jurisdikcijoje. Skirtumai egzistuoja dėl to, nes dažnai nesutariama ne tik dėl to, ar vaikas apskritai turi teisę pareikšti savo nuomonę, bet ir dėl vaiko nuomonės svarumo, reikšmės byloje⁵².

Byloje *Gajtani prieš Šveicariją*⁵³, pareiškėja, Kosovo pilietė, gyveno ir susilaukė dviejų vaikų Šiaurės Makedonijos Respublikoje⁵⁴. Ilgainiui pareiškėja su vaikų tėvu nutraukė santuoką ir su vaikais persikėlė gyventi pas savo šeimą į Kosovą. Ten pareiškėja antrą kartą sudarė santuoką su Italijos piliečiu ir, kartu su naujuoju vyru ir vaikais iš pirmosios santuokos, išvyko gyventi į Šveicariją. Vaikų tėvas siekė, kad vaikai būtų

⁵²TAYLOR, Nicola ir FREEMAN, Morgan (2018). Outcomes for Objecting Children under the 1980 Convention. *The Judges' Newsletter on International Child Protection*, XXII, 8–12 [interaktyvus]. <https://assets.hcch.net/docs/a8621431-c92c-4d01-a73c-acdb38a7fde5.pdf>.

⁵³*Gajtani prieš Šveicariją* [EŽTT], Nr. 43730/07, [2014-09-09]. ECLI:CE:ECHR:2014:0909JUD004373007.

⁵⁴Bylos nagrinėjimo metu Šiaurės Makedonija buvo pavadinta buvusiąja Jugoslavijos Respublika Makedonija. *Valstybinės lietuvių kalbos komisijos konsultacijų bankas*. Koks adaptuotas valstybės „Macedonia“ pavadinimas? (n.d.) [interaktyvus]. <https://vlkk.lt/konsultacijos/4337-makedonija-macedonia-buvusioji-jugoslavijos-respublika-makedonija>.

grąžinti į Šiaurės Makedoniją, o pastaroji valstybė suteikė vaikų tėvui išimtinės vaikų globos teises. Vyresnysis vaikas, kuriam tuo metu buvo 11 metų ir 6 mėnesiai, buvo apklaustas Šveicarijos institucijų. Apklausos metu vaikas nurodė, kad kategoriškai prieštarauja būti grąžintas pas tėvą į Šiaurės Makedoniją ir net atsisakė su tėvu susitikti. Tuo pagrindu Šveicarija atmetė tėvo prašymą grąžinti vaikus į Šiaurės Makedoniją, atsižvelgdama išimtinai į vyresniojo vaiko išsakytą nuomonę. Nepaisant to, praėjus 3 mėnesiams, Šveicarijos apeliacinis teismas panaikino sprendimą negrąžinti vaikų į Šiaurės Makedoniją, motyvuojant tuo, kad vyresnysis vaikas dar nėra pakankamai brandus, kad į jo kategorišką atsisakymą grįžti į Šiaurės Makedoniją būtų galima atsižvelgti. Po 4 mėnesių vaikai buvo sulaikyti policijos ir grąžinti į Šiaurės Makedoniją be motinos. EŽTT šią bylą nagrinėjo EŽTK 8 straipsnio kontekste ir esminis klausimas, į kurį teismas turėjo atsakyti – ar Šveicarijos nacionaliniai teismai pakankamai atsižvelgė į vyresniojo vaiko nuomonę byloje. EŽTT teigė, kad Šveicarijos apeliacinis teismas, išanalizavęs vyresniojo sūnaus apklausą, pagrįstai nustatė, kad vaikas nerodė pakankamo brandumo lygio, jog jo nuomonė būtų laikoma pakankamai savarankiška ir svari. Manytina, kad vaikas stengėsi apsaugoti motiną nuo bet kokios jai gresiančios atsakomybės, ypač dėl įvykdyto tarptautinio vaikų grobimo. Teismas nurodė, kad vaikas akivaizdžiai buvo patekęs į lojalumo konfliktą ir jo atsisakymas grįžti pas tėvą buvo paremtas baimės būti atskirtam nuo motinos. EŽTT nurodė, kad Šveicarijos apeliacinis teismas pagrįstai priėmė išvadą dėl neatsižvelgimo į vaiko nuomonę byloje ir tokį sprendimą tinkamai bei išsamiai motyvavo, o, be kita ko, Hagos konvencija nenumato pareigos nacionalinėms institucijoms apklausti vaiką. Atsižvelgiant į tai, byloje nebuvo konstatuotas EŽTK 8 straipsnio pažeidimas.

Byloje *Voica prieš Rumuniją*⁵⁵, vaikus neteisėtai į Rumuniją iš Prancūzijos išvežusi motina, kritikavo nacionalinio teismo sprendimą grąžinti vaikus į Prancūziją, argumentuodama, kad teismas sprendė tolimesnį vaikų likimą jų tiesiogiai neapklausęs. EŽTT pažymėjo, kad Hagos konvencijos 13 straipsnio 2 dalis reikalauja atsižvelgti į vaiko nuomonę tik tada, kai teismas mano, kad vaikas pakankamai subrendęs. Bet kuriuo atveju EŽTT yra nustatęs, kad nacionaliniai teismai gali nagrinėti ir kitas aplinkybes, be vaiko pareikštų pageidavimų, prieš priimdami sprendimą atsisakyti grąžinti vaiką. Šiuo atveju Rumunijos nacionalinis teismas pateikė motyvus, kodėl vaikai nebuvo apklausti, atkreipdamas dėmesį į tai, kad tuo metu vaikams buvo tik 6 ir 3 metai. EŽTT vertino, kad nacionalinis teismas tinkamai ir pakankamai atsižvelgė į vaikų interesus, priimdami sprendimą juos grąžinti į Prancūziją, o vaikų amžius nebuvo pakankamas, kad jie būtų

⁵⁵*Voica prieš Rumuniją* [EŽTT], Nr. 9256/19, [2020-07-07]. ECLI:CE:ECHR:2020:0707JUD000925619.

apklausti. Kitaip tariant, EŽTT įtvirtino taisyklę, kad vaiko teisė būti išklausytam nėra absoliuti⁵⁶.

Kitokį požiūrį nei pirmiau išanalizuotose bylose į vaiko teisę būti išklausytam EŽTT atskleidė byloje *M. K. prieš Graikiją*⁵⁷. Pareiškėja, vaikai ir vaikų tėvas gyveno Graikijoje. Po pareiškėjos ir jos vyro santuokos nutraukimo, pareiškėjai buvo suteiktos vaikų globos teisės, tačiau pastaroji išvyko dirbti į Prancūziją ir laikiną vaikų globą suteikė savo motinai, vaikų močiutei, kuri taip pat gyveno Graikijoje. Vaikų tėvas, naudodamasis turima bendravimo teise su vaikais, pasiėmė vaikus iš pareiškėjos motinos namų, tačiau jų niekada atgal taip ir negrąžino. Graikijos nacionaliniam teismui priėmus sprendimą, pareiškėjai pavyko susigrąžinti vieną iš vaikų, todėl 13 metų pareiškėjos sūnus atvyko iš Graikijos į Prancūziją. Nepaisant to, vaiko apklausos metu, pareiškėjos sūnus pareiškė, kad nori likti su tėvu ir broliu Graikijoje. Vaikas aiškiai nurodė, kad nenori gyventi Prancūzijoje su pareiškėja ir, nors išreiškė meilę savo motinai, nurodė, kad jaučiasi saugesnis, emociškai stabilesnis gyvendamas su savo broliu ir tėvu Graikijoje. Vaiko brandos lygis buvo įvertintas kaip pakankamas, o tai neabejotinai turėjo esminę reikšmę svarstant dėl vaiko tolimesnės gyvenamosios vietos. EŽTT nurodė, kad Graikija, atsižvelgdama į vaiko nuomonę, privalėjo įvertinti susiklosčiusią šeimos situaciją. Kaip minėta, pareiškėja turėjo du vaikus, iš kurių vienas liko gyventi Graikijoje. Nacionalinės Graikijos institucijos privalėjo atsižvelgti į tai, kad broliai buvo labai artimi ir, kaip patys apibūdino savo tarpusavio ryšį, yra abipusės paramos ir pagalbos šaltinis vienas kitam, todėl brolių išskyrimas galėjo turėti neigiamą įtaką jų psichologinei būklei ir raidai. Galiausiai, abu vaikai liko gyventi su tėvu Graikijoje, o EŽTT pripažino, kad nacionalinės institucijos neviršijo joms suteiktos vertinimo laisvės ir ėmėsi priemonių, kuriomis pagrįstai buvo galima tikėtis vaiko geriausių interesų apsaugos. Todėl EŽTK 8 straipsnio pažeidimas nebuvo nustatytas.

2025 m. rugsėjo 9 d. EŽTT sprendimas byloje *M. P. ir kiti prieš Graikiją*⁵⁸ išskleidė iki tol daug prieštaravimų ir kontraversiškų nuomonių kėlusį klausimą. Teismas šiuo sprendimu aiškiai patvirtino nacionalinių teismų pareigą įvertinti, ar konkrečiu atveju yra tikslinga išklausti vaiką prieš priimant sprendimą dėl jo (ne)grąžinimo vienam iš tėvų tarptautinio vaikų grobimo bylose. Pareiškėja M. P., Graikijos pilietė, išteikė už vyro, turinčio Graikijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų pilietybes. Pastarieji susilaukė dviejų vaikų ir gyveno Jungtinėse Amerikos Valstijose. Pašlijus sutuoktinių santykiams,

⁵⁶*Raw ir kiti prieš Prancūziją* [EŽTT], Nr. 10131/11, [2013-03-07]. ECLI:CE:ECHR:2013:0307JUD001013111.

⁵⁷*M. K. prieš Graikiją* [EŽTT], Nr. 51312/16, [2018-02-01]. ECLI:CE:ECHR:2018:0201JUD005131216.

⁵⁸*M. P. ir kiti prieš Graikiją* [EŽTT], Nr. 2068/24, [2025-09-09]. ECLI:CE:ECHR:2025:0909JUD000206824.

pareiškėja M. P., gavusi vyro sutikimą, kartu su vaikais išvyko į Graikiją 4 mėnesių laikotarpiui. Tačiau prasidėjusi COVID-19 pandemija pakeitė planus ir pareiškėja M. P. viešnagę Graikijoje buvo priversta pratęsti papildomiems 4 mėnesiams. Tuo tarpu pareiškėja, tikėtina, siekdama išvengti bet kokios galimos tiek edukacinės, tiek socialinės žalos vaikams, užrašė juos į mokyklą Graikijoje, įregistravo socialinio draudimo sistemoje, o pati pareiškėja susirado darbą. Vaikų tėvas, manydamas, kad pareiškėja vienašališkai nusprendė pakeisti vaikų gyvenamąją vietą, inicijavo procesą pagal 1980 m. Hagos konvenciją. Graikijos pirmosios instancijos teismas konstatavo, kad vaikų laikymas Graikijoje yra neteisėtas pagal Konvencijos 3 straipsnį, tačiau tuo pačiu metu nurodė, kad vaikų grąžinimas į Jungtines Amerikos Valstijas sukeltų rimtą riziką pagal Konvencijos 13 straipsnio b punktą, t. y. galėtų paveikti vaikus psichologiškai, sukuriant jiems netoleruotiną situaciją. Vaikai jau buvo integravęsi į gyvenimą Graikijoje, sukūrę socialinius ryšius su bendraklasiais, giminaičiais iš motinos pusės, o jų grąžinimas pas tėvą reikštų atskyrimą nuo motinos, kadangi pastaroji neturėjo teisės nuolat gyventi Jungtinėse Amerikos Valstijose. Vis dėlto, Graikijos kasacinis teismas įpareigojo grąžinti vaikus tėvui. EŽTT atkreipė dėmesį, kad Graikijos nacionaliniai teismai neišklausė vaikų, kuriems apeliacinio nagrinėjimo metu buvo 4 ir 6 metai. Teismas akcentavo, kad procesas dėl vaikų grąžinimo perėjo per visas tris instancijas ir truko dvejus su puse metų, tačiau per visą šį laikotarpį nei vienas Graikijos nacionalinis teismas neapklausė vaikų. EŽTT aiškiai nurodė, kad, nepriklausomai nuo to, pareiškėjai prašo to, ar ne, nacionalinės institucijos vis vien privalo įvertinti, ar tikslinga apklausti vaikus ir išklausti jų nuomonę. Net jei vaiko amžius gali pasirodyti per mažas (kaip ir šios bylos atveju), tačiau vaikų apklausa turi būti atliekama tiesiogiai arba vaiko amžiui tinkamu būdu. Nusprendus vaiko neapklausti, tokį sprendimą privaloma atitinkamai motyvuoti. Atsižvelgiant į nurodytas aplinkybes, EŽTT konstatavo, kad Graikijos institucijos, sprendamos dėl vaikų grąžinimo, neišnaudojo visų priemonių, reikalingų įvertinti, ar egzistuoja didelė rizika, kaip to reikalauja Konvencijos 13 straipsnio b punktas. Taigi, byloje buvo konstatuotas EŽTK 8 straipsnio pažeidimas.

Kaip minėta, pareiga išklausti vaiką nėra absoliuti. Tačiau aptartoje byloje *M. P. ir kiti prieš Graikiją*, EŽTT pirmą kartą aiškiai suformulavo, kad nacionaliniai teismai turi išklausti vaiko nuomonę byloje net ir nesant aiškaus šalių prašymo. Ne kartą minėta, kad sprendimas išklausti vaiką priimamas vertinant individualias aplinkybes, vaiko amžių, brandą⁵⁹. Tačiau būtent po sprendimo byloje *M. P. ir kiti prieš Graikiją* priėmimo,

⁵⁹*Sahin prieš Vokietiją* [EŽTT], Nr. 30943/96, [2003-07-08]. CLI:CE:ECHR:2003:0708JUD003094396; *Giusto, Bornacin ir V. prieš Italiją* [EŽTT], Nr. 38972/06, [2007-05-15]. ECLI:CE:ECHR:2007:0515DEC003897206.

nacionaliniai teismai yra saistomi pareigos motyvuoti atsisakymą išklausti vaiką. EŽTT, *inter alia*, pabrėžė, kad vien vaiko amžius savaime negali būti kliūtis išklausti vaiką – jeigu nacionalinė teisė nustato amžiaus ribą, iki kurios vaikas laikomas negalinčiu išreikšti savo nuomonės, rekomenduotina tokių ribų atsisakyti. Toks požiūris atitinka 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos principus, kadangi pastaroji taip pat nenustato konkretaus amžiaus, nuo kurio vaikas gali būti išklausomas, bet remiasi kintančios brandos (angl. *discernment*) sąvoka (Patrizi, 2025). Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas yra pažymėjęs, kad vaikai gali gebėti formuoti savo nuomonę nuo labai ankstyvaus amžiaus, kartais net nemokėdami kalbėti – užtenka, kad jie suprastų situacijos esmę⁶⁰.

Taigi, iš aptartos EŽTT praktikos matyti, kad riba tarp vaiko brandos lygio vertinimo ir formalaus amžiaus yra itin subtili. Sprendimas, ar vaiko nuomonė turi būti lemiamą byloje, priklauso tik nuo individualių aplinkybių. Byloje *Voica prieš Rumuniją* EŽTT pripažino, kad 6 ir, *a fortiori*, 3 metų vaiko amžiaus branda dar nėra pakankamai susiformavusi, todėl jų apklausa nėra laikoma būtina. Byloje *Gajtani prieš Šveicariją* į 11,5 metų vaiko kategorišką nepritarimą grąžinimui atsižvelgta nebuvo, kadangi nacionaliniai teismai, įvertinę vaiko brandą ir lojalumo konfliktą, sukeltą vaiko tėvų, nurodė, kad brandos lygis yra nepakankamas, jog vaiko pozicija būtų laikoma pakankamai savarankiška. Tuo tarpu byloje *M. K. prieš Graikiją* 13 metų vaiko išreikšta nuomonė buvo laikyta reikšminga ir lemianti. Byloje *M. P. ir kiti prieš Graikiją* EŽTT dar labiau įtvirtino šią poziciją, nurodydamas, kad net ir 4 bei 6 metų vaikus nacionaliniai teismai privalo išklausti, o to padaryti negalint – bent įvertinti galimybę juos išklausti ir motyvuoti atsisakymą to nedaryti. Taigi, ši aptarta EŽTT jurisprudencija rodo, kad EŽTT nesieja vaiko teisės būti išklausytam su konkrečia amžiaus riba ir ši riba negali būti pakankamas pagrindas *per se* atsisakyti išklausti vaiką, tačiau kiekvienu atveju yra privalomas vaiko brandos lygio vertinimas, vaiko gebėjimas suprasti situaciją ir konkrečių bylos aplinkybių vertinimas.

Teisės doktrinoje tokia nenuosekli EŽTT praktika yra kritikuojama. Pripažįstama, kad būtina imtis aktyvių veiksmų siekiant praktikos suvienodinimo ir labiau į patį vaiką orientuoto požiūrio, kuris atitiktų 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją. Apskritai, EŽTT praktika, kurioje vaiko nuomonė yra išklausoma tik po ilgo laiko tarpo procesui jau *įsibėgėjus*, manytina, iškraipo vaiko teisės būti išklausytam turinį. Tokiu atveju vaiko pozicija gali būti nulemta ne nu jo pirminių interesų, o dirbtinai susiklosčiusių faktinių aplinkybių, tokių, kaip integracija naujoje aplinkoje, naujų socialinių ryšių sukūrimas ar net vieno iš tėvų įtaka. Visuotinai žinoma, kad vaikai yra lengviau

⁶⁰Žr. nuorodą 6 išnašoje.

manipuliuojami ir emociškai paveikiami, todėl ilgainiui vaiko nuomonė gali atspindėti ne savarankišką valią ir išsakytą tvirtą nuomonę, o paprasčiausiai adaptacijos prie susidariusios situacijos rezultatą. Paradoksalu, tačiau procesinis teismų ar bylos šalių bylos vilkinimas netiesiogiai formuoja vaiko nuomonę, kuri vėliau gali būti panaudota kaip argumentas sprendžiant dėl pagrobto vaiko grąžinimo arba negrąžinimo. Vis dėlto, pritartina *M. P. ir kiti prieš Graikiją* byloje suformuotai teismo pozicijai, kuria nurodyta, kad kiekvienas vaikas turėtų būti išklausytas, nenustatant griežtos amžiaus ribos, o to padaryti negalint – bent apsvaistyti ir įvertinti vaiko išklausymo galimybę. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad siekiant realiai užtikrinti vaiko teisę būti išklausytam, svarbu ne tik atsisakyti formalių amžiaus ribų, bet ir užtikrinti, kad ši vaiko teisė būtų įgyvendinama laiku, ankstyvoje proceso stadijoje. Tik tokiu atveju būtų galima tikėtis, kad vaiko nuomonė byloje atspindės jo tikruosius interesus, o ne bus nulemta susiklosčiusių dirbtinių aplinkybių. Žinoma, be šių pateiktų rekomendacijų, siekiant užtikrinti efektyvesnę vaiko teisės būti išklausytam įgyvendinimą tarptautinio vaikų grobimo bylose, doktrinoje siūlomos ir kitos priemonės. Tai galėtų būti, pavyzdžiui, teisėjams, psichologams ir kitiems specialistams, dalyvaujantiems tarptautinių vaikų grobimo bylų nagrinėjime, pateikta šiuolaikinė vaikų raidos tyrimų santrauka. Joje turėtų atsispindėti skirtingo amžiaus, aplinkos, socialinių fonų vaikų kognityviniai, emociniai, verbaliniai gebėjimai, taip pat informacija apie galimus psichologinius padarinius, kuriuos gali sukelti tiek vaiko pagrobimas, tiek pakankamai brandžiam vaikui prieštaraujant priimtas sprendimas jį grąžinti į jo įprastinės gyvenamosios vietos valstybę⁶¹.

3.3. Didelės rizikos vertinimas

Hagos konvencijos 13 straipsnio 1 dalies b punkte numatyta, kad valstybės, į kurią kreipiamasi, teismo ar administracinė institucija neprivalo nurodyti grąžinti vaiką, jei asmuo, įstaiga ar kita organizacija, kuri prieštarauja, kad vaikas būtų grąžintas, įrodo, kad yra didelė rizika (angl. *grave risk*), jog vaiką grąžinus į jo įprastinės gyvenamosios vietos valstybę jam būtų padaryta fizinė ar psichinė žala arba, kad vaikas pakliūs į kitą netoleruotiną situaciją. Didelė rizika suprantama kaip vaikui į įprastinę gyvenamąją vietą grįžus gresiantis fizinis, seksualinis ar kitokio pobūdžio smurtas, ar smurtas artimoje aplinkoje, kai vienas iš tėvų smurtauja prieš vaiką išvežusį tėvą; vaiko atskyrimas nuo

⁶¹SCHUZ, Rhona (2025). Child participation and the child objection exception. Iš: FREEMAN, Marilyn, TAYLOR, Nicola (sud.). *Research Handbook on International Child Abduction*. Čeltnamas: Edward Elgar Publishing [interaktyvus]. <https://doi.org/10.4337/9781800372511>, 129–130.

brolių, seserų, ar jį išvežusio tėvo, kuris kartu negali grįžti į vaiko gyvenamosios vietos valstybę dėl saugumo, ekonominių, finansinių priežasčių, toje šalyje taikomų imigracijos, užsieniečio teisinės padėties reikalavimų⁶². Anksčiau Konvencijos 13 straipsnio 1 dalies b punkte numatyta sąvoka „netoleruotina situacija“ reiškė ne galimą vaiko patekimą į aplinką, kurioje gali būti padaryta žala jo psichologinei ar fizinei sveikatai, tačiau tokius kraštutinius atvejus, kaip vaiko grąžinimą į karo, bado zoną, arba vietą, kur vaikui gresia tiesioginis pavojus būti persekiojamam⁶³. Dažniausiai našta įrodyti didelės rizikos pavojų tenka tam iš tėvų, kuris ja remiasi, tačiau tai priklauso nuo valstybės, kur yra nagrinėjama tarptautinė vaiko grobimo byla. Pavyzdžiui, Jungtinėse Amerikos Valstijose taikomas aukštesnio įrodinėjimo standartas, pagal kurį, tam, kad teismas patvirtintų didelės rizikos egzistavimą, turi būti pateikti aiškūs, įtikinami įrodymai⁶⁴, Nyderlanduose – įprastinis įrodinėjimo standartas, pagal kurį taikomas lankstesnis įrodymų priimtinumas ir teismai leidžia remtis mažiau formaliais įrodymais⁶⁵. Kitose šalyse dažniausiai yra taikomas dviejų pakopų testas, pagal kurį vertinama: 1) ar grąžinimas sukels vaikui didelę riziką patirti tam tikrą žalą ar pakliūti į netoleruotiną situaciją; 2) jei taip, ar vaiko įprastinėje gyvenamojoje vietoje yra įmanoma numatyti ir taikyti adekvačias, proporcingas apsaugos priemonės galinčias kilti rizikai. Teismui konstatavus didelę riziką ir vis vien nusprendus grąžinti vaiką, turi būti taikomos minėtos apsaugos priemonės. Tai gali būti institucijų lankymasis ir reguliari priežiūra, finansinė parama ir pan., tačiau apsaugos priemonės turi būti įvertinamos ir pritaikomos tinkamai, kadangi jų efektyvumas skirtingose jurisdikcijose, atitinkamai, gali būti skirtingas⁶⁶. Pastaraisiais metais Konvencijos 13 straipsnio 1 dalies b punktas tarptautinio vaikų grobimo bylose taikomas vis dažniau – 2023 m. tyrimo duomenimis 2021 m. beveik 46 proc. sprendimų atsisakyti grąžinti vaikus į jų įprastinę gyvenamąją vietą buvo paremti būtent Konvencijos 13 straipsnio 1 dalies b punktu, iš jų 29 proc. kaip pagrindinė priežastis atsisakyti grąžinti vaiką ir 17 proc. kartu su kitais

⁶²Hague Conference on Private International Law (2023). *Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction: Part VI – Article 13(1)(b)* [interaktyvus]. <https://assets.hcch.net/docs/225b44d3-5c6b-4a14-8f5b-57cb370c497f.pdf>.

⁶³PEREZ-VERA, Elisa (1982). *Explanatory report on the 1980 Hague Child Abduction Convention*. Hague Conference on Private International Law, 426-476 [interaktyvus]. <https://assets.hcch.net/docs/a5fb103c-2ceb-4d17-87e3-a7528a0d368c.pdf>.

⁶⁴Tarptautinio vaikų grobimo teisių gynimo įstatymas (angl. *International Child Abduction Remedies Act*), 2018, Jungtinių Valstijų kodeksas 22, 9003(e)(2)(A) (2018).

⁶⁵Hague Conference on Private International Law (2011). *Draft Guide to Good Practice on Article 13(1)(b) of the Hague Convention* [interaktyvus]. <https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=7059>.

⁶⁶SILBERMAN, Laurence (2014). Hague Convention return proceedings and domestic violence: Reassessing the role of undertakings and protective measures. *Law and Contemporary Problems*, 77, 221–230 [interaktyvus]. <https://scholarship.law.duke.edu/lcp/vol77/iss2/10/>.

pagrindais⁶⁷. Smurtas artimoje aplinkoje buvo viena dažniausių priežasčių minėtam Konvencijos straipsniui taikyti⁶⁸. Šiuo, ir kitais, vaiko emocinei, psichologinei, fizinei gerovei galinčiais pakenkti atvejais, teismas susiduria su nemenku iššūkiu priimant sprendimą dėl vaiko (ne)grąžinimo, siekiant užtikrinti vaiko teisių apsaugą. Atsižvelgiant į tai, žemiau nagrinėjama EŽTT suformuota praktika vertinant didelės rizikos egzistavimą vaiko (ne)grąžinimo kontekste, atskleidžiant, kaip užtikrinama vaiko teisių apsauga.

Byloje *Y. S. ir O. S. prieš Rusiją*⁶⁹ pirmoji pareiškėja, Rusijos pilietė, sudarė santuoką su Ukrainos piliečiu, ir kartu susilaukė dukters – antrosios pareiškėjos. Visi kartu jie gyveno Donecke, Ukrainoje. Ilgainiui pirmoji pareiškėja Y. S. paliko savo sutuoktinį ir dukrą, antrąją pareiškėją O. S., bei išvyko gyventi į Rusiją. 2014 m., ginkluotoms grupuotėms pradėjus periminti valstybines institucijas Donecko regione, pirmoji pareiškėja Y. S., sunerimusi dėl savo dukros, antrosios pareiškėjos O. S. saugumo, 2016 m. išsivežė dukrą į Rusiją apie tai nepranešus buvusiam sutuoktiniui, antrosios pareiškėjos tėvui. Pastarasis pateikė prašymą dėl O. S. grąžinimo atgal į Ukrainą pagal Konvenciją. Rusijos apylinkės teismas prašymą tenkino ir O. S. buvo įpareigota grįžti į Ukrainą. Pirmoji pareiškėja Y. S. ginčijo tokį apylinkės teismo sprendimą, teigdama, kad O. S. grąžinimas į Ukrainą sukeltų didelę riziką vaiko fizinei ir emocinei gerovei pagal Konvencijos 13 straipsnio 1 dalies b punktą dėl Ukrainoje vykstančio karinio konflikto. Rusijos nacionalinis teismas laikėsi nuomonės, kad pavieniai kariniai veiksmai nesudaro išimties, susijusios su Konvencijoje numatyta didele rizika vaikui, o tariama rizika yra tik bendro pobūdžio pasekmė gyvenant karinio konflikto zonoje ir nėra individualiai susijusi su vaiku. Be kita ko, esą pirmoji pareiškėja nepateikė įrodymų, kad tariamos didelės rizikos pašalinimas galėtų būti įvykdytas kompetentingų Ukrainos institucijų ir nepagrindė, kad vienintelis būdas apsaugoti vaiką nuo šios rizikos buvo išvežimas iš jo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės. Tačiau EŽTT šie argumentai neįtikino. Rusijos nacionalinis teismas, priimdamas sprendimą grąžinti vaiką į Ukrainą, nesirėmė jokiais oficialiais vyriausybės pranešimais, ar kitais tarptautiniais dokumentais, stebinčiais ir nagrinėjančiais padėtį Donecke, ar viešomis rekomendacijomis, aprašančiomis saugumo situaciją minėtame regione. Nepaisant to, kiti viešai prieinami šaltiniai liudijo apie rimtus žmogaus teisių pažeidimus būtent Rytų Ukrainos regione, įskaitant tūkstančius civilių mirčių, be kita ko, ir vaikų, tapusių šio

⁶⁷HUNTER, Noelle (2025). Between Protection and Parental Rights: The Hague Abduction Convention, Domestic Violence Allegations and Article 13(1)(b). *Athens Journal of Law*, 11(4), 545-566 [interaktyvus]. 10.30958/ajl.11-4-9.

⁶⁸BEAUMONT, Paul; TRIMMINGS, Katarina; WALKER, Lara ir kt. (2015). *Child Abduction: Recent Jurisprudence of the European Court of Human Rights*. *International and Comparative Law Quarterly*, 64(1), 39-63 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1017/S0020589314000566>.

⁶⁹*Y.S. ir O.S. prieš Rusiją* [EŽTT], Nr. 17665/17, [2021-06-15]. ECLI:CE:ECHR:2021:0615JUD001766517.

konflikto aukomis. Rusija taip pat neatsižvelgė į byloje pateiktą ataskaitą, kurioje nurodyta, kad antroji pareiškėja bijo grįžti į Ukrainą, nes šūvių ir sprogstančių bombų garsas jai kelia baimę, nerimą. Neatsižvelgta buvo ir į tinkamų ir veiksmingų apsaugos priemonių prieinamumą Ukrainoje, t. y. teismas nesigilino į tai, ar Ukrainoje egzistuoja priemonės siekiant užkirsti kelią rizikai, arba ją sumažinti, taip pat ar vaiko tėvas galės užtikrinti saugumo priemones, o pats vaikas turės prieigą prie teismo procesų ir teisingumo. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, EŽTT konstatavo EŽTK 8 straipsnio pažeidimą, nurodant, kad Rusijos nacionaliniai teismai nevertino didelės rizikos, tenkančios vaiko interesams, o sprendimas grąžinti antrąją pareiškėją O.S. į karinio konflikto kamuojamą Ukrainą nebuvo pakankamai motyvuotas. Tokiu būdu EŽTT užtikrino tarptautinės teisės aktuose įtvirtintą vaiko interesų viršenybės principą, siekiant apsaugoti vaiką nuo galimos sveikatai ir net gyvybei pavojingos aplinkos.

*Thompson prieš Rusiją*⁷⁰ byloje britas pareiškėjas sudarė santuoką su Rusijos piliete, su kuria gyveno ir susilaukė dukters Ispanijoje. Vaikui buvo suteikta Jungtinės Karalystės pilietybė. 2016 m., tuo metu, kai vaikui buvo treji metai, pareiškėjo sutuoktinė, jau būdama oro uoste, informavo pareiškėją, kad išvyksta į Rusiją ir neketina grįžti atgal į Ispaniją. Tais pačiais metais vaikui buvo suteikta Rusijos pilietybė. EŽTT, nagrinėdamas vaiko grąžinimo klausimą, nurodė, kad tarptautinėje teisėje, visuose sprendimuose, susijusiuose su vaikais, vaiko geriausi interesai turi būti svarbiausi. Tokios pačios pozicijos laikomasi ir Konvencijoje, kuri geriausius vaiko interesus sieja su *status quo ante* atkūrimu, nurodant nedelsiant grąžinti vaiką į jo įprastinės gyvenamosios vietos valstybę, išskyrus, jei vaiko grąžinimas atitiktų Konvencijos 13 straipsnio 1 dalies b punkte numatytą situaciją. Nagrinėjant prašymus dėl tarptautinio vaikų grobimo pagal Konvenciją, vaiko geriausi interesai vertinami atsižvelgiant į Konvencijos 12, 13 ir 20 straipsniuose numatytas išimtis. Nors šias užduotis pirmiausia įgyvendina nacionalinės institucijos, tačiau tokių institucijų priimtus sprendimus kontroliuoja EŽTT, tiesiogiai tikrindama, ar nacionalinių institucijų priimtais sprendimais užtikrinamos Konvencijos, ypač 8 straipsnyje numatytos, garantijos. Laikoma, kad suderintas EŽTK ir Hagos konvencijos aiškinimas pasireiškia tuomet, kai teismas iš tiesų vertina aplinkybes, kurios galėtų pateisinti vaiko negrąžinimą pagal 12, 13 ir 20 straipsnius bei šios aplinkybės vertinamos atsižvelgiant į EŽTK 8 straipsnį. Rusijos pirmosios instancijos teismas nustatė, kad vaiko nuolatinė gyvenamoji vieta šiuo atveju buvo Ispanija ir todėl vaiko išvežimas į Rusiją buvo neteisėtas. Apeliacinis teismas, EŽTT vertinimu, rėmėsi nereikšmingais kriterijais, tokiais, kaip vaiko amžius ar integracija

⁷⁰*Thompson prieš Rusiją* [EŽTT], Nr. 36048/17, [2021-03-30]. ECLI:CE:ECHR:2021:0330JUD003604817.

Rusijoje, kurie pagal Hagos konvenciją neturi reikšmės sprendžiant dėl vaiko išvežimo neteisėtumo. Nepaisant to, abu nacionaliniai teismai nagrinėjo klausimą, ar vaiko grąžinimas sukels didelę riziką pagal Konvencijos 13 straipsnio 1 dalies b punktą. Vaiko motina prieštaravo vaiko grąžinimui į Ispaniją, teigdama, kad vaikas bus atskirtas nuo savo motinos, kadangi pastaroji neturi būsto ir pajamų šaltinio Ispanijoje, todėl negali grįžti kartu su vaiku. EŽTT šie argumentai neįtikino – teismas pažymėjo, kad tėvas ar motina, neteisėtai išvežęs vaiką, negali sukurti tokios situacijos, kuri vėliau būtų naudojama kaip argumentas prieš vaiko grąžinimą. Nors nacionaliniai teismai šiuo atveju rėmėsi 1959 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių deklaracija, kurioje numatyta, kad mažamečiai neturėtų būti atskiriami nuo motinos, tačiau EŽTT akcentavo, kad šis principas prieštarauja Hagos konvencijoje įtvirtintiems tikslams. Be kita ko, nacionaliniai teismai nepagrįstai susiejo globos klausimus ir vaiko grąžinimo klausimus, nors, kaip jau minėta, byloje *X prieš Latviją* įtvirtintas principas numatė, kad šie klausimai turi būti sprendžiami atskirai. Įvertinus visas pirmiau nurodytas aplinkybes, EŽTT konstatavo EŽTK 8 straipsnio pažeidimą, o byla *Thompson prieš Rusiją* įtvirtino aiškų principą, kad, nagrinėjant vaiko grąžinimo klausimus, Konvencijos 13 straipsnio 1 dalies b punkte įtvirtini didelės rizikos atvejai neapima situacijų, kuriais galėtų remtis pats vaiko tėvas ar motina, neteisėtai išvežęs vaiką ir savo tyčiais veiksmais sukėlęs situaciją, kuri vėliau pateikiama kaip pagrindas atsisakyti grąžinti vaiką į jo gyvenamosios vietos valstybę. Pažymėtina, kad panašios ydingos praktikos laikosi ir Lietuvos teismai. Pastebėtina, kad, kai pagrobiamas mažametis vaikas, o pagrobimą įvykdo vaiko motina, įprastai atsisakoma grąžinti vaiką, argumentuojant, kad sprendimas grąžinti vaiką pakenktų vaiko interesams, o vaikas yra sukūręs artimą ryšį su jį pagrobusiu asmeniu⁷¹. Taigi, EŽTT išaiškinimas *Thompson prieš Rusiją* byloje tiesiogiai padeda išvengti piktnaudžiavimo Konvencijos 13 straipsnio 1 dalies b punktu, atgraso nuo tarptautinio vaikų grobimo ir tuo pačiu užtikrina vaiko interesų viršenybės, teisinio stabilumo ir tęstinumo principus, numatytus tarptautinės teisės aktuose. Nors vaiko atskyrimas nuo jį pagrobusio tėvo įvardijamas Konvencijos 13 straipsnio 1 dalies b punkto kontekste dėl galimos sukelti psichologinės žalos vaikui, nepaisant to, teismai retais atvejais taiko šią išimtį būtent vertinant ją kaip didelę riziką vaikui⁷². Jei vaiką pagrobęs tėvas ar motina, kaip, kad bylos *Thompson prieš Rusiją* atveju, nurodo, neva negali grįžti su vaiku į jo gyvenamosios vietos valstybę dėl sunkios ekonominės, finansinės padėties, EŽTT vertina šią aplinkybę kaip nepakankamą priimti sprendimą dėl vaiko

⁷¹LIMANTĖ, Agnė (2019). 1980 m. Hagos konvencijos dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų 12 straipsnio taikymas Lietuvos teismų praktikoje. *Teisė*, 110, 46–60 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.15388/Teise.2019.110.3>.

⁷²Žr. nuorodą 61 išnašoje, 43.

negrąžinimo. Tik ypatingai išskirtinėmis aplinkybėmis vaiką pagrobusio tėvo sunki finansinė padėtis gali sudaryti didelę riziką vaikui. Tokiu atveju teismas gali taikyti apsaugos priemones ir, pavyzdžiui, skirti terminuotą finansinę pagalbą vaiko tėvui ar motinai⁷³.

Konvencijos 13 straipsnio 1 dalies b punktas taip pat buvo analizuojamas jau aptartose *Neulinger ir Shuruk prieš Šveicariją* ir *X prieš Latviją* bylose, kuriose numatyta, kad sprendimas grąžinti vaiką negali būti priimamas automatiškai, o į didelės rizikos egzistavimą privaloma atsižvelgti siekiant užtikrinti geriausius vaiko interesus. Be šiamo darbe plėtotų atvejų, didelė rizika vaikui gali kilti ir kitais atvejais, pavyzdžiui, dėl jo paties sveikatos būklės. Kuomet byloje yra nurodoma, kad didelė rizika susijusi su vaiko sveikata, teismas konkrečiai vertina gydymo prieinamumo galimybes vaiko įprastinės gyvenamosios vietos valstybėje, o ne lygina sveikatos priežiūros paslaugų kokybę valstybėje, į kurią vaikas buvo neteisėtai išvežtas ar joje laikomas, ir valstybėje, kur yra vaiko įprastinė gyvenamoji vieta. Didelė rizika gali būti nustatoma tais atvejais, kai vaiko gydymas turi būti atliekamas skubiai, o valstybėje, į kurią vaikas turi būti grąžinamas, toks gydymas yra neprieinamas, neįmanomas, arba, kai vaikas dėl prastos sveikatos būklės negali keliauti⁷⁴. Didelė rizika vaikui gali kilti ir tuo atveju, kai vaiką pagrobusiam tėvui ar motinai gresia baudžiamoji atsakomybė už įvykdytą nusikalstamą veiką, todėl vaiko tėvas ar motina neturi galimybės grįžti su vaiku į jo gyvenamąją valstybę. Pažymėtina, kad vaiko tėvui ar motinai, iš kurio vaikas buvo pagrobtas, atsiėmus kaltinimus, automatiškai dingsta ir tėvo ar motinos, įvykdžiusio pagrobimą, kliūtis grįžti kartu su vaiku. Didelė rizika, be kita ko, gali būti nustatoma tais atvejais, kai vaiką pagrobęs tėvas ar motina, siekdamas grįžti su vaiku į jo gyvenamosios vietos valstybę, susiduria su imigraciją ir užsieniečių teisinį statusą reguliuojančiais formalumais. Tačiau šie klausimai privalo būti sprendžiami iš anksto, o tėvas ar motina, susiduriantis su šiais formalumais, negali piktnaudžiauti savo, kaip imigranto, padėtimi ir automatiškai remtis Konvencijos 13 straipsnio 1 dalies b punktu⁷⁵. Didelė rizika vaikui gali būti nustatoma tais atvejais, kai šis yra atskiriamas nuo savo brolių ar seserų. Akcentuotina, kad šiuo atveju teismas nuosekliai atlieka vaiko individualų vertinimą, jog nesusiklostytą situacija, kad vaiką pagrobęs tėvas ar motina siektų piktnaudžiauti šiuo pagrindu ir remtis Konvencijos 13 straipsnio 1 dalies b punktu. Be kita ko, kontaktas tarp vaiko ir kitoje valstybėje likusių brolių ir seserų gali būti užtikrinamas

⁷³*Ibid*, 41.

⁷⁴*Ibid.*, 42.

⁷⁵*Ibid.*, 45.

teisinę galią turinčiu susitarimu ar teismo nutartimi, taip netaikant Konvencijoje numatytos didelės rizikos išimties⁷⁶.

Atsižvelgiant į pirmiau išdėstytus atvejus, akivaizdu, kad Konvencijos 13 straipsnio 1 dalies b punkte įtvirtinta didelės rizikos išimtis sprendžiant dėl vaiko grąžinimo, atlieka esminį vaidmenį siekiant užtikrinti vaiko teisių apsaugą tarptautinio vaikų grobimo bylose. EŽTT praktika atskleidžia, kad vaiką atsisakoma grąžinti tais atvejais, kai vaiko įprastinės gyvenamosios vietos valstybėje vyksta karinis konfliktas, galintis kelti didelę riziką vaiko sveikatai ar gyvybei. Taip pat, kad Konvencijos 13 straipsnio 1 dalies b punktas taikomas tik išimtiniais, kraštiniais atvejais, siekiant išvengti vaiką pagrobuisio tėvo ar motinos piktnaudžiavimo, siekio pasinaudoti Konvencijos spragomis. Konvencijos 13 straipsnio 1 dalies b punktas taikomas siekiant išimtinai vaiko saugumo, gerovės ir geriausių interesų užtikrinimo. Kiekvienas didelės rizikos atvejis vertinamas individualiai, atsižvelgiant į daugelį veiksnių – vaiko sveikatos būklę, gyvenamosios vietos valstybės padėtį politiniu, ekonominiu požiūriu, vaiką pagrobuisio tėvo ar motinos finansinę padėtį ir kt. Tokiu būdu užtikrinama, kad Konvencijoje numatyta vaiko grąžinimo išimtis dėl galinčios kilti didelės rizikos būtų taikoma atsižvelgiant į tarptautinės teisės aktuose numatytus vaiko teisių apsaugos standartus, numatančius vaiko teisę į tinkamas, saugias gyvenimo sąlygas, teisę naudotis tobuliausiomis sveikatos sistemos paslaugomis, teisę būti apsaugotam nuo ginkluotų karinių konfliktų (1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija).

3.4. Teismų praktikos ir tarptautinės teisės aktų, nustatančių vaiko teisių apsaugos standartus, suderinamumas

1989 m. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija įtvirtino esminius, fundamentalius ir, kaip tai suprantame šiandien, neatsiejamus vaiko teisių apsaugos principus. Pavyzdžiui, vaiko teisių konvencijos 3 straipsnyje ir 1980 m. Hagos konvencijos preambulėje įtvirtintas vaiko interesų viršenybės principas užtikrina, kad sprendimai, susiję su vaiku, būtų priimami tik vaiko naudai, atsižvelgiant į jo gerovę, saugumą. Vaiko teisių konvencijos 12 straipsnyje įtvirtinta teisė būti išklausytam bet kokio vaiką liečiančio teisminio ar administracinio nagrinėjimo metu suteikė galimybę vaikui ne tik būti išklausytam, bet ir užtikrino, kad ši nuomonė bus atitinkamai priimta, gerbiama ir vertinama, kadangi į vaiko išsakytą nuomonę atsižvelgiama nagrinėjant klausimus, susijusius su vaiko gerove. Šie ir kiti tarptautinės teisės aktuose įtvirtinti principai, be abejonės, taikomi nagrinėjant

⁷⁶*Ibid.*, 48.

tarptautinio vaikų grobimo klausimus. Nors, kaip minėta, ne visi tarptautinės teisės aktai, pavyzdžiui – EŽTK, tiesiogiai įtvirtina vaikų teises, tačiau EŽTT praktika tarptautinio vaikų grobimo bylose ypatingą dėmesį skiria būtent tarptautinės teisės aktuose įtvirtintoms vaiko teisėms užtikrinti. EŽTT iš esmės sprendžia ne tai, ar vaikas turi ar neturi būti grąžintas į jo įprastinės gyvenamosios vietos valstybę, bet tai, ar nacionalinės institucijos, teismai, vykdydami Hagos konvencijoje numatytas procedūras, nepažeidė pareiškėjų ir, atitinkamai, vaiko teisių pagal EŽTK⁷⁷. Todėl žemiau pateikiama jau aptartų EŽTT bylų analizė, nurodant, kaip pastarųjų sprendimai užtikrina vaiko teisių apsaugą, numatytą tarptautinės teisės aktuose.

Byloje *Ignaccolo-Zenide prieš Rumuniją*⁷⁸ konstatuota, kad nacionalinės institucijos savo įsipareigojimus pagal EŽTK turi aiškinti atsižvelgdamos į Hagos konvenciją. Ankstesnė jurisprudencija dėl EŽTK 8 straipsnio jau buvo nustačiusi, kad ši nuostata apima ir pozityvią valstybių pareigą imtis priemonių tėvų ir vaikų suvienijimui, tiek, kiek toks suvienijimas atitinka geriausius vaiko interesus. Todėl pagrobti vaikai turėtų būti nedelsiant grąžinami pagal Konvencijos 11 straipsnį, siekiant išvengti bet kokio delsimo, kuris galėtų sukelti nepataisomas pasekmes vaiko ir tėvo, iš kurio vaikas buvo pagrobtas, santykiams. Byloje *Maire prieš Portugaliją*⁷⁹ teismas įtvirtino būtinybę derinti ir harmoningai taikyti EŽTK kartu su kitais svarbiais tarptautiniais dokumentais, įskaitant 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją. Nepaisant to, kad EŽTT neturi tiesioginės jurisdikcijos taikyti tarptautinių dokumentų, reglamentuojančių vaiko teises, pavyzdžiui Hagos konvencijos ar 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos, tačiau teismas atlieka tiesioginę priežiūros funkciją, prižiūrėdamas, ar valstybių taikomos priemonės tarptautinio vaikų grobimo bylose yra tinkamos, veiksmingos, siekiant užtikrinti EŽTK nustatytų standartų žmogaus teisių srityje, laikymąsi⁸⁰. Byloje *Maumousseau ir Washington prieš Prancūziją*⁸¹, EŽTT, nors nenustatė EŽTK 8 straipsnio pažeidimo, tačiau nurodė, kad nacionaliniai teismai, nagrinėdami prašymus dėl vaiko grąžinimo, turi užtikrinti, kad vaikas vystytųsi saugioje, stabilioje aplinkoje, o vaiko ryšiai su šeima turi būti išlaikyti, išskyrus tuos atvejus, kai vaiko šeima yra netinkama pačiam vaikui. *Neulinger ir Shuruk prieš*

⁷⁷VANDENHOLE, Wouter, ERDEM TURKELLI, Gamze, LEMBRECHTS, Sara (2019). *Children's Rights: A Commentary on the Convention on the Rights of the Child and its Protocols* [interaktyvus]. Čeltnamas: Edward Elgar Publishing. 10.4337/9781035316847, 138.

⁷⁸*Ignaccolo-Zenide prieš Rumuniją* [EŽTT], Nr. 31679/96, [2000-01-25]. ECLI:CE:ECHR:2000:0125JUD003167996.

⁷⁹*Maire prieš Portugaliją* [EŽTT], Nr. 48206/99, [2003-09-26]. ECLI:CE:ECHR:2003:0626JUD004820699.

⁸⁰Žr. nuorodą 76 išnašoje, 94–113 punktai.

⁸¹*Maumousseau ir Washington prieš Prancūziją* [EŽTT], Nr. 39388/05, [2007-12-06]. ECLI:FR:CCASS:2019:C100256.

*Šveicarijā*⁸² byloje EŽTT patvirtino *Maumousseau ir Washington prieš Prancūziją* įtvirtintus vaiko teisių apsaugos principus, papildomai pažymėdamas, kad nacionaliniai teismai kiekvienoje tarptautinėje vaikų grobimo byloje privalo įvertinti geriausių vaiko interesus. Byloje *X prieš Latviją*⁸³ buvo dar kartą atkreiptas dėmesys į šias EŽTT suformuotas nuostatas, nurodant, kad Konvencijos tikslai, t. y. atgrasymas nuo tarptautinio vaikų grobimo ir kuo skubesnis, neatidėliotinas vaiko grąžinimas, atitinka geriausių vaiko interesų principą. Byloje buvo įtvirtintas požiūris, kad tarptautinio vaikų grobimo bylose, EŽTK ir Konvencija gali būti taikomos kartu esant 2 sąlygoms: 1) teismas turi vertinti aplinkybes, galinčias lemti atsisakymą grąžinti vaiką ir pateikti motyvuotą sprendimą; 2) šios aplinkybės turi būti vertinamos atsižvelgiant į EŽTK 8 straipsnį⁸⁴. Šios suformuotos sąlygos buvo atkartotos byloje *Y. S. ir O. S. prieš Rusiją*⁸⁵, papildomai pabrėžiant, kad nacionaliniai teismai privalo atsižvelgti į šalių pateiktus teiginius apie vaikui gresiančią didelę riziką priėmus sprendimą jį grąžinti į įprastinės gyvenamosios vietos valstybę ir, priėmus sprendimą vaiką grąžinti arba negrąžinti, pateikti motyvuotą sprendimą. Nacionaliniam teismui priėmus sprendimą vaiką grąžinti, tokiu atveju vaikui privalo būti užtikrinamas pakankamas apsaugos lygis. Atitinkamai, motyvuoto sprendimo ir apsaugos priemonių nebuvimo atveju, konstatuojamas EŽTK 8 straipsnio pažeidimas.

Taigi, tarptautinio vaikų grobimo bylose EŽTT jurisprudencija remiasi geriausių vaikų interesų užtikrinimo principu, kuris įtvirtintas 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje. Atitinkamai, tai reiškia, kad teismo sprendimai priimami siekiant vaiko gerovės, būtinybei esant paminant tėvų, visuomenės interesus. EŽTT praktikoje įtvirtinta aplinkybė, nurodanti, kad EŽTK privalo būti derinama su kitais tarptautiniais dokumentais, reguliuojančiais vaiko teisių apsaugos standartus. Pavyzdžiui, 1980 m. Hagos konvencija aiškiai užtikrina, kad EŽTT vykdo nacionalinių teismų kontrolę, ar pastarieji tinkamai užtikrina vaiko teisių apsaugą tarptautinio grobimo bylose. EŽTT suformuoti principai, įpareigojantys teismus, prieš priimant sprendimą grąžinti vaiką, atlikti išsamų šeimos situacijos vertinimą, įvertinti psichologinius, emocinius, materialinius ir kt. aspektus, užtikrina vaiko patekimą į saugią, stabilią aplinką, kas tiesiogiai koreliuoja su vaiko teisių konvencijoje įtvirtinta teise į saugią, sveiką aplinką⁸⁶. EŽTK 8 straipsniui neįtvirtinant

⁸²*Neulinger ir Shuruk prieš Šveicariją* [EŽTT], Nr. 41615/07, [2010-07-06]. ECLI:CE:ECHR:2010:0706JUD004161507.

⁸³*X prieš Latviją* [EŽTT], Nr. 27583/09, [2013-11-26]. ECLI:CE:ECHR:2013:1126JUD002758309.

⁸⁴KRUGER, Thalia ir LEMBRECHTS, Sara. Case law of the European Court of Human Rights on international child abduction. Iš: FREEMAN, Marilyn ir TAYLOR, Nicola (sud.) (2025). *Research Handbook on International Child Abduction*. Čeltnamas: Edward Elgar Publishing, 179–180.

⁸⁵*Y.S. ir O.S. prieš Rusiją* [EŽTT], Nr. 17665/17, [2021-06-15]. ECLI:CE:ECHR:2021:0615JUD001766517.

⁸⁶Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas (2023). *General comment No. 26 on Children's rights and the environment with a special focus on climate change* [interaktyvus].

vaiko teisės būti išklausytam, šią spragą užpildo EŽTT, savo praktikoje nurodydamas, kad vaiko nuomonė turi būti išklausyta, į ją turi būti atsižvelgta priimant sprendimus, susijusius su vaiko tolimesniu likimu ir gerove. Būtent taip EŽTT praktika tiesiogiai užtikrina vaiko teisių konvencijos 12 straipsnyje numatytą vaiko teisę būti išklausytam. Atsižvelgiant į tarptautinės teisės aktuose įtvirtintus vaiko teisių apsaugos standartus ir suformuotą EŽTT praktiką, matyti, kad teismas tarptautinio vaikų grobimo bylose užtikrina tarptautinės teisės aktais įtvirtintas vaiko teises per pozityvias valstybių pareigas, netiesiogiai pabrėždamas 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 3 straipsnio ir Hagos konvencijos preambulės svarbą, jog imantis bet kokių vaiką liečiančių veiksmų, įskaitant ir sprendimus (ne)grąžinti vaiką į jo įprastinės gyvenamosios vietos valstybę – svarbiausia užtikrinti vaiko interesus.

4. PRAKTINIAI IŠŠŪKIAI IR SISTEMINĖS PROBLEMOS

Paskutiniame darbo skyriuje aptariamos ir nagrinėjamos praktinės problemos, susijusios su tarptautinio vaikų grąžinimo procedūrų veiksmingumu bei tokių procedūrų įtaka vaiko teisių užtikrinimui. Pirmiausia aptariama pagrobto vaiko greito grąžinimo užtikrinimo problematika, išryškinant pagrindines priežastis, kodėl vaiko grąžinimas neįgyvendinamas pagal Konvencijos numatytus reikalavimus. Toliau analizuojama pernelyg ilgai trunkančių grąžinimo procedūrų įtaka vaiko interesams, ir, galiausiai, pateikiamos teisinio reguliavimo, galimos praktikos tobulinimo galimybės, siekiant užtikrinti efektyvesnę vaiko teisių apsaugą ir našesnę, veiksmingesnę įsipareigojimų pagal Konvenciją įgyvendinimą.

4.1. Vaiko greito grąžinimo užtikrinimo problematika

Aprašant tarptautinės teisės aktus, reguliuojančius tarptautinį vaikų grobimą, nurodyta, kad Hagos konvencija pasižymi tuo, jog, sprendžiant tarptautinius vaikų grobimo klausimus, turi būti veikiama skubiai, greitai, neatidėliotinai (Konvencijos 1, 2, 7, 11 straipsniai). Tačiau įvykdytas tarptautinis vaiko grobimas ir iš jo kylantys klausimai ne visuomet gali būti išsprendžiami greitai ir skubiai, kaip to reikalauja Konvencija. Vaiko grąžinimo proceso vilkinimas vis dar išlieka opia problema, darančią neigiamą poveikį veiksmingam Konvencijos taikymui⁸⁷.

Dažniausios įvardijamos priežastys, dar nepasiekus teisminės stadijos, dėl vaikų greito grąžinimo neužtikrinimo, yra⁸⁸:

- 1) Sunkumai, kylantys užpildant prašymus dėl vaiko grąžinimo. Kai kurios valstybių centrinės įstaigos padeda pareiškėjams šiuos prašymus užpildyti, tačiau valstybėse, kur pagalba pareiškėjams neteikiama, vaiko greito grąžinimo procedūra pagal Konvenciją stringa jau pirmajame žingsnyje. Sunkumai dėl prašymų užpildymo kyla ir dėl to, nes pareiškėjams trūksta informacijos apie dokumentų vertimo svarbą ir būtinybę išverstus dokumentus pateikti kartu su teikiamais prašymais dėl vaiko grąžinimo. Valstybės, siekdamos eliminuoti šią spragą, užkertančią kelią

⁸⁷Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencija. (2023). *Delays in return process under the 1980 Child Abduction Convention* [interaktyvus]. <https://assets.hcch.net/docs/f672f082-bed0-4679-9840-ad857d0d9411.pdf>.

⁸⁸Iš 46 apklaustų valstybių atsakymus pateikė 8 valstybės – Australija, Kanada, Čilė, Kosta Rika, Estija, Prancūzija, Portugalija ir Venesuela.

greitam vaikų grąžinimui pagal Konvenciją, skatina pareiškėjus naudotis tam tikrų organizacijų, pavyzdžiui, Tarptautinės Socialinės Tarnybos (angl. *International Social Service*), pagalba. Šios, ir kitų, ne pelno siekiančių organizacijų pagalbos dėka, pareiškėjams yra padedama rengti prašymus dėl vaiko grąžinimo, kadangi pareiškėjus konsultuoja teisininkai, kurie padeda greitai ir tinkamai užpildyti reikiamus dokumentus.

- 2) Vaiko buvimo vietos nustatymas. Valstybės šią problemą siekia spręsti naudodamosi vietinėmis duomenų bazėmis, kurios padeda surasti ir nustatyti vaiko buvimo vietą.
- 3) Centrinų įstaigų vidinės struktūros neorganizuotumas. Tais atvejais, kai pareiškėjas pateikia prašymą dėl vaiko grąžinimo, pastebimas centrinių įstaigų delsimas, kol šios paskiria konkretų atsakingą darbuotoją vaiko pagrobimo byloje. Be kita ko, keičiantis darbuotojams, naujas darbuotojas vėl turi būti paskirtas byloje, kas apsunkina sklandžią bylos priežiūrą, stebėjimą. Valstybės, siekdamos išvengti šio delsimas, stengiasi paskirti atsakingą darbuotoją vaiko grobimo bylai vos tik gavus pareiškėjo prašymą.
- 4) Centrinų įstaigų komunikacijos stoka. Pareiškėjai pateikia nuogąstavimus tiek dėl ilgo laiko kol patvirtinamas prašymas, tiek dėl komunikacijos trūkumo, kai prašymas jau priimtas. Valstybės, siekdamos eliminuoti šią spragą, ruošia praktines gaires, veiksmų planus, kuriais nustatomi terminai, per kuriuos centrinės institucijos turi atlikti joms priskirtas funkcijas. Pavyzdžiui, Europos Sąjungos valstybėse (išskyrus Danijoje) taikomas ir šiame darbe aptartas Reglamentas Briuselis II ter, numato, kad centrinės įstaigos prašymą pagal Konvenciją privalo priimti per penkias darbo dienas nuo prašymo gavimo dienos ir nedelsiant informuoti prašančiosios valstybės narės centrinę įstaigą arba prašymo pateikėją apie tai, kokių pradinių veiksmų buvo imtasi arba bus imamasi (Briuselis II ter 23 straipsnio 2 dalis)⁸⁹.

Dažniausiai įvardijamos priežastys dėl vaiko grąžinimo procedūros vilkinimo, jau pasiekus teismų stadiją, yra⁹⁰:

- 1) Specialiųjų procedūrų nebuvimas. Valstybės neturi specialių procedūrų ar specializuotų teismų ir teisėjų, per kuriuos būtų įmanoma įgyvendinti Konvencijoje numatytą šešių savaičių terminą sprendimui dėl vaiko grąžinimo priimti

⁸⁹Žr. nuorodą 75 išnašoje, 3–4.

⁹⁰17 valstybių pateikė atsakymus, t. y. Argentina, Australija, Belgija, Brazilija, Kanada, Kolumbija, Kosta Rika, Dominikos Respublika, Estija, Prancūzija, Peru, Lenkija, Pietų Afrika, Ispanija, Jungtinė Karalystė (Anglija ir Velsas), Jungtinė Karalystė (Škotija) ir Venesuela.

(Konvencijos 11 straipsnio 2 dalis). Esant įprastinėms procedūroms, teismo posėdžiai trunka ilgai, bylinėjimosi kaštai yra dideli, šalys turi ne vieną galimybę apeliuoti teismo sprendimą. Valstybės šiuo atveju siekia įvesti specialias procedūras, skirtas išimtinai Konvencijos byloms nagrinėti. Tai gali būti nustatyta, pavyzdžiui, įstatymuose, teismų reglamentuose, rekomendacinio pobūdžio dokumentuose ir pan. Papildomai tai leistų apriboti apeliacijas, numatant tik vieną apeliaciją dėl teismo sprendimo dėl vaiko (ne)grąžinimo, taip pat numatytų maksimalų posėdžių skaičių, aiškius terminus procesiniams dokumentams pateikti, ribotų teisėjų skaičių, kurie gali nagrinėti vaiko grąžinimo bylas, numatytų priemones, padedančias greičiau nustatyti vaiko buvimo vietą.

- 2) Organizaciniai, administraciniai klausimai. Nors galėtų pasirodyti priešingai, tačiau tarptautinės vaikų grobimo bylos nėra laikomos prioritetinėmis, o teismuose trūksta darbuotojų ir išteklių greitam ir efektyviam bylų išnagrinėjimui. Valstybės, siekdamos kovoti su šia problema, tobulina savo teismų sistemas, kad šios nedelsiant priskirtų tarptautinės vaikų grobimo bylas prioritetinių bylų kategorijai, o prašymai dėl vaiko grąžinimo taip pat būtų laikomi prioritetiniais.
- 3) 1980 m. Hagos konvencijos taikymo problematika. Nagrinėjant bylas, neretai painiojami vaiko grąžinimo ir globos klausimai, todėl gali būti atliekama pernelyg išsami vaiko geriausių interesų analizė, remiantis kriterijais, būdingais bylose, kuriose nagrinėjami globos klausimai. Teisėjams ir advokatams trūksta specialių žinių, tiek nagrinėjant, tiek atstovaujant vaiko grąžinimo bylose. Valstybių taikomos priemonės šiuo klausimu – organizuojami mokymai teisėjams, advokatams ir kitiems vaiko grąžinimo bylose dalyvaujantiems specialistams⁹¹.

Atskirai išskiriamas delsimas dėl priimto vaiko grąžinimo sprendimo vykdymo⁹². Dažniausios įvardijamos priežastys – tai šalių bendradarbiavimo trūkumas, institucijų, atsakingų už saugų vaiko grąžinimą, bendradarbiavimo trūkumas, pagrobusio vaiką tėvo ar motinos vaiko slėpimas, siekiant išvengti vaiko grąžinimo ir dideli kaštai siekiant grąžinti vaiką, kurių kartais negali padengti net patys pareiškėjai, todėl sprendimas dėl vaiko grąžinimo lieka neįvykdytas. Valstybės, siekdamos išvengti sprendimų nevykdymo vilkinimą, skatina efektyvesnę institucijų, atsakingų už sprendimo vykdymą, bendradarbiavimą. Tai reiškia, kad teismas gali palaikyti tiesioginį ryšį su konsulinėmis įstaigomis, kurios išduoda kelionės dokumentus vaikui ar pasitelkti centrinių įstaigų pagalbą.

⁹¹Žr. nuorodą 86 išnašoje, 4–6.

⁹²*Ibid.*, 6–7.

Visos pirmiau nurodytos priežastys, lemiančios vaiko greito grąžinimo procedūros delsimą, tiesiogiai koreliuoja su pagrobto vaiko teisių neužtikrinimu, pirmiausia – EŽTK 8 straipsnyje numatyta teise į šeimos gyvenimo gerbimą, kadangi kuo ilgiau pagrobtas vaikas yra atskiriamas nuo vaiko įprastinėje gyvenamojoje valstybėje likusio tėvo ar motinos, tuo labiau silpnėja vaiko ir palikto tėvo ar motinos sukurtas emocinis ryšys. Be kita ko, neabejotinai pažeidžiamas 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 3 straipsnyje įtvirtintas vaiko interesų viršenybės principas, kadangi ilgalaikis pagrobto vaiko padėties neapibrėžtumas, konfliktas tarp tėvų gali sukelti vaikui lojalumo konfliktą, panikos atakas, depresiją, stresą, nesaugumo jausmą, neigiamus išgyvenimus⁹³. Nepaisant to, sudaromos palankios sąlygos vaiko pagrobėjui, kadangi kuo ilgiau delsiama vykdyti vaiko grąžinimo procedūrą, tuo didesnė tikimybė, kad pagrobtas vaikas prisitaikys prie naujos aplinkos, sukurs socialinius ryšius naujoje valstybėje, pradės mokytis naujoje mokykloje, mokysis naujos kalbos, ypač, jei vaikas yra mažametis. Atitinkamai, taip paminamas Konvencijos tikslas – atgrasyti nuo tarptautinio vaikų grobimo – kadangi delsiant grąžinti vaiką, faktiškai įteisinamos įvykdyto pagrobimo pasekmės. Būtent dėl to valstybės siūlo atitinkamas priemones, kaip, kad specializuotų teismų steigimą, teisėjų, advokatų mokymus, trumpesnius procesinius terminus, minimalų apeliacijų skaičių, tarptautinių vaikų grobimo bylų prioretizavimą, institucijų tarpusavio bendradarbiavimą ir kt., kad vaiko grąžinimo procedūros vilkinimo būtų kaip įmanoma labiau išvengiama, taip tiesiogiai užtikrinant vaiko geriausių interesų principą.

4.2. Ilgai trunkančių grąžinimo procedūrų pasekmės vaiko interesų užtikrinimui

Problemos, dėl kurių kyla sunkumai užtikrinant vaiko greito grąžinimo procedūras pagal Konvenciją ir numatytos išeitys tokioms problemoms spręsti, aprašytos praeitame poskyryje. Tačiau ne ką mažiau diskutuotinos situacijos, kai tarptautinių vaikų grobimo bylų nagrinėjimas užtrunka, o vaikas tuo metu integruojasi naujoje valstybėje. Dėl šios priežasties vėlesnio bylos nagrinėjimo metu išklausomas vaikas gali pareikšti nuomonę norįs likti naujoje gyvenamojoje vietoje. Tokios situacijos kelia daug sudėtingų kompleksinių teisinių ir praktinių klausimų, susijusių tiek su vaiko teise būti išklausytam, geriausių interesų principo užtikrinimu, tiek su proceso trukme ir Konvencijoje numatytais tikslais.

⁹³FREEMAN, Marilyn (2014). *Parental Child Abduction: The Long-Term Effects*. International Centre for Family Law Policy and Practice. [interaktyvus]. www.icflpp.com/wpcontent/uploads/2017/01/ICFLPP_longtermeffects.pdf, 7–11.

Vaiko teisė būti išklausytam, įtvirtinta tiek 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 12 straipsnio 1, 2 dalyse, tiek 1980 m. Hagos konvencijos 13 straipsnio 2 dalyje, išsamiai išanalizuota šio darbo 3 skyriuje, pasitelkiant EŽTT suformuotą praktiką. Tačiau pastarųjų metų EŽTT praktika krypta ta linkme, pagal kurią vaiko išsakyta nuomonė dėl atsisakymo grįžti į jo nuolatinę gyvenamąją valstybę ne visada yra lemiamas aspektas vaiką atsisakyti grąžinti. Byloje *Rouiller prieš Šveicariją*⁹⁴ pareiškėja ir jos vyras, su kuriuo ji susilaukė dviejų vaikų, gyveno Prancūzijoje, netoli Šveicarijos sienos. Kai vaikams buvo vieneri ir septyneri metai, pareiškėjos ir jos vyro santuoka buvo nutraukta, o vaikų nuolatinė gyvenamoji vieta nustatyta su motina. Praėjus septyneriems metams po santuokos nutraukimo, vaikų tėvas inicijavo vaikų grobimo bylą pagal Konvenciją ir reikalavo grąžinti vaikus iš Šveicarijos į Prancūziją. Šveicarijos apylinkės teismas atmetė tėvo prašymą, nurodydamas, kad byla negali būti nagrinėjama pagal Konvenciją, nes vaikų neteisėtas išvežimas į Šveicariją nelaikytinas tarptautiniu vaikų grobimu. Vyrai pateikus apeliacinį skundą, vaikai buvo įpareigoti grįžti atgal į Prancūziją. Pareiškėja ginčijo apeliacinio teismo sprendimą, nurodydama, kad vaikų geriausius interesus atitiktų jų tolesnis gyvenimas Šveicarijoje. Nepaisant to, vaikų motinos skundas buvo atmestas, todėl pastaroji kreipėsi į EŽTT prašydama konstatuoti EŽTK 8 straipsnio pažeidimą. Savo prašymą pareiškėja motyvavo tuo, kad vaikai pastaruosius dvejus metus lanko mokyklą Šveicarijoje ir, be kita ko, jų nuomonė, kur vaikai pageidautų gyventi – Šveicarijoje ar Prancūzijoje – nebuvo išklausyta. EŽTT 8 straipsnio pažeidimo nenustatė, nurodydamas, kad vaikų neteisėtas išvežimas į Šveicariją buvo neteisėtas, atitinkantis Konvencijos sąlygas, o vaikams neturi būti suteikiama laisvė ir teisė pasirinkti, kur jie nori gyventi. Nepaisant to, kad šis teismo sprendimas susilaukė daug diskusijų, tačiau EŽTT įrodė, kad laikosi *X prieš Latviją* byloje suformuotos praktikos, kuri pirmenybę teikia vaiko grąžinimui, o ne vaiko interesams. Tačiau, dar didesnę painiavą kelia tai, kad ne visada teismas remiasi būtent *X prieš Latviją* byloje suformuotu vaiko grąžinimo prioritetu. Pavyzdžiui, jau analizuotoje byloje *M. K. prieš Graikiją* teismas nurodė, kad vaiko geriausi interesai užtikrinami tada, kai Konvencijoje įtvirtintas grąžinimo mechanizmas netaikomas automatiškai. Vaikas buvo neteisėtai laikomas savo tėvo Graikijoje, o jo motina, Prancūzijos pilietė, inicijavo bylą pagal Konvenciją ir reikalavo vaiko grąžinimo. Nors Graikijos teismas priėmė sprendimą grąžinti vaiką į Prancūziją jo motinai, sprendime buvo pažymėta, kad vaikas aiškiai neišreiškė noro grįžti į Prancūziją, o pats sprendimas nebuvo įvykdytas dėl vėlesnio Graikijos institucijų neveikimo ir kitų, nuo pareiškėjos

⁹⁴*Rouiller prieš Šveicariją* [EŽTT], Nr. 3592/08, [2014-07-22]. ECLI:CE:ECHR:2014:0722JUD000359208.

nepriklausančių, aplinkybių. Tačiau po Graikijos nacionalinio teismo sprendimo įsiteisėjimo praėjus dvejims metams, vaikas grąžintas nebuvo. Vėlesnių teismo posėdžių metu, vaikas galiausiai buvo išklausytas ir apklausos metu teismui, socialiniams darbuotojams ir psichologams pareiškė, kad nori likti pas tėvą Graikijoje. EŽTT nurodė, kad prieštaringi Graikijos teismų sprendimai buvo pagrįsti, kadangi jie buvo priimti atsižvelgiant į vaiko geriausius interesus ir tokių interesų raidą, atsižvelgiant į vaiko amžių, brandą, norus, taip pat nuo noro išvengti galimos psichologinės žalos vaikui. Taigi, EŽTK 8 straipsnio pažeidimas nebuvo nustatytas, Graikijai pagrįstai manant, kad šeimos situacija per metus drastiškai pasikeitė. Vėlgi, šis sprendimas tapo aršių diskusijų ašimi, kadangi iš dalies sumenkino Konvencijoje numatytą grąžinimo mechanizmą, patvirtinant, jog vaiko nuomonė byloje gali tapti kliūtimi vykdyti teismo sprendimą dėl vaiko grąžinimo. Kaip minėta, pagal Konvenciją vaiko nuomonė dėl atsisakymo grįžti į įprastinės gyvenamosios vietos valstybę vertinama tik sprendžiant dėl grąžinimo valstybėje, į kurią vaikas buvo neteisėtai išvežtas. *M. K. prieš Graikiją* bylos atveju Graikijos nacionalinis teismas jau buvo priėmęs sprendimą grąžinti vaiką į Prancūziją, neatsižvelgiant į vaiko prieštaravimą grįžti, nors jau vėlesniame sprendime šis prieštaravimas buvo pagrindas atsisakyti grąžinti vaiką.

Atsižvelgiant į tai, kad šiuo poskyriu nagrinėjama problema susijusi ne su vaiko teise būti išklausytam, o būtent dėl ilgai trunkančių vaiko grąžinimo procedūrų nacionaliniuose teismuose ir iš to išplaukiančių pasekmių vaiko interesų užtikrinimui, esminė problema šiuo atveju ta, kad vaiko nuomonė negrįžti pas motiną į Prancūziją akivaizdžiai buvo paveikta ilgo laiko tarpo, kuris atsirado dėl Graikijos institucijų neveikimo. Būtent todėl šios bylos sprendimas vertinamas ydingai, kadangi EŽTT įjungė žalią šviesą nacionaliniams teismams piktnaudžiauti laiko aspektu ir vėliau pasinaudoti vaiko teise būti išklausytam kaip pagrindu priimti sprendimą negrąžinti vaiko, taip paminant Konvencijoje įtvirtintus principus. Akivaizdu, kad net per tokį, lyginant, trumpą dviejų metų laikotarpį, vaikas gali sukurti stiprius ryšius su naująja valstybe, kiekvieną dieną eidamas į mokyklą, kalbėdamas kita kalba, integruodamasis kitoje kultūroje ir aplinkoje. Taigi, tokios situacijos, kaip, kad byloje *M. K. prieš Graikiją*, patvirtina, kad Konvencijoje numatytas skubumo, greitumo reikalavimas nagrinėjant prašymus dėl tarptautinio vaikų grobimo, yra įtvirtintas su tikslia ir konkrečia paskirtimi, kad tokios, tiek nacionaliniams teismams, tiek vaiko pagrobėjams piktnaudžiauti leidžiančios situacijos, nekiltų.

4.3. Teisinio reguliavimo ir praktikos tobulinimo galimybės

Šio darbo objektas – vaiko teisių apsauga ir jos ypatumai. Ketvirtasis, paskutinis šio darbo skyrius dedikuotas būtent vaiko teisių apsaugos, nagrinėjant tarptautinio vaikų grobimo bylas, spragoms analizuoti. Jau aptarta Konvencijoje įtvirtinto skubumo ir greitumo reikalavimo užtikrinimo problematika bei kaip konkrečiai ji veikia vaiko teises ir kaip trukdo tokių teisių užtikrinimui. Tačiau teisės mokslininkai ir ekspertai, be pagrįstos kritikos Konvencijoje numatytam greito bylų išnagrinėjimo reikalavimo neįgyvendinimui, pateikia gaires ir rekomendacijas, kokių veiksmų reiktų imtis, kad, tarptautinės vaikų grobimo bylos, vis dėlto, būtų išnagrinėtos per numatytą šešių savaičių terminą, taip užtikrinant vaiko interesų viršenybės principą.

Statistika, nurodanti, per kiek konkrečiai dienų išnagrinėjamos tarptautinės vaikų grobimo bylos, yra nuvilianti. Vidutinė bylų nagrinėjimo trukmė 2021 m. sudarė 207 dienas, kai, tuo tarpu, lyginant, 2008 m. bylos būdavo išnagrinėjamos per vidutiniškai 188 dienas, o 2015 m. – per 164 dienas⁹⁵. Šie duomenys rodo, kad 2021 m. vidutinė bylų nagrinėjimo trukmė sudarė 30 savaičių, kas reiškia, kad bylos nagrinėjamos penkis kartus ilgiau nei reikalauja Konvencijos 11 straipsnio 2 dalyje numatytas šešių savaičių terminas. Iš šių 30 savaičių, 12 savaičių sudarė centrinių įstaigų nagrinėjimo stadija ir likusias 22 savaites – teisminę stadiją⁹⁶. Nors nėra numatyto konkretaus termino, per kurį byla iš centrinių įstaigų turi pasiekti teismus, tačiau, atsižvelgiant į Konvenciją, kuri grindžiama principu, kad tarptautinė vaikų grobimo byla turi kuo greičiau pasiekti teismus, o teismai bylą išnagrinėja per šešias savaites, preziumuotina, kad byla centrinėse įstaigose turėtų būti nagrinėjama dar trumpiau.

Tai, kad tarptautinio vaikų grobimo bylos yra nagrinėjamos nepateisinamai ilgą laiką, paminant Konvencijoje nustatytą terminą, pagrindžia ne tik Hagos konvencija, bet ir kiti tarptautiniai dokumentai. Pavyzdžiui, 2007 m. Amerikos šalių pavyzdinis įstatymas dėl konvencijų dėl tarptautinio vaiko grobimo taikymo tvarkos (angl. *Inter-American Model Law on Procedure for the application of the Conventions on International Child Abduction of 2007*), kuriame numatytas 8 savaičių terminas bylai išnagrinėti tiek pirmojoje, tiek apeliacinėje instancijoje. Taip pat Reglamentas Briuselis II ter, numatantis, kad sprendimo

⁹⁵LOWE, Nigel ir STEPHENS, Victoria (2017). A Statistical Analysis of Applications Made in 2015 under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction – Global Report. *Permanent Bureau of the Hague Conference on Private International Law*, 11, 1–60 [interaktyvus]. Hague Conference on Private International Law.

⁹⁶Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencija. (2023). *Delays in return process under the 1980 Child Abduction Convention* [interaktyvus]. <https://assets.hcch.net/docs/f672f082-bed0-4679-9840ad857d0d9411.pdf>, 7

priėmimo terminas – ne vėliau kaip šešios savaitės nuo tada, kai buvo kreiptasi į pirmosios instancijos teismą (24 straipsnio 2 dalis). Reglamente Briuselis II taip pat numatomas papildomas šešių savaičių terminas aukštesnės instancijos teismams. Akcentuotina, kad tarptautinio vaikų grobimo bylose net ir viena diena yra laikoma kritinė, kadangi vaikas išlieka pagrobtas, atskirtas nuo savo įprastinės gyvenamosios vietos ir ten likusio tėvo ar motinos, silpnėja vaiko ryšys su paliktu tėvu ar motina, o pats vaikas, tikėtina, sparčiai integruojasi naujoje aplinkoje⁹⁷. Be kita ko, kuo ilgiau tęsiama ir vilkinama vaiko grobimo byla, tuo kompleksiškesnis gali būti jos nagrinėjimas. Bėgant laikui ir vaikui integruojantis naujoje aplinkoje, sąvokos, numatytos pagal Konvenciją, gali prarasti savo prasmę ir nebeatitikti bylos faktinių aplinkybių. Kitaip tariant, laiko eiga komplikuoja tokių esminių sąvokų vertinimą ir taikymą, kaip, kad vaiko nuolatinė gyvenamoji vieta, globos teisės, didelės rizikos egzistavimas⁹⁸, jau nekalbant apie jurisdikcijos klausimus. Visos šios, iš procedūrinių pažeidimų išplaukiančios pasekmės, turi tiesioginę neigiamą įtaką vaiko teisėms, kadangi kuo ilgiau nagrinėjama tarptautinė vaiko grobimo byla, tuo labiau paveikiamas vaiko ir tėvo ar motinos, likusio vaiko įprastinėje gyvenamojoje valstybėje, ryšys, o turėti ryšiai su nuolatine gyvenamąja valstybe blėsta. Tuomet, kai priimamas teismo sprendimas grąžinti vaiką į jo nuolatine gyvenamąją valstybę po 30 savaičių vaiko gyvenimo naujoje aplinkoje, tokio sprendimo vykdymas gali tik dar labiau sukelti vaiko psichologinės būklės sumišimą, emocinę, psichologinę žalą, kadangi vaikas, tikėtina, jau integravosi naujoje aplinkoje, sukūrė socialinius ryšius ir galbūt net visiškai nutraukė ryšius su kitoje valstybėje paliktu tėvu ar motina. Tokie atvejai, manytina, gali pažeisti žmogaus teises ir sukelti EŽTK pažeidimus⁹⁹. Byloje *Caras prieš Rumuniją*¹⁰⁰ išaiškinta, kad iš EŽTK 8 straipsnio valstybėms kylančios pozityvios pareigos apima priemonės, skirtas užtikrinti pagrobto vaiko ir kitoje valstybėje likusio tėvo ar motinos susijungimą. Pagal Konvencijos 7 straipsnį, centrinės įstaigos imasi būtinų priemonių užkirsti kelią tolesnei žalai vaikui, o tokių priemonių tinkamumas vertinamas pagal jų įgyvendinimo laiką, kadangi tarptautinio vaikų grobimo bylos turi būti nagrinėjamos skubiai. Pažeidus skubumo reikalavimą, gali būti sukurta neatitaisoma žala vaiko ir kitoje valstybėje likusio tėvo ar motinos santykiams¹⁰¹. Minėtos bylos atveju EŽTT nustatė EŽTK 8 straipsnio pažeidimą, kadangi nuo pareiškėjo prašymo dėl vaiko grąžinimo pateikimo iki galutinio sprendimo

⁹⁷*Ibid.*, 8.

⁹⁸*Ibid.*, 8.

⁹⁹Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencija. (2017). *Delays in Return Process* [interaktyvus]. <https://assets.hcch.net/docs/f672f082-bed0-4679-9840-ad857d0d9411.pdf>.

¹⁰⁰*Caras prieš Rumuniją* [EŽTT], Nr. 7198/04, [2006-12-11]. ECLI:CE:ECHR:2006:0727JUD000719804.

¹⁰¹*Ignaccolo-Zenide prieš Rumuniją* [EŽTT], Nr. 31679/96, [2000-01-25]. ECLI:CE:ECHR:2000:0125JUD003167996; *Nuutinen prieš Suomiją* [EŽTT], Nr. 32842/96, [2000-06-27]. ECLI:CE:ECHR:2000:0627JUD003284296.

priėmimo praėjo daugiau nei 18 mėnesių, o Rumunija nepateikė jokių šio nepateisinamo delsimo priežasčių. Taigi, EŽTT yra suformavęs aiškią praktiką, kuri numato, kad atsakomybė už nepagrįstai ilgai trunkantį procesą tarptautinio vaikų grobimo bylose tenka valstybėms, kadangi ilgas procesas pažeidžia vaiko teises.

Žvelgiant iš pozityviosios pusės, 18 proc. valstybių¹⁰² bylas išnagrinėja greičiau nei per 16 savaičių, o greičiausias numatytas laikotarpis, per kurį išnagrinėta byla – 10 savaičių. Deja, tačiau Lietuva nepatenka į valstybių, greičiausiai nagrinėjančių bylas, sąrašą, skirtingai nei kaimyninė Latvija. Ši statistika paminėta todėl, nes 2023 m. Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos metu buvo sutelktas dėmesys į šalis, greičiausiai nagrinėjančias prašymus dėl vaikų grąžinimo, siekiant suprasti, kokios priemonės leidžia įgyvendinti prašymų nagrinėjimą taip operatyviai ir efektyviai. Pastebėta, kad pavyzdinės šalys yra įtvirtinusios specialias procesines procedūras teismuose, numatančias sutrumpintus procesinius terminus, ar, kaip aptarta prieš tai, tam tikrais atvejais minimalų apeliacijų skaičių. Be kita ko, šios šalys yra parengusios gaires, protokolus, numatančius skubų bylos nagrinėjimą, kuomet byla yra dar centrinių įstaigų žinioje. Visos šios išvardytos priemonės rodo, kad tai, jog minėtos šalys bylas išnagrinėja greičiau yra ne atsitiktinumo, o nuoseklių priemonių įtvirtinimo ir jų taikymo vaisiai. Atitinkamai, šios valstybės geriau ir efektyviau taiko Konvenciją. Nepaisant to, šios priemonės neturėtų kelti nuostabos, kadangi jos jau buvo rekomenduotos Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos metu ir tam tikru būdu atsispindi kituose tarptautinės teisės aktuose, pavyzdžiui, Reglamente Briuselis II ter, įvairiuose regioniniuose teismo bendradarbiavimo protokoluose¹⁰³.

Pagrindinė siekiamybė siekiant tinkamai įgyvendinti Konvenciją ir užtikrinti tinkamą, efektyvią vaikų apsaugą – per kuo įmanoma trumpesnius terminus išnagrinėti tarptautinio vaikų grobimo bylas. Specialioji Komisija, sudaryta iš savo srities teisės ekspertų, siekiančių spręsti teisinius, procedūrinius, praktinius iššūkius, susijusius su tarptautiniu vaikų grobimu, yra periodiškai šaukiama peržiūrėti ir pateikti pastabas dėl to, kaip įgyvendinama Konvencija, daugiausia dėmesio skiriant vaikų grąžinimo proceso tobulinimui ir vaikų teisių apsaugai. Septintojo tokio susitikimo metu, vykusio 2017 m. spalio 10–17 dienomis, konstatuota, kad nepagrįstai ilgi pagrobto vaiko grąžinimo procesai, kaip matyti iš pateiktos statistikos, vis dar išlieka didžiule dilema. Manoma, kad tik griežtesnis, daugiau koncentruotas požiūris gali priversti pasiekti teigiamų rezultatų ir

¹⁰² Austrija, Kinija, Čekija, Danija, Suomija, Latvija, Naujoji Zelandija, Norvegija, Trinidadas ir Tobagas, Jungtinė Karalystė (Šiaurės Airija), Slovėnija, Jungtinė Karalystė (Škotija), Urugvajus.

¹⁰³ Žr. nuorodą 98 išnašoje, 9–10.

apsaugoti vaikų teises tarptautinio vaikų grobimo bylose¹⁰⁴. Teisės ekspertų nuomone, valstybės, susiduriančios su nepagrįstai ilgu vaikų tarptautinio grobimo bylų nagrinėjimu, turėtų imtis reikiamų priemonių ir peržiūrėti savo vidaus procedūras, siekiant nustatyti bylų ilgo nagrinėjimo, vilkinimo priežastis, o jas nustatčius – imtis atitinkamų procedūrų pakeitimų, kurios atitiktų Konvencijos 2, 11 straipsnius. Kitos siūlomos rekomendacijos užtikrinti greitesnį bylų nagrinėjimą centrinių įstaigų stadijoje – tai rašytinis gerosios praktikos vadovas, gairės, rekomendacijos centrinių įstaigų darbuotojams, dirbantiems su prašymais dėl vaikų grąžinimo. Galiausiai, rekomendacijos greitesniam bylų nagrinėjimui jau teisiniame etape – teismų praktikos vadovas teisėjams, kuris būtų lyg pagalbinis įrankis ir *greičiau* nukreiptų teisėją tinkama linkme link sprendimo priėmimo¹⁰⁵.

Nors visos pirmiau išvardytos priemonės teoriškai galėtų pagreitinti sprendimų priėmimą, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad net tos valstybės, kurios statistiškai išnagrinėja bylas greičiausiai, t. y. geriausiu atveju per 10 savaičių, vis vien tinkamai neužtikrina Konvencijos reikalavimų. Tai reiškia, kad Konvencijoje numatyti tikslai, t. y. sprendimo priėmimas per 6 savaites, nėra įgyvendinami, dėl ko, atitinkamai, neužtikrinama vaiko teisių apsauga. Nors Specialiosios Komisijos siūlomos priemonės teoriškai laikytinos tinkamomis ir orientuotomis į efektyvų, greitesnį vaikų grąžinimą, praktiniu aspektu kyla klausimas – kiek iš tiesų jos naudingos. Valstybėms nepavykstant priimti sprendimų per Konvencijoje numatytą 6 savaičių terminą ir jį viršijant kartais net šešis kartus, svarstytina, ar šis terminas realiai atitinka praktines nacionalinių teisminių sistemų galimybes. Atsižvelgiant į tai, kyla diskutuotinas klausimas, ar ateityje neturėtų būti keliamas klausimas dėl tam tikrų Konvencijos procedūrinių nuostatų pakeitimo, pavyzdžiui, nors ir konkrečiai apibrėžto, bet ilgesnio termino sprendimams priimti, tarkime, 8 savaičių termino. Akivaizdu, kad Konvencijoje nustatytas terminas itin dažnu atveju lieka tik į formalų tekstą nugulęs, tačiau praktikoje sunkiai įgyvendinamas, standartas, neatitinkantis realių nacionalinių teismų galimybių. Žinoma, tokiu atveju atsiskleidžia ir kita problemos pusė – dilema, kurią neišvengiamai reikėtų adresuoti – tai vaiko teisių apsaugos užtikrinimas. Tiek šiame darbe aptartuose tarptautiniuose dokumentuose, tiek EŽTT praktikoje akcentuojama, kad kuo greičiau išnagrinėjama tarptautinė vaiko grobimo byla – tuo geriau užtikrinama vaiko teisių apsauga, o vaikas nespėja integruotis naujoje aplinkoje ir vis dar įmanoma išsaugoti pagrobto vaiko ir kitoje valstybėje likusio tėvo ar motinos ryšį. Taigi, tokiu atveju patenkame į teisinę aklavietę. Tikėtina, kad Konvencijoje numatytas 6

¹⁰⁴*Ibid*, 10.

¹⁰⁵*Ibid*, 10–11.

savaičių terminas kilo kaip kompromisas tarp teorinio greito vaiko grąžinimo principo ir teismų praktinių galimybių, tačiau konkrečiai nėra aišku, kodėl buvo pasirinktas būtent minėtas laikotarpis sprendimams priimti. Jei, kaip minėta, Konvencijoje numatytas terminas būtų pratęsiamas iki 8 savaičių, teoriškai teismams būtų suteikta daugiau laiko priimti sprendimus, o papildomos 2 savaitės, manytina, neturėtų kardinalios, negrįžtamos įtakos vaiko prisitaikymui naujoje aplinkoje. Žinoma, gali kilti abejonių dėl Konvencijoje numatyto 6 savaičių termino ilginimo, teigiant, kad, remiantis statistika, net 8 savaičių laikotarpis yra nepakankamas byloms išnagrinėti. Tačiau, pažymėtina, kad būtų naivu tikėtis ilgą bylą nagrinėjimo problematiką išspręsti vien tik Konvencijoje numatyto termino ilginimu, nes tokiu būdu tik paminėtume geriausius vaiko interesus. Racionaliausia išeitis – kompleksinės priemonės, kurios apimtų tiek Konvencijoje numatyto termino ilginimą, tiek papildomas priemones, pavyzdžiui, specializuotų teismų steigimą, procedūrų optimizavimą, našesnę tarptautinį bendradarbiavimą. Tokiu būdu būtų užtikrinami geriausi vaiko interesai, išvengiant žalos užsitęsusiuose teismo procesuose, o patys teismai gautų efektyvesnę mechanizmą tarptautinio vaikų grobimo byloms spręsti, realiai įgyvendindami Konvencijoje numatytus skubumo, greitumo reikalavimus.

Taigi, tam, kad būtų suderintos abi medalio pusės, t. y. užtikrinamos tiek vaiko teisės, apsaugant nuo pernelyg ilgo sprendimo priėmimo, tiek suteikiama pagalba nacionaliniams teismams, kuriems nepavyksta įgyvendinti Konvencijoje numatyto skubumo reikalavimo, manytina, kad turėtų būti sistemingai taikomos kompleksinės priemonės – ilgesnis nei dabar Konvencijoje numatytas 6 savaičių terminas sprendimams priimti ir priemonės, aprašytos pirmiau bei skirtos nacionalinių teismų greitesniam sprendimų priėmimui. Pavyzdžiui, tiek steigiant specializuotus teismus, tiek nustatant minimalų apeliacijų skaičių, organizuojant teisėjų, advokatų, centrinių įstaigų mokymus. Tik taikant priemones kompleksiskai gali būti pasiektas efektyvus rezultatas, leidžiantis kaip įmanoma veiksmingiau užtikrinti vaiko teisių apsaugą tarptautinio vaikų grobimo bylose.

IŠVADOS

1. Tarptautinio vaikų grobimo sąvoka, kaip mes ją suprantame šiandien, konkrečiai apibrėžta tik XX a. septintajame dešimtmetyje. Nuo to laiko tarptautinis vaiko grobimas suprantamas kaip neteisėtas vaiko išvežimas iš vaiko įprastinės gyvenamosios vietos valstybės ar jo neteisėtas laikymas kitoje valstybėje nei yra vaiko įprastinė gyvenamoji vieta ilgesniam laikui nei buvo duotas vaiko tėvo, motinos, globėjo, ar gyvenamosios vietos teismo sutikimas išvykti. Tarptautinio vaikų grobimo sąvokos įtvirtinimo būtinybė kilo po visuomenės ir to meto teisininkų atkreipto dėmesio, jog šios bylos savo esme ir specifika yra sudėtingo, kompleksinio pobūdžio, reikalaujančios didelių bylinėjimosi kaštų, tarpvalstybinio bendradarbiavimo, tarptautinių institucijų įsitraukimo. Be to, tuo metu jurisdikcijos taisyklės nebuvo aiškiai sureguliuotos, todėl vaikų grobėjams tai buvo puiki terpė ieškoti palankesnės jurisdikcijos, kitaip tariant – naudotis *forum shopping* reiškiniu. Esant visoms išvardytoms aplinkybėms, buvo imtasi teisinių priemonių, galinčių užtikrinti veiksmingesnį, trumpesnį, efektyvesnį ir pigesnį tarptautinio vaiko grobimo bylų nagrinėjimą. Vienas tokių pirmųjų žingsnių buvo tarptautinio vaikų grobimo sąvokos apibrėžimas ir įtvirtinimas tarptautiniuose dokumentuose.
2. Tarptautinio vaikų grobimo bylas nagrinėjantis Europos Žmogaus Teisių Teismas savo suformuotoje praktikoje vadovaujasi ne viena tarptautinės teisės aktuose įtvirtinta vaiko teise, taip siekdamas užtikrinti vaiko teisių apsaugą tiek bylos nagrinėjimo metu, tiek po teismo sprendimo įvykdymo. Europos Žmogaus Teisių Teismas numato, kad tarptautinio vaikų grobimo bylose turi būti užtikrinamas geriausių vaiko interesų principas. Šis principas suprantamas kaip kuo greitesnis veikimas pagal Konvenciją, t. y. grąžinant pagrobtą vaiką į jo įprastinės gyvenamosios vietos valstybę, tačiau tuo pačiu metu nacionaliniai teismai negali priimti automatiško sprendimo grąžinti vaiką į jo įprastinės gyvenamosios vietos valstybę ir privalo atlikti išsamų aplinkybių vertinimą. EŽTT taip pat numato vaiko teisę būti išklausytam, dalyvauti procese. Nors ši teisė numatyta tiek 1980 m. Hagos konvencijos 13 straipsnio 2 dalyje, tiek 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 12 straipsnyje, sprendimas, ar vaiko nuomonė turi būti išklausyta byloje, nėra absoliutus. Teismas savo praktikoje vaiko teisę būti išklausytam sieja su individualiomis aplinkybėmis, atsižvelgdamas į vaiko brandos lygį, kadangi EŽTT suformuota praktika rodo, kad vaikas gali būti išklausytas, tačiau į jo nuomonę gali būti neatsižvelgiama priimant galutinį sprendimą. Remiantis EŽTT jurisprudencija, nacionaliniai teismai privalo išklausyti vaikus tarptautinio vaikų

grobimo bylose, o to padaryti negalint – bent įvertinti galimybę juos išklausti ir pateikti motyvuotą sprendimą dėl tokio atsisakymo. Galiausiai, EŽTT, nagrinėdamas tarptautinio vaikų grobimo bylas ir priimdamas sprendimą dėl vaiko negrąžinimo į jo įprastinės gyvenamosios vietos valstybę, atsižvelgia į Konvencijos 13 straipsnio 1 dalies b punktą, siekdamas užtikrinti vaiko saugumą, gerovę, geriausius interesus. Sprendimas dėl vaiko negrąžinimo, siekiant užtikrinti vaiko teisių apsaugą, priimamas atsižvelgus į individualias bylos aplinkybes, pavyzdžiui, vaiko gyvenamosios vietos politinę, ekonominę padėtį, vaiko sveikatos būklę, tėvų finansinę būklę vaiko įprastinėje gyvenamojoje vietoje. Atsižvelgus į EŽTT suformuotą praktiką, matyti, kad nagrinėjant tarptautinio vaikų grobimo bylas, teismas atsižvelgia ir siekia efektyviai taikyti vaiko teises, įtvirtintas tarptautinės teisės aktuose. Visgi, praktika rodo, kad tarptautinės teisės aktuose įtvirtintas vaiko teises EŽTT taiko su tam tikromis išimtimis, adaptacijomis, nes kiekviena tarptautinio vaiko grobimo byla pasižymi savitomis faktinėmis aplinkybėmis, skirtingais šeimų socialiniais, ekonominiais, politiniais fonais ir individualiais vaiko interesais. Taigi, EŽTT praktika rodo, kad teismas siekia ne vien formaliai ir mechaniškai taikyti tarptautinės teisės aktuose įtvirtintas vaiko teises, bet jas pritaikyti taip, kad būtų užtikrinta vaiko gerovė ilgalaikėje perspektyvoje, o vaiko teisės būtų ne tik į tarptautinius teisės aktus nusėdęs formalus tekstas, bet realiai veikiantis, įgyvendinamas vaiko teisių apsaugos mechanizmas.

3. Tarptautinės teisės aktai, nustatantys vaiko teisių apsaugos standartus, ir EŽTT praktika, pasižymi glaudžiu tarpusavio suderinamumu. Nors EŽTK neįtvirtina visų specifinių, tarptautinio vaikų grobimo byloms aktualių, vaiko teisių, kurios numatytos kituose tarptautiniuose dokumentuose, teismas savo jurisprudencijoje šias spragas užpildo aiškindamas Konvencijos nuostatas ir derindamas jas su kitais tarptautiniais vaiko teisių apsaugos instrumentais, pavyzdžiui – 1980 m. Hagos konvencija ir 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija. Tokiu būdu EŽTT, formuodamas praktiką tarptautinio vaikų grobimo bylose, užtikrina, kad tarptautinės teisės aktuose įtvirtintos vaiko teisės būtų realiai įgyvendinamos praktikoje.
4. Nors Konvencijoje ir kituose tarptautinės teisės aktuose, pavyzdžiui – Reglamente Briuselis II ter, įtvirtintas skubumo, greitumo reikalavimas nagrinėjant tarptautinio vaikų grobimo bylas, t. y. sprendimas privalo būti priimamas per šešias savaites, statistika ir praktika atskleidžia, kad valstybėms nepavyksta laikytis nustatyto termino. Tai rodo, kad egzistuoja tam tikri nacionalinių teisminių sistemų veikimo trūkumai, procedūriniai iššūkiai, kurie daro įtaką greitam bylų nagrinėjimui. Vis dėlto, manytina, kad tokie netinkami Konvencijos vykdymo atvejai turėtų būti siejami su Konvencijoje

numatyto 6 savaičių termino ilginimu. Nors kaip įmanoma greitesnis sprendimų priėmimas tarptautinio vaikų grobimo bylose tiesiogiai koreliuoja su veiksminga vaiko teisių apsauga, panašu, kad Konvencijoje numatytas 6 savaičių terminas yra tik teisinis formalumas, sunkiai įgyvendinamas praktikoje. Atsižvelgiant į tai, siūlytina taikyti kompleksines priemones – ilginti Konvencijoje numatytą 6 savaičių terminą sprendimui dėl vaiko grąžinimo priimti ir skirti didesnę dėmesį efektyvesniam, našesniam Konvencijos nuostatų įgyvendinimui nacionaliniu lygmeniu, taikant tokias priemones, kaip specializuotų teismų steigimas, procedūrų optimizavimas, teisėjų, advokatų mokymai, gerosios praktikos, gairių, rekomendacijų taikymas. Tik nuosekliai įgyvendinant rekomenduojamas priemones galima užtikrinti greitesnę bylų nagrinėjimą ir veiksmingesnę vaiko teisių apsaugą tarptautinio vaikų grobimo bylose.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, 1948 m. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 68-2497.
2. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (Council of Europe) (1950). *European Treaty Series* 1950, 5.
3. Konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų, 1980 m. (Hagos konvencija). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 51-1932.
4. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, 1989 m. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 60-1501.
5. Konvencija dėl vaikų apsaugos ir bendradarbiavimo tarptautinio įvaikinimo srityje, 1993 m. (Hagos konvencija). *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 101-2550.
6. Konvencija dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje, 1996 m. (Hagos konvencija). *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 91-4125.
7. Konvencija dėl nepriimtino vaikų darbo uždraudimo ir neatidėliotinių veiksmų tokiam darbui panaikinti, 1999 m. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 49-2161.
8. 1989 m. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinis protokolas dėl vaikų dalyvavimo ginkluotuose konfliktuose, 2000 m. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 53-1935.
9. 1989 m. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinis protokolas dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos, 2000 m. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 108-4037.
10. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2008 m. gruodžio 29 d. įsakymas Nr. A1-425 „Dėl įgaliojimų suteikimo vykdyti centrinėms institucijoms priskirtas funkcijas“. *Valstybės žinios*, 2009-01-06, Nr. 1-6.
11. Tarptautinio vaikų grobimo teisių gynimo įstatymas (angl. *International Child Abduction Remedies Act*), 2018, Jungtinių Valstijų kodeksas 22, 9003(e)(2)(A) (2018).

12. 2019 m. birželio 25 d. Tarybos reglamentas (ES) 2019/1111 dėl jurisdikcijos ir sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis bei tarptautiniu vaikų grobimu, pripažinimo ir vykdymo.

Specialioji literatūra:

13. ANTON, A. E. (1981). *The Hague Convention on International Child Abduction*. *International and Comparative Law Quarterly*, 30(3), 537–567.
14. BARUFFI, Maria Caterina (2023). The Interaction of the 1980 Child Abduction Convention with the Brussels II-ter Regulation: A Focus on the Regime of Recognition and Enforcement. *Laws*, 12(5), 76, 2.
15. BEAUMONT, Paul, TRIMMINGS, Katarina, WALKER, Lara ir kt. (2015). Child Abduction: Recent Jurisprudence of the European Court of Human Rights. *International and Comparative Law Quarterly*, 64(1), 39–63. [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1017/S0020589314000566>.
16. BIAGIONI, Giacomo (2023). The interplay of EU Regulation 2019/1111 with the 1980 Hague Convention in matters of child abduction. *Cuadernos de Derecho Transnacional*, 15, 1077–1089. [interaktyvus]. <https://doi.org/10.20318/cdt.2023.7587>.
17. BRYANT, Diana (2020). The 1980 Child Abduction Convention—The status quo and future challenges. *The Elgar Companion to the Hague Conference on Private International Law*. Čeltnamas: Edward Elgar Publishing [interaktyvus]. <https://www.elgaronline.com/edcollchap/edcoll/9781788976497/9781788976497.00026.xml>.
18. CALVO CARAVACA, Alfonso-Luis, SALVAT, Maria Asuncion Cebrian (2023). *European Commentaries on Private International Law. Brussels II-ter Regulation*. Hamburgas: Dr. Otto Schmidt KG.
19. ELROD, Linda (n.d.). The Global Effort to Deter Parental Kidnapping: A History of the Hague Child Abduction Convention. Iš: FREEMAN, Marilyn, TAYLOR, Nicola (sud.) *Research Handbook on International Child Abduction*. Čeltnamas: Edward Elgar Publishing [interaktyvus]. <https://doi.org/10.4337/9781800372511>.
20. FREEMAN, Marilyn (2014). *Parental Child Abduction: The Long-Term Effects*. *International Centre for Family Law Policy and Practice* [interaktyvus]. www.icflpp.com/wpcontent/uploads/2017/01/ICFLPP_longtermeffects.pdf.

21. FREEMAN, Marilyn, TAYLOR, Nicola (red.) (2023). *Research Handbook on International Child Abduction*. Čeltnamas: Edward Elgar Publishing [interaktyvus]. <https://doi.org/10.4337/9781800372511>.
22. HONORATI, Constanza (2025). The Court of Justice of the European Union and international abduction of children. Iš: FREEMAN, Marilyn, TAYLOR, Nicola (sud.). *Research Handbook on International Child Abduction*. Čeltnamas: Edward Elgar Publishing [interaktyvus]. <https://doi.org/10.4337/9781800372511>.
23. HUNTER, Noelle (2025). Between Protection and Parental Rights: The Hague Abduction Convention, Domestic Violence Allegations and Article 13(1)(b). *Athens Journal of Law*, 11(4), 545–566 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.30958/ajl.11-4-9>.
24. KRUGER, Thalia (2011). *International Child Abduction: The Inadequacies of the Law*. Oxfordas: Hart Publishing.
25. KRUGER, Thalia, LEMBRECHTS, Sara (2025). Case law of the European Court of Human Rights on international child abduction. Iš: FREEMAN, Marilyn, TAYLOR, Nicola (sud.). *Research Handbook on International Child Abduction*. Čeltnamas: Edward Elgar Publishing [interaktyvus]. <https://doi.org/10.4337/9781800372511>.
26. KVISBERG, Torunn (2019). Child Abduction Cases in the European Court of Human Rights – Changing Views on the Child’s Best Interests. *Oslo: Scandinavian University Press* [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1007/s40802-015-0040-z>.
27. LIMANTĖ, Agnė (2019). 1980 m. Hagos konvencijos dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų 12 straipsnio taikymas Lietuvos teismų praktikoje. *Teisė*, 110, 46–60. [interaktyvus]. <https://doi.org/10.15388/Teise.2019.110.3>.
28. LOWE, Nigel, STEPHENS, Victoria (2017). A Statistical Analysis of Applications Made in 2015 under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction – Global Report. *Permanent Bureau of the Hague Conference on Private International Law*, 11, 1–60. [interaktyvus]. <https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=6598>.
29. LOWE, Nigel, STEPHENS, Victoria (2018). Global trends in the operation of the 1980 Hague Abduction Convention: The 2015 statistics. *Family Law Quarterly*, 52(2), 349–384.
30. MCELEAVY, Peter (2015). The European Court of Human Rights and the Hague Child Abduction Convention: Prioritising Return or Reflection. *Netherlands International Law Review* [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1007/s40802-015-0040-z>.

31. MCELEAVY, Peter (2021). Child abduction. Iš: *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*. Oxford: Oxford Public International Law [interaktyvus].
<https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e762>.
32. MONTEIRO, Estefany Rocha (2025). The effectiveness of the Hague Convention on the civil aspects of international child abduction: A study of the case X vs. Latvia. *International Journal of Law and Society*, 8(1), 37–44.
<https://doi.org/10.11648/j.ijls.20250801.15>.
33. MUSSEVA, Boriana, OHRIDSKI, Kliment (2025). *The 1980 Hague Convention: the Main Differences and the Added Value of the Brussels IIB Regulation and the Interplay with the 1996 Hague Convention*. [interaktyvus].
https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/300742/2025.12.03_item%2017_Presentation%20JURI%20Boriana%20Musseva.pdf.
34. PATRIZI, Elena (2025). *Assessing the appropriateness of hearing the child ex officio in international abductions proceedings* [interaktyvus].
<https://strasbourgobservers.com/2025/10/31/assessing-the-appropriateness-of-hearing-the-child-ex-officio-in-international-abductions-proceedings/>.
35. PEREZ-VERA, Elisa (1982). Explanatory report on the 1980 Hague Child Abduction Convention. *Hague Conference on Private International Law*, 426–476 [interaktyvus].
<https://assets.hcch.net/docs/a5fb103c-2ceb-4d17-87e3-a7528a0d368c.pdf>.
36. PEREZ-VERA, Elisa (2016). *Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention*. Proceedings of the Fourteenth Session (1980), Tome III, Child Abduction. Haga: Imprimerie Nationale.
37. SCHUZ, Rhona (2013). *The Hague Child Abduction Convention: A Critical Analysis*. Oxfordas: Hart Publishing.
38. SCHUZ, Rhona (2018). The Hague Child Abduction Convention in a Changing World. Iš: DOUGLAS, Gillian, MURCH, Mervyn, STEPHENS, Victoria (sud.). *International and National Perspectives on Child and Family Law: Essays in Honour of Nigel Lowe*. Kembridžas: Intersentia Ltd. [interaktyvus].
<https://doi.org/10.1017/9781780687001.026>.
39. SCHUZ, Rhona (2025). Child participation and the child objection exception. Iš: FREEMAN, Marilyn, TAYLOR, Nicola (sud.). *Research Handbook on International Child Abduction*. Čeltnamas: Edward Elgar Publishing [interaktyvus].
<https://doi.org/10.4337/9781800372511>.

40. SILBERMAN, Laurence (2014). Hague Convention return proceedings and domestic violence: Reassessing the role of undertakings and protective measures. *Law and Contemporary Problems*, 77, 221–230. [interaktyvus]. <https://scholarship.law.duke.edu/lcp/vol77/iss2/10/>.
41. TAYLOR, Nicola, FREEMAN, Morgan (2018). *Outcomes for Objecting Children under the 1980 Convention*. The Judges' Newsletter on International Child Protection, XXII, 8–12 [interaktyvus]. <https://assets.hcch.net/docs/a8621431-c92c-4d01-a73c-acdb38a7fde5.pdf>.
42. TEICHER, Martin H. (2018). *Childhood trauma and the enduring consequences of forcibly separating children from parents at the United States border*. BMC Med 16, 146 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1186/s12916-018-1147-y>.
43. TRIMMINGS, Katarina, ONYOJA Momoh (2021). Intersection between domestic violence and international parental child abduction: Protection of abducting mothers in return proceedings. *International Journal of Law, Policy and the Family*, 00, 1–19 [interaktyvus]. 10.1093/lawfam/ebab001.
44. VANDENHOLE, Wouter, ERDEM TURKELLI, Gamze, LEMBRECHTS, Sara (2019). *Children's Rights: A Commentary on the Convention on the Rights of the Child and its Protocols*. Čeltnamas: Edward Elgar Publishing. [interaktyvus]. <https://doi.org/10.4337/9781035316847>.
45. WEINER, Merle (2021). You Can and You Should: How Judges Can Apply the Hague Abduction Convention to Protect Victims of Domestic Violence. *UCLA Women's Law Journal*, 28, 223–332 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.5070/L328155744>.

Teismų praktika:

46. *Ignaccolo-Zenide prieš Rumuniją* [EŽTT], Nr. 31679/96, [2000-01-25]. ECLI:CE:ECHR:2000:0125JUD003167996.
47. *Elsholz prieš Vokietiją* [EŽTT], Nr. 25735/94, [2000-07-13]. ECLI:CE:ECHR:2000:0713JUD002573594.
48. *Nuutinen prieš Suomiją* [EŽTT], Nr. 32842/96, [2000-06-27]. ECLI:CE:ECHR:2000:0627JUD003284296.

49. *Gnahore prieš Prancūziją* [EŽTT], Nr. 40031/98, [2000-09-19].
ECLI:CE:ECHR:2000:0919JUD004003198.
50. *Sahin prieš Vokietiją* [EŽTT], Nr. 30943/96, [2003-07-08].
ECLI:CE:ECHR:2003:0708JUD003094396.
51. *Maire prieš Portugaliją* [EŽTT], Nr. 48206/99, [2003-09-26].
ECLI:CE:ECHR:2003:0626JUD004820699.
52. *Eskinazi ir Chelouche prieš Turkiją* [EŽTT], Nr. 14600/05, [2005-12-06].
ECLI:CE:ECHR:2005:1206DEC001460005.
53. *Maršálek prieš Čekijos Respubliką* [EŽTT], Nr. 8153/04, [2006-04-04].
ECLI:CE:ECHR:2006:0404JUD000815304.
54. *Caras prieš Rumuniją* [EŽTT], Nr. 7198/04, [2006-12-11].
ECLI:CE:ECHR:2006:0727JUD000719804.
55. *Giusto, Bornacin ir V. prieš Italiją* [EŽTT], Nr. 38972/06, [2007-05-15].
ECLI:CE:ECHR:2007:0515DEC003897206.
56. *Maumousseau ir Washington prieš Prancūziją* [EŽTT], Nr. 39388/05, [2007-12-06].
ECLI:FR:CCASS:2019:C100256.
57. *Neulinger ir Shuruk prieš Šveicariją* [EŽTT], Nr. 41615/07, [2010-07-06].
ECLI:CE:ECHR:2010:0706JUD004161507.
58. *Karrer prieš Rumuniją* [EŽTT], Nr. 16965/10, [2012-02-21].
ECLI:CE:ECHR:2012:0221JUD001696510.
59. *Raw ir kiti prieš Prancūziją* [EŽTT], Nr. 10131/11, [2013-03-07].
ECLI:CE:ECHR:2013:0307JUD001013111.
60. *Anghel prieš Italiją* [EŽTT], Nr. 5968/09, [2013-06-25].
ECLI:CE:ECHR:2013:0625JUD000596809.
61. *X prieš Latviją* [EŽTT], Nr. 27583/09, [2013-11-26].
ECLI:CE:ECHR:2013:1126JUD002758309.
62. *Rouiller prieš Šveicariją* [EŽTT], Nr. 3592/08, [2014-07-22].
ECLI:CE:ECHR:2014:0722JUD000359208.
63. *Gajtani prieš Šveicariją* [EŽTT], Nr. 43730/07, [2014-09-09].
ECLI:CE:ECHR:2014:0909JUD004373007.

64. *Hoholm prieš Slovakiją* [EŽTT], Nr. 35632/13, [2015-01-13].
ECLI:CE:ECHR:2015:0113JUD003563213.
65. *Phostira Efthymiou ir Ribeiro Fernandes prieš Portugaliją* [EŽTT], Nr. 66775/11,
[2015-02-05]. ECLI:CE:ECHR:2015:0205JUD006677511.
66. *Adžić prieš Kroatiją*, [EŽTT], Nr. 22643/14, [2015-03-12].
ECLI:CE:ECHR:2015:0312JUD002264314.
67. *GS prieš Sakartvelą* [EŽTT], Nr. 2361/13, [2015-07-21].
ECLI:CE:ECHR:2015:0721JUD000236113.
68. *McIlwrath prieš Rusiją* [EŽTT], Nr. 60393/13, [2017-07-18].
ECLI:CE:ECHR:2017:0718JUD006039313.
69. *Severe prieš Austriją* [EŽTT], Nr. 53661/15, [2017-09-21].
ECLI:CE:ECHR:2017:0921JUD005366115.
70. *M. K. prieš Graikiją* [EŽTT], Nr. 51312/16,
[2018-02-01]. ECLI:CE:ECHR:2018:0201JUD005131216.
71. *Andersena prieš Latviją* [EŽTT], Nr. 79441/17, [2019-09-19].
ECLI:CE:ECHR:2019:0919JUD007944117.
72. *Voica prieš Rumuniją* [EŽTT], Nr. 9256/19, [2020-07-07].
ECLI:CE:ECHR:2020:0707JUD000925619.
73. *Makhmudova prieš Rusiją* [EŽTT], Nr. 61984/17, [2020-12-01].
ECLI:CE:ECHR:2020:1201JUD006198417.
74. *Thompson prieš Rusiją* [EŽTT], Nr. 36048/17, [2021-03-30].
ECLI:CE:ECHR:2021:0330JUD003604817.
75. *M. V. prieš Lenkiją* [EŽTT], Nr. 16202/14, [2021-04-01].
ECLI:CE:ECHR:2021:0401JUD001620214.
76. *Y. S. ir O. S. prieš Rusiją* [EŽTT], Nr. 17665/17,
[2021-06-15]. ECLI:CE:ECHR:2021:0615JUD001766517.
77. *Kupas prieš Vengriją* [EŽTT], Nr. 24720/17, [2021-10-28].
ECLI:CE:ECHR:2021:1028JUD002472017.
78. *G.K. prieš Kiprą* [EŽTT], Nr. 16205/21, [2023-02-21].
ECLI:CE:ECHR:2023:0221JUD001620521.
79. *Affaire Verhoeven prieš Prancūziją* [EŽTT], Nr. 19664/20,
[2024-03-28]. ECLI:CE:ECHR:2024:0328JUD001966420.

80. *Tzioumaka prieš Graikiją* [EŽTT], Nr. 31022/20, [2024-04-09].
ECLI:CE:ECHR:2024:0409JUD003102220.
81. *F. D. ir H. C. prieš Portugaliją* [EŽTT], Nr. 18737/18,
[2025-01-07]. ECLI:CE:ECHR:2025:0107JUD001873718.
82. *M. P. ir kiti prieš Graikiją* [EŽTT], Nr. 2068/24, [2025-09-09].
ECLI:CE:ECHR:2025:0909JUD000206824.

Kiti šaltiniai:

83. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veiklos ataskaita.
2000-11-01 – 2000-12-31, 3.
84. Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas (2005-09-12–30). *GENERAL COMMENT No. 7 (2005). Implementing child rights in early childhood* [interaktyvus].
<https://www.refworld.org/legal/general/crc/2006/en/40994>.
85. Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas (2009-05-29 – 2009-06-12). *GENERAL COMMENT No. 12 (2009). The right of the child to be heard* [interaktyvus].
<https://www.refworld.org/legal/general/crc/2009/en/70207>.
86. Hague Conference on Private International Law (2011). *Draft Guide to Good Practice on Article 13(1)(b) of the Hague Convention* [interaktyvus].
<https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=7059>.
87. Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas (2013). *GENERAL COMMENT No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration* [interaktyvus].
https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/gc/crc_c_gc_14_eng.pdf.
88. D’COSTA, Bina, LIEFAARD, Ton (2017). *Human Rights and Children, 17th Informal ASEM Seminar on Human Rights* [interaktyvus]. <https://asef.org/wp-content/uploads/2020/10/Background-Paper.pdf>.
89. Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencija (2017). *Delays in Return Process* [interaktyvus]. <https://assets.hcch.net/docs/f672f082-bed0-4679-9840-ad857d0d9411.pdf>.
90. DE WITTE, Melissa (2018). *The psychological impact of early life stress and parental separation*. Stanford News [interaktyvus].
<https://news.stanford.edu/stories/2018/06/psychological-impact-early-life-stress-parental-separation>.

91. Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencija (2018). *1996 m. spalio 19 d. Hagos konvencijos dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje taikymo praktinis vadovas*. Nyderlandai: Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencijos nuolatinis biuras.
92. UNICEF (2023). *How many children are there in the world?* [interaktyvus]. <https://data.unicef.org/how-many/how-many-children-under-18-are-in-the-world/>.
93. Amnesty International (2023). *Children's Human Rights: Overview* [interaktyvus]. <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/child-rights/>.
94. Britannica Editors (2023). *Factory Act*. Iš: Encyclopedia Britannica [interaktyvus]. <https://www.britannica.com/event/Factory-Act-United-Kingdom-1833>.
95. Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencija (2023). *Guide to Good Practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction: Part VI – Article 13(1)(b)* [interaktyvus]. <https://assets.hcch.net/docs/225b44d3-5c6b-4a14-8f5b-57cb370c497f.pdf>.
96. Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas (2023). *General comment No. 26 on Children's rights and the environment with a special focus on climate change* [interaktyvus]. https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/crc/gcomments/gc26/2023/GC26-Child-Friendly-Version_English.pdf.
97. European Youth Forum (2024). *An active approach against child abduction in Europe* [interaktyvus]. https://www.youthforum.org/files/241122_M-child-abduction.pdf.
98. Scottish Government (2024-09-13). *United Nations Convention on the Rights of the Child (UNCRC): clarification of inherent obligations* [interaktyvus]. <https://www.gov.scot/publications/clarification-inherent-obligations-united-nations-convention-rights-child-uncrc/pages/2/>.
99. FREEMAN, Marilyn (2024). *Parental Child Abductions to Third Countries*. European Parliament [interaktyvus]. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2024/759359/IPOL_STU\(2024\)759359_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2024/759359/IPOL_STU(2024)759359_EN.pdf).
100. MAZINJANIN, Zeljka (2024). *Children's Rights History*. Humanium [interaktyvus]. <https://www.humanium.org/en/childrens-rights-history/>.
101. European Parliament (2025). *The 1980 Hague Convention: Lessons learned and ways forward* [interaktyvus].

- https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/300604/2025.12.03_item%2017_workshop_Prof%20Freeman_%20Powerpoint_Hague%20C.pdf.
102. Britannica Editors (2025). *Australasia*. Iš: Encyclopedia Britannica [interaktyvus]. <https://www.britannica.com/place/Australasia>.
103. SNELL, Melissa (2025). *Work and Adolescence in the Middle Ages*. ThoughtCo [interaktyvus]. <https://www.thoughtco.com/medieval-child-teens-at-work-and-play-1789126>.
104. KOŽENIAUSKIENĖ, Regina (n.d.). *Oksimoronas*. Iš: Visuotinė lietuvių enciklopedija [interaktyvus]. <https://www.vle.lt/straipsnis/oksimoronas/>.
105. United Nations. Office of the Special Representative of the Secretary-General for Children and Armed Conflict (n.d.). *Abduction* [interaktyvus]. <https://childrenandarmedconflict.un.org/six-grave-violations/abduction-of-children/>.
106. United Nations Department of Economic and Social Affairs (n.d.). *What We Do – Frequently Asked Questions*. United Nations [interaktyvus]. <https://www.un.org/development/desa/youth/what-we-do/faq.html>.
107. Valstybinės lietuvių kalbos komisijos konsultacijų bankas (n.d.). *Koks adaptuotas valstybės „Macedonia“ pavadinimas?* [interaktyvus]. <https://vlkk.lt/konsultacijos/4337-makedonija-macedonia-buvusioji-jugoslavijos-respublika-makedonija>.
108. UNICEF (n. d.). *History of child rights* [interaktyvus]. <https://www.unicef.org/child-rights-convention/history-child-rights>.
109. European e-Justice Portal (n. d.). *Reglamentas „Briuselis II ter“*. *Su santuoka ir tėvų pareigomis susijusios formos* [interaktyvus]. https://online-forms.e-justice.europa.eu/online-forms/matrimonial-matters-forms_lt.

SANTRAUKA

Vaiko teisių apsauga pagal tarptautinę teisę tarptautinio vaikų grobimo atveju

Gabrielė Slivskytė

Magistro darbe atskleidžiama tarptautinio vaikų grobimo sąvoka ir konkrečios priežastys jos atsiradimui, aptarti tarptautiniai dokumentai, numatantys vaiko teisių apsaugos standartus. Atitinkamai, aptartas teisinis reguliavimas dėl tarptautinio vaikų grobimo. Magistro darbe analizuojama Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, siekiant išsiaiškinti, kaip teismas užtikrina vaiko teises, įtvirtintas tarptautinės teisės aktuose. Aptariamas Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijos ir tarptautinės teisės aktų, reguliuojančių vaiko teisių apsaugą, suderinamumas. Nustatyta, kad Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika ir tarptautinės teisės aktai, reikalui esant, papildo vienas kitą vaiko teisių apsaugos užtikrinimo srityje, taip efektyviau įgyvendinant vaiko teisių apsaugą tarptautinio vaikų grobimo atveju. Atsižvelgiant į nacionalinių teismų praktiką ir statistiką, magistro darbo paskutiniajame skyriuje aptarta vaiko greito grąžinimo problematika ir greito grąžinimo neužtikrinimo pasekmės vaiko interesams. Atsižvelgiant į nacionalinių teismų sunkumus priimti sprendimą per nustatytą šešių savaičių terminą, taip atitinkamai užtikrinant vaiko teises ir interesus, siūloma svarstyti apie teisinio reguliavimo ir praktikos tobulinimo galimybes. Nors 1980 m. Hagos konvencijoje dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų numatytas 6 savaičių terminas sprendimui dėl vaiko grąžinimo priimti turėtų tiesiogiai užtikrinti vaiko teises tarptautinio vaikų grobimo bylose ir įgyvendinti minėtos konvencijos tikslus, tačiau sprendimų priėmimas per numatytą terminą atrodo sunkiai įgyvendinamas nacionalinių teismų. 6 savaičių termino keitimas ir ilginimas galėtų būti vienas iš sprendimų siekiant geriau užtikrinti vaikų teises tarptautinio vaikų grobimo bylose ir, atitinkamai, įgyvendinant Konvencijos tikslus. Be Konvencijoje numatyto 6 savaičių termino ilginimo, siūloma taikyti kompleksines, kombinuotas priemones, kadangi tokiu būdu, manytina, būtų greičiau ir našiau nagrinėjamos tarptautinės vaikų grobimo bylos, kas tiesiogiai koreliuoja su vaiko teisių interesų apsauga ir užtikrinimu.

SUMMARY

Protection of the Child's Rights under International Law in the Case of International Child Abduction

Gabrielė Slivskytė

The master's thesis reveals the concept of international child abduction and the specific reasons for its occurrence, and discusses international documents that establish standards for the protection of children's rights. Accordingly, the legal regulation concerning international child abduction is examined. The thesis analyzes the case-law of the European Court of Human Rights in order to determine how the Court ensures the protection of children's enshrined in international legal instruments. The compatibility between the jurisprudence of the European Court of Human Rights and international legal acts regulating the protection of children rights is also discussed. It was established that the Court's practice and international legal instruments, when necessary, complement each other in the field of ensuring the protection of children's rights, thereby enabling more effective implementation of child protection in cases of international child abduction. Considering national court practice and statistics, the final chapter of the master's thesis discusses the issue of the prompt return of the child and the consequences of failing to ensure a prompt return for the child's best interests. Taking into account the difficulties faced by national courts in adopting a decision within the prescribed six-week period while simultaneously ensuring the child's rights and interests, the thesis proposes considering possibilities for improving legal regulation and practice. Although the 6-week time limit for making a decision on the return of a child, as provided for in the 1980 Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction, should directly ensure the rights of the child in international child abduction cases and implement the objectives of the aforementioned Convention, making decision within the prescribed time limit seems difficult for national courts to implement. Changing and extending the 6-week time limit could be one of the solutions to better ensure the rights of children in international child abduction cases and, accordingly, implementing the objectives of the Convention. In addition to extending the 6-week time limit provided for in the Convention, it is proposed to apply complex, combined measures, since in this way, it is believed that international

child abduction cases would be investigated faster and more efficiently, which directly correlates with the protection and assurance of the interests of the rights of the child.